50

Cuatro de la colección

Carlos Fuentes

DIANA

Humanitas

Carlos Fuentes

Diana sau zeiţa solitara a vânătorii

Motto

O! swear not by the moon, the inconstant moon…

SHAKESPEARE, *Romeo and Juliet*

Fornication? But that was in another

country: and besides, the wench is dead

MARLOWE, *The Jew of Malta*

Alma a quien todo un dios prisión ha sido,

venas que humor a tanto fuego han dado,

medulas que han gloriosamente ardido,

su cuerpo dejarán, no su cuidado:

serán ceniza, mas tendri sentido,

polvo serán, mas polvo enamorado

QUEVEDO

In my solitude, you'll haunt me

With memories of days gone by

BILLIE HOLLIDAY, *Solitude*

I

Nu există o înrobire mai amară ca speranţa de a fi fericiţi. Dumnezeu ne oferă pe pământ o vale a plângerii. Dar suferinţa asta este, până la urmă, trecătoare. Fericirea veşnică vine în viaţa de apoi. şi îl întrebăm pe Dumnezeu, răzvrătiţi, nemulţumiţi: Oare nu meritǎm o parcelă de veşnicie şi în trecerea noastră vremelnică pe pământ? „Mânăriile" lui Dumnezeu sunt mai straşnice decât cele ale unui *croupier* din Las Vegas. Ne dă fericirea pentru eternitate şi suferinţa

pe pământ. Vrem să credem că o cunoaştere profundă a vieţii şi trăirea ei din plin echivalează cu sfidarea supremă a lui Dumnezeu, de aici, din valea plângerii pe care ne-a destinat-o. Iar dacă ne iese, Dumnezeu se răzbună, oricum, pe noi: ne lipseşte de nemurirea alături de el, ne condamnă la suferinţă veşnică, îndrăznim, contrar oricărei logici, să conferim logică Divinităţii. Ne spunem: nu poate fi Dumnezeu creatorul mizeriei şi suferinţei, al cruzimii şi blestemăţiei omeneşti, în orice caz, pe astea nu le-a creat un Dumnezeu bun, ci un Dumnezeu rău, Dumnezeul fals, un Dumnezeu deghizat, pe care îl putem învinge doar lichidând instrumentele răului pe care chiar El le-a creat. Sex, crimă si, mai ales, întruchiparea răului. Nu sunt oare şi aceste tentaţii tot ale unui Dumnezeu rău? Ne închipuim că doar răpunându-l pe acest Dumnezeu uzurpator vom ajunge, curaţi la trup, eliberaţi la minte, să îl vedem la faţă pe întâiul Dumnezeu, pe Bunul Dumnezeu. Dar *Marele Crupier* are alt as în mânecă. O dată săvârşite trupurile, iar sufletele noastre gata să ajungă la El, Dumnezeu ne arată că El nu este altceva decât ceea ce Nu Este. Despre Dumnezeu putem afla doar ceea ce Dumnezeu nu este. Cine este Dumnezeu nu au reuşit să afle nici Sfinţii, nici Misticii, nici Părinţii Bisericii; nu ştie nici măcar Dumnezeu, căci ar cădea străfulgerat de propria înţelegere dacă ar afla. Iluminat, Sân Juan de la Cruz[1] este cel care s-a apropiat cel mai mult de înţelegerea lui Dumnezeu, ca să ne spună în plus doar atât: „Dumnezeu este Nimic, Neantul suprem, şi pentru a ajunge la El trebuie să călătoreşti spre Neantul care nu poate fi pipăit sau văzut sau înţeles cu mijloacele omeneşti”, iar spre a descuraja orice speranţă, Sân Juan nu ne lasă altceva decât acest teribil pasaj: „Fiinţa tuturor celor zămislite, faţă de infinita fiinţă a lui Dumnezeu, nimica este… Toată frumuseţea celor zămislite, comparată cu nesfârşita frumuseţe a lui

Dumnezeu, este urâţenia întruchipată.” Poate că Pascal, sfânt şi cinic francez, este singurul al cărui pariu salvează atât conştiinţa, cât şi concupiscenţa noastră. Dacă pariezi pe existenţa lui Dumnezeu, iar Dumnezeu nu există, nu pierzi nimic; însă dacă Dumnezeu există, ieşi câştigător în toate.

Între Sân Juan şi Pascal, îi acord lui Dumnezeu o valoare nominală, adică de substantiv: Dumnezeu este tahigrafia comodă care adună la un loc, dintr-o singură îmbrăţişare, începutul şi sfârşitul. Împăcarea lor reprezintă strădania nesfârşită a rasei. Dacă alegi doar începutul, simţi mai întâi o nostalgie lirică, apoi, curând, totul devine copleşitor. Când te dedici exclusiv finalităţii, ajungi doar la o altă formă de predestinare sau de chiromanţie. Punctul de plecare şi destinaţia trebuie să fie nedespărţite: amintirea şi dorinţa, pasul vioi prin prezent, viitorul aici şi acum… Cam acolo aş vrea să o plasez pe Diana Soren, o femeie statornic atinsă de divinitate, între Pascal şi Sân Juan de la Cruz, aş vrea să creez pentru ea o lume mitică, verbală, care să fie mai aproape de întrebarea imploratoare ce stă cu mâna întinsă între pământ şi cer: Dacă iubim pe pământ mai putem să ajungem apoi în rai? Nu trăind ca nişte penitenţi, flagelaţi, pustnici sau famelici ai vieţii, ci bucurându-ne de ea din plin, dobândind şi binemeritând roadele sale pământeşti, fără a anula astfel viata veşnică; fără a cere iertare pentru că am iubit „not wisely but too well”?[2]

Mitologia creştină, care contrapune mila condamnării implacabile din Vechiul Testament, nu atinge frumoasa ambiguitate a mitologiei păgâne. Marile figuri ale creştinismului rămân egale cu sine, nu se schimbă. Pretind un act de credinţă, iar credinţa, spunea Tertulian, este absurdul: „Este indiscutabil tocmai pentru că este de necrezut.” Dar absurdul nu înseamnă ambiguitate. Măria este fecioară, deşi naşte.

Cristos reînvie, deşi moare. Dar cine este Prometeu, cel care fură focul sacru? De ce îşi foloseşte libertatea doar pentru a o pierde? Ar fi fost oare mai liber dacă nu o folosea sau nu o pierdea, deşi nici nu a dobândit-o? Poate fi întrecută libertatea de o altă valoare care să nu fie chiar libertatea? Aici, pe pământ, nu putem să iubim decât dacă ne sacrificăm iubirea, dacă pierdem fiinţa iubită ca urmare a ceea ce facem ori a ceea ce omitem?

Este de preferat ceva în loc de tot sau de nimic? Asta m-am întrebat când s-a sfârşit iubirea despre care voi povesti aici. Ea mi-a dat tot şi mi-a luat tot. Ei i-am cerut să îmi dea ceva mai bun decât totul sau nimic. I-am cerut să îmi dea ceva. Acel „ceva" putea fi doar momentul în care am fost sau am crezut că suntem fericiţi. De câte ori nu mi-am spus: voi fi întotdeauna cel de acum? Rememorez şi scriu pentru a redobândi momentul în care ea va fi, pentru totdeauna, aşa cum a fost în acea noapte, cu mine. Dar orice amănunt, erotic sau literar, amintire sau dorinţă, este repede anulat *de* valul uriaş care ne înconjoară permanent ca un incendiu uscat, ca un potop arzător. Este de ajuns să ieşim un minut din pielea noastră ca să aflăm că ne înconjoară un palpit omnipotent, care fiinţează dinaintea noastră şi va continua după noi, fără să ia în seamă viaţa mea sau a ei: existenţele noastre.

Iubesc şi scriu ca să obţin o izbândă trecătoare asupra nemăsuratei şi atotputernicei reticenţe despre ceea ce se află acolo, dar nu se manifestă… Ştiu că triumful este vremelnic, în schimb, îmi lasă nealterată propria reticenţă, cea de a întreprinde ceva — în acest moment — care să nu semene cu restul vieţilor noastre. Imaginaţia şi cuvântul îmi arată că, pentru ca imaginaţia să vorbească şi cuvântul să plăsmuiască, romanul nu trebuie să fie citit aşa cum a fost scris. Această condiţie se vădeşte extrem de hazardată în cazul

unei cronici autobiografice. Autorul trebuie să combine variaţii pe tema aleasă, să multiplice opţiunile cititorului şi să ocolească stilul prin stil, prin schimbări constante de gen şi distanţare.

Asta devine o cerinţă majoră atunci când protagonista este o actriţă de cinema. Diana Soren.

Se spune că Luchino Visconti, pentru a induce amestecul de uimire şi încântare din privirea lui Burt Lancaster în timpul filmării unei scene din *Ghepardul,* a umplut cu ciorapi de mătase o pungă ce ar fi trebuit să fie plină cu aur. Aşa era Diana: o surpriză pentru toţi datorită incomparabilei sale pieli delicate, dar, mai ales, o surpriză chiar pentru ea, pielea surprinsă de propria plăcere, uimită că este atrăgătoare, netedă, parfumată. Nu se plăcea, nu se merita pe sine, voia să fie alta, altcineva, nu se simţea bine în pielea ei? De ce?

Eu, care am trăit cu ea nici două luni, aş vrea să alerg acum să o îmbrăţişez din nou, să o simt încă o dată şi să o asigur că putea fi iubită, cu pasiune, dar pentru ea însăşi; că pasiunea după care umbla nu o excludea pe ea… însă ocaziile trec. Părăsim o amantă. Ne întoarcem la o necunoscută. Erotismul reprezentării plastice constă chiar în iluzia persistenţei carnale. Ca mai toate din vremea noastră, erotismul plastic s-a accelerat. Un medalion, un tablou erau menite să înlocuiască, de-a lungul multor secole, absenţa iubitei. Fotografia a accelerat iluzia prezenţei, însă doar imaginea cinematografică ne dă, în acelaşi timp, evocare şi prezenţă instantanee. Aceasta este ea, aşa cum era atunci, dar şi cum este acum, pentru totdeauna…

Este imaginea ei, dar şi vocea ei, mişcarea, frumuseţea şi tinereţea ei nepieritoare. Moartea, marea maşteră a lui Eros, este învinsă şi justificată în acelaşi timp de regăsirea cu iubita care nu mai

este alături de noi, rupând marele pact al pasiunii: mereu uniţi, până la moarte, tu şi cu mine, nedespărţiţi…

Cinematograful ne dă doar imaginea reală a persoanei: aşa era ea. Şi, chiar dacă o interpretează pe Regina Cristina, rămâne Greta Garbo. Chiar dacă susţine că este Katerina a Rusiei, rămâne Marlene Dietrich. Călugăriţa Alferez? Nu, este Măria Felix. Literatura, în schimb, ne eliberează imaginaţia vizuală; în romanul lui Thomas Mann, Aschenbach moare la Veneţia având oricare dintre cele o mie de chipuri pe care imaginaţia noastră le poate forma; în filmul lui Visconti nu are decât un singur chip, irevocabil, de neschimbat, fix, cel al actorului Dirk Bogarde.

Diana, Diana Soren. Numele ei invoca acea ambiguitate străveche. Zeiţă nocturnă, luna care înseamnă metamorfoză, plină la un moment dat, iute ajunsă la jumătate, apoi ca o seceră de argint pe cer, acoperită şi moartă în numai câteva săptămâni… Diana la vânătoare, fiica lui Zeus şi sora geamănă a lui Apollo, fecioară cu alai de nimfe, dar şi mamă cu o mie de ţâţe în templul din Efes. Diana alergătoare, care se dă doar bărbatului care aleargă mai repede ca ea. Diana/Eva oprită din necontenita ei fugă doar de ispita celor trei mere căzute. Diana de la încrucişarea drumurilor, numită de aceea şi Trivia: Diana adorată la răspântiile din Times Square, Piccadilly, Champs-Elysees…

Până la urmă, jocul creaţiei se învinge pe sine însuşi. Mai întâi pentru că are loc în timp, iar timpul este un nemernic. Acţiunea romanului se petrece în 1970, când iluziile anilor şaizeci încă refuzau să piară, ucise de sângele vărsat, dar reînviate tot de el. Prima revoltă împotriva a ceea ce ar însemna teribila noastră societate de sfârşit de secol, aşa de scurtă, aşa de iluzorie, de respingătoare, anii şaizeci şi-au lichidat eroii;

saturnalia americană si-a mâncat copiii — Martin Luther King, fraţii Kennedy, Jimi Hendrix, Janis Joplin, Malcolm X — şi i-a înscăunat pe cruzii lor părinţi, Nixon şi Reagan. Jucam cu Diana jocul lui Rip Van Winkle: ce ar spune el dacă s-ar trezi după o sută de ani şi ar da cu ochii de Statele Unite din 1970, cu un picior pe lună şi celălalt în jungla din Vietnam? Sărmana Diana. A scăpat de trezirea în zilele noastre ca să vadă o ţară care şi-a pierdut sufletul în doisprezece ani de iluzii contrafăcute, cu banalităţi idiotizante şi meschinărie consfinţită, cu Reagan şi cu Bush. A scăpat să mai vadă violenţa pe care patria ei a dus-o în Vietnam şi Nicaragua cu efect de bumerang, pe străzile sacrosancte ale suburbiilor profanate de crimă. A scăpat de vederea şcolilor primare sufocate de droguri, a celor secundare transformate în terenuri de luptă iraţională şi gratuită; a scăpat de vederea morţii zilnice, aleatorii, a copiilor asasinaţi din pură întâmplare doar pentru că se uitau pe fereastră, a clienţilor din restaurante ciuruiţi cu hamburgerul în gură, de criminalii în serie, de jafurile nepedepsite, de corupţia sacralizată, fiindcă furtul, înşelătoria, omorul pentru a pune mâna pe putere şi pe glorie făceau parte, de asemenea, cum să nu, din Visul American. *Ce* ar fi zis Diana, ce ar fi simţit arcaşa solitară văzând copiii din Nicaragua mutilaţi de armele Statelor Unite, negrii bătuţi şi schingiuiţi de poliţia din Los Angeles, parada marilor mincinoşi ai conspiraţiei Iran-Contra jurând că spun adevărul şi autoproclamându-se eroi ai libertăţii? Ce ar spune, ea care şi-a pierdut copilul, despre o ţară unde se discută serios în legătură cu introducerea condamnării la moarte a unor copii criminali? Ar spune că anii şaizeci au ajuns să fie curăţaţi, albiţi la fel ca Michael Jackson pentru a-i pedepsi mai bine pe toţi cei care îndrăznesc să aibă culoare. Scriu în 1993. Înainte să se termine secolul, gropile arzând, râurile secate, ghetourile pline de

noroaie se vor umple de culoarea imigrantului mexican, african, algerian, a celui musulman şi a celui evreu, iarăşi şi iarăşi…

Diana, arcaşa solitară. Această povestire încărcată de pasiunile timpului se înfrânge pe sine pentru că niciodată nu atinge perfecţiunea ideală a ceea ce se poate imagina. Nici nu îşi propune asta, deoarece dacă vorbele şi realităţile s-ar suprapune, lumea s-ar isprăvi, universul nu ar mai fi perfectibil, pur şi simplu pentru că ar fi perfect. Literatura este o rană prin care apare necesarul divorţ dintre cuvinte şi lucruri. şi tot sângele ni se poate scurge prin acea fisură.

Singuri la sfârşit, la fel de singuri ca la început, ne amintim de clipele fericite pe care le-am smuls din latenţa misterioasă a lumii, cerem robia fericirii şi ascultăm doar glasul reticenţei tăinuite, palpitul nevăzut care apare la final pentru a anunţa adevărul cel mai de temut, iremediabila săvârşire a timpului pe pământ.

Nu am ştiut să iubesc. Am fost incapabil să iubesc.

Spun acum această poveste pentru a-i da dreptate groaznicului oracol al adevărului. Nu am ştiut să iubesc. Am fost incapabil să iubesc.

II

Am cunoscut-o pe Diana Soren într-o noapte de Revelion. Prietenul meu, arhitectul Eduardo Terrazas, a organizat o petrecere în casa lui unde, trebuie spus şi asta, era sărbătorită împăcarea cu soţia mea, Luisa Guzmán. Eduardo şi cu mine împărţiserăm o căsuţă în Cuernavaca de-a lungul întregului an 1969. Eu scriam de luni până vineri, când el şi logodnica lui veneau din Ciudad de Mexico să petreacă sfârşitul de săptămână, zile consacrate prietenilor, meselor şi alcoolului. Veneau multe fete. Împlinisem patruzeci de ani în

‘68 şi intrasem într-o criză a vârstei mijlocii care a durat tot anul acela şi a culminat cu o petrecere pe care a dat-o prietenul meu, romancierul american William Styron, în barul „Opera” de pe bulevardul Cinco de Mayo, o reconstituire oribilă a perioadei de *belle epoque* mexicană (dacă într-adevăr a existat aşa ceva vreodată). La „Opera” nu prea mai venea multă lume, din cauza prea multelor partide de domino şi a flegmelor trimise pe lângă scuipători.

I-am invitat pe toţi prietenii mei să îl sărbătorim pe Styron, care tocmai îşi publicase, cu mare succes şi scandal, *Confesiunile lui Nat Turner.* Scandalul i l-au adus multe grupări de negri care i-au interzis autorului să vorbească la persoana întâi prin gura unui personaj de culoare, sclavul rebel Nat Turner, care a condus în 1931 răscoala celor şaizeci de *Hoţi,* dând foc şi omorând în numele libertăţii până când, încolţit într-o pădure unde supravieţuise de unul singur vreo două luni, a fost si el asasinat. Ca urmare, legile sclaviei au devenit şi mai severe. Dar devenind mai aspre, au declanşat si mai multe răscoale. Styron povesteşte istoria unuia dintre eşecurile — din cele peste treisprezece — ale calvarului american reprezentat de rasism.

Când Bill se simte prea apăsat de propria lui patrie, mă sună că vrea să vină în Mexic, iar eu fac acelaşi lucru când Mexicul mă sufocă şi ştiu că pot să mă refugiez pe insula prietenului meu din zona nord-atlantică, Martha’s Vineyard. Acum, amândoi locuiam într-o căsuţă pe care mi-o luasem după despărţirea de Luisa Guzmán. Era situată în cartierul San Angel, până nu demult un orăşel separat, unde familiile din capitală mergeau în vacanţă prin secolul al XDC-lea şi care acum supravieţuieşte sub o aparenţă monahală în mijlocul gălăgiei şi fumului produs de zona periferică şi de bulevardul Revoluţiei. Casa mea de

burlac era construită cu materiale luate de la demolări. Autorul ei era un alt arhitect mexican, Caco Parra, specialist în a aduna porţi de pe la fermele expropriate, stâlpi de la bisericile naţionalizate, obloane vechi din epoca viceregatului dispărut, coloane cu iz de blasfemie şi altare profanate: toată istoria eliberării şi transferării lăcaşurilor privilegiate ale trecutului spre refugiile civile, tranzitorii, ale prezentului. Din toate aceste elemente, Parra construia case ciudate si atractive, atât de misterioase încât locatarii se puteau pierde prin labirintul lor fără să mai fie văzuţi vreodată.

Martha's Vineyard, în schimb, este un loc deschis spre cele patru zări, ars de soare trei luni pe an şi apoi măturat de răbufnirile îngheţate ale uriaşei balene albe care este Atlanticul de Nord. Îmi amintesc de Styron refugiat pe insula lui şi mi-l imaginez pe căpitanul Ahab al lui Melville care s-a dus să omoare nu balena, ci oceanul, chiar pe Neptun, aşa cum imperialiştii belgieni din *Inimi de ceaţă* de Conrad nu trag în duşmanul negru, ci în tot continentul: Africa. Pe insula lui Styron totuşi, chiar în lunile de căldură mare, ceaţa se întinde, în fiecare seară, dinspre larg, de parcă i-ar aminti verii că este doar un văl trecător zgândărit pe margine de vasta mantie cenuşie a unei lungi ierni. Ceaţa avansează, dinspre larg, peste plaje, peste falezele de la Grey Head, peste debarcaderele de la Vineyard Haven, peste pajişti şi case, până ajunge în mijlocul insulei, la melancolicele lagune interioare unde găseşte iar apă şi moare sufocată.

Iarna, oceanul mugeşte în jurul insulei, dar nu la fel de tare ca invitaţii mei de la barul „Opera", unde am făcut greşeala să le invit, fără discriminare, pe toate iubitele mele din acea perioadă, făcând-o pe fiecare să creadă că ea este favorita, îmi plăcea la nebunie să pun la cale astfel de situaţii, în care pasiunea ascunsă, ranchiuna

gata să sporească patima şi *gelozia, gala* să se reverse, deschizându-se ca o rană care ne pătează bluzele, cămăşile, ca şi cum am sângera prin sfârcuri — toate acestea îmi dădeau ocazia să observ mai clar slăbiciunile sexului si să mă bucur, în schimb, de vigoarea literaturii. Şi nu mi-am invitat doar amantele la petrecerea de la „Opera", ci şi pe ultimii scriitori ai noului val, La Onda — Jose Agustan, Parmenides Garcia Saldana, Gustavo Săinz — care erau cu cincisprezece ani mai tineri decât mine şi meritau laurii cam uscaţi de pe capetele mai vârstnice, ca al meu. Libertini, proaspeţi, cu simţul umorului, duşmani de moarte ai scorţoşeniei, scriau în ritm de rock şi erau vedetele fireşti ale unei petreceri care, în plus, voia să îi transmită guvernului autoritar şi criminal de la 2 octombrie 1968: voi duraţi doar şase ani. Noi durăm toată viaţa. Saturnalia voastră este sângeroasă şi opresivă. A noastră este senzuală si eliberatoare. Astfel de justificări nu mă scuteau de frivolitate mai mult decât de cruzime, de jocurile mele erotice, în ciuda tuturor, pe atunci, credeam că literatura, evanghelia mea, putea să scuze orice. Alţii, în numele ei, căzeau pradă drogurilor, alcoolului, politicii, ba chiar polemicilor ca sport literar. Eu, şi nu eram singurul, m-am dedat amorului, dar îmi arogam dreptul detaşării, al manipulării, al cruzimii, îmi asumam de bunăvoie rolul de Prinţ al întunericului, de Lucifer care îmbrăca strălucitoarea armură morală a eroului de romane cavalereşti, Amadis de Gaula. Cum îşi pierde eroismul şi cade pradă pasiunii, Amadis se transformă în fratele său vrăjmaş, Frumosul Tenebros: Don Juan. Iar ispita donjuanistă este o tentaţie erotică, chiar dacă este şi literară. Don Juan este etern pentru că nimic nu îl poate satisface (sau cum ar cânta cea mai fidelă încarnare contemporană a lui Don Juan combinat cu Lucifer, *you can't get no satisfaction*[3]. Este insatisfacţia înşelătorului sevilian cea care

deschide drumul metamorfozei perpetue. Mereu dornic, mereu avid, niciodată nu termină, niciodată nu moare: se transformă. Se naşte tânăr şi, după câteva iubiri (două sau trei la Tirso[4]), îmbătrâneşte într-o clipă, sătul dar nesatisfăcut, cavaler rău şi crud (la Moliere). Heruvimul pervers şi tânăr al lui Tirso se transformă în masca mortuară a lui Louis Jouvet, o vână galică raţionalistă care nu mai crede în răgazul nesfârşit al vieţii adolescentine („mă-ncredinţaţi că-i aşa lungă"), ci este, chiar el, cel care poartă masca agoniei. Pentru a evita concurenţa, Byron îl îmblânzeşte pe Don Juan si îl pune să stea la ceai cu familia într-o iarnă englezească din acelea care „se termină în iulie şi reîncep în august". Doar că face mai vibrantă această metamorfoză domestică. Don Juan descoperă că nu este îndrăgostit de iubire, ci de el însuşi. Iubirea lui Don Juan pentru Don Juan reprezintă o capcană necesară — nu mai puţin decât cea a iubirii.

Să fii toate acestea, ce vis, ce elixir, Don Juan-ul lui Gautier. Adam alungat din Paradis fără să piardă însă amintirea Evei, amintirea captivă care îl sileşte la o căutare veşnică a iubitei şi mamei pierdute; Don Juan de Musset, decăzut într-o lume a crâşmelor şi bordelurilor, unde speră să o găsească pe „femeia necunoscută". Se înşală: îl caută de fapt pe Don Juan si chiar dacă toate femeile seamănă cu el, nici una nu este el. Dar probabil adevăratul Don Juan, cel mai vizibil tocmai pentru că este cel mai ascuns, este cel al lui Lenau, cel care recunoaşte că vrea să posede în acelaşi timp toate femeile. Acesta este triumful final al lui Don Juan, plăcerea sa totală. Să le aibă pe toate în acelaşi timp: „În noaptea asta trebuie să le am. Pe toate."

Dincolo de ubicuitate, plăcerea lui Donjuan se leagă totuşi de mască şi de mişcare. Este ca un rechin: trebuie să se mişte tot timpul, ca să nu se

ducă la fund şi să moară. Se mişcă, iar în mişcare este mereu deghizat, masca îi acoperă starea larvară, mutantă, metamorfică. Se mişcă şi se transformă atât de rapid încât propriile sale înfăţişări nu reuşesc să îl ajungă din urmă. Nici Ahile, nici broască ţestoasă, Don Juan reprezintă parabola omului deghizat ale cărui măşti aleargă veşnic în urma lui. E gol. Juisează gol. Dar ca să se mişte trebuie să se îmbrace, să se deghizeze şi, fireşte, să abandoneze masca folosită, cunoscută, ghicită deja, înainte de a şi-o pune pe cea nouă. În rătăcirea de moment, în goliciunea de la Duchamp care îl înfăţişează căţărându-se pe balcoane şi coborând pe scări, Don Juan este Don Juan numai pentru a lăsa în urmă propria lui imagine. Aleargă, de neajuns pentru oricare dintre înfăţişările care ar vrea să îl ţină în loc, experimentând viteza plăcerii prin viteza schimbării, depăşind toate graniţele. Don Juan este întemeietorul Pieţei Comune Europene, are iubite în Germania, Turcia, iar în Spania, ne spune Mozart, sunt deja o mie trei. Un Machiavelli al sexului, deghizat ca să scape de răzbunarea taţilor şi soţilor, dar mai ales ca să scape de plictis… Astfel, neştiut, ridicol şi dureros, voiam şi eu să fiu…

Un mic Don Juan trecut de patruzeci de ani în noaptea mexicană, aspiram ca bărbat la această putere de metamorfozare si de mişcare, dar cel mai mult o doream ca scriitor. Să iubeşti şi să scrii, nimic nu este mai excitant sau mai frumos decât să descoperi împotrivirea reciprocă ivită între puterea pe care o exercităm asupra unui semen şi puterea pe care celălalt — bărbat sau femeie — o exercită asupra noastră. Restul se pierde în viitoarea nevăzută a atracţiei reciproce, a rezistentei pe care, din dorinţă de putere ori de supravieţuire pur şi simplu sau, poate, din perversitate, o opunem atracţiei străine. Plăcerea în această luptă este, fireşte, faptul că îi cădem pradă. Cum? Cu cine?

Când? Pentru cât timp? Acesta este terenul comun al sexului şi al literaturii. Trece un înger cu aripi de cenuşă.

Don Juan este îngerul acesta negru, Eros ultragiat, Cupidon în flăcări, care îşi depune în auzul, genele, orificiile nazale, urechile, gura, fundul, fundurile, dacă e nevoie, ca şi în ceafa fiinţei iubite seminţele unui zâmbet, unui glas, unei priviri. Ale unei dorinţe. Prinţul întunericului, melancolicul, îmi susură în auz şi îmi spune: „Nimic nu va fi mai trist decât gustul femeilor pe care niciodată nu le vei avea, al bărbaţilor pe care i-ai ocolit de frică, din convingere, de teama de a face ceva interzis, din lipsă de imaginaţie, din incapacitatea de a te transforma, ca Don Juan, în altcineva."

Vreau să fiu foarte sincer în această povestire şi să nu ţin nimic ascuns doar pentru mine. Pe mine pot să mă rănesc oricât vreau. Nu am, în schimb, dreptul să rănesc pe nimeni altcineva în afară de mine, doar dacă, mai întâi nu îmi înfig, oricum, eu primul pumnalul pe care, plin de iubire, am încetat să îl mai împart cu altcineva. Şi spun, de la început, că temerile îmi dau târcoale. Încerc să justific sexul prin literatură şi literatura prin sex. Dar scriitorul — iubit sau autor — dispare la sfârşit. Dacă strigă, se dezintegrează. Dacă suspină, se topeşte. Trebuie să fii conştient de asta înainte de a afirma că, mai presus de orice, viaţa nu este niciodată generoasă de două ori.

În noaptea aceea de la „Operă", într-un cadru viscontian, adică *de operă,* am simţit că eu însumi îmi implântam pumnalul mult prea des, rănindu-mă pe mine mai mult decât pe femeile pe care încercam să le manipulez şi care, o ştiam prea bine, puteau să îmi răspundă cu aceeaşi monedă. Am ales-o pe una dintre ele, atrăgându-mi ura celorlalte şi, împreună cu Styron şi Terrazas, am plecat a doua zi la Guadalajara şi pe coasta

Pacificului, unde avea loc inaugurarea hotelului Camino Real din Puerto Vallarta, opera prietenului meu arhitect.

Şi chiar acolo am primit lecţia de rigoare. Fata cu care eram a lăsat într-o după-amiază, ca din greşeală, o scrisoare pe patul nostru de la hotel. Era adresată unui alt iubit de-al ei, căruia îi dădea întâlnire la Revelionul pe care, în orice caz, nu dorea să îl petreacă împreună cu mine. „Scriitorii sunt buni doar câte un pic, fiindcă îmi dau elan să te iubesc mai bine pe tine, dragule. Pe deasupra, prăpădiţii ăştia mai au şi nişte gusturi de-ale lor… cum ar fi să bei şampanie în fiecare zi. Mie asta îmi dă arsuri. Pregăteşte-mi răcoritoarele. Nu uita că eu fără destulă coca-cola n-am nici o satisfacţie…”

M-am făcut că nu pricep, dar, o dată întors în capitală, am căutat-o pe soţia mea, i-am cerut să petrecem Revelionul împreună şi să punem capăt unei despărţiri de aproape un an. Ea ar reprezenta, încă o dată, izbânda mea de netăgăduit asupra iubirilor trecătoare.

III

Luisa Guzmán fusese — şi continua să fie — o femeie de o frumuseţe deosebită. Brunetă, cu o culoare palidă, crepusculară şi aprinsă, pielea ei mai mult strălucea decât să se stingă, în lumina ochilor săi mari, negri, migdalaţi, aproape orientali, aşezaţi deasupra continentelor gemene ale pomeţilor ei ridicaţi, asiatici, vibranţi. Avea o privire visătoare, lascivă şi în căutare de sine, dar străbătută de o tristeţe resemnată şi vinovată. Şi ea era actriţă si îşi dorea mai mult decât îi putea oferi mediul mexican. Fusese lansată de la vârsta de 15 ani, ca aspirantă la panteonul zeiţelor cinematografiei mexicane, brunete ca şi ea, înalte, cu ochii visător-atenţi şi pomeţi de craniu nemuritor.

Nu au reuşit să o atingă nici rolurile, nici scenariile, nici regizorii necesari realizării acelui miracol neînsemnat numit vedetă. A căutat cu pasiune ce era mai bun, în cinema, în teatru; îşi iubea atât de mult profesiunea, încât, paradoxal, aceasta a devorat-o. La fel ca Diana Soren, nu a făcut decât două sau trei filme bune. Apoi, doar ca să lucreze, accepta ce se nimerea. Timpul, irosirea au lăsat-o fără glas, i-au făcut uitate primele roluri, i-au grăbit o maturitate căreia nu îi venise încă vremea; ea căuta rolurile de „caracter", ocaziile de a se afirma pe care nimeni nu le-a înţeles, considerându-le excentrice. Când ne-am cunoscut, Luisa era căsătorită, iar eu ieşeam dintr-o tentativă frustrată de căsnicie „decentă". Una după alta, fetele potrivite, de care situaţia mea familială mă apropia, terminau prin a mă părăsi, ascultând de preceptele îngheţate ale taţilor lor: eu nu eram bogat şi, chiar dacă eram de condiţie bună, nu aparţineam unei mari familii financiare sau politice, iar talentul meu trebuia mai întâi să se afirme; în cel mai bun caz, scrisul este o profesiune riscantă, mai ales în America Latină: cine trăieşte din cărţile sale în ţările noastre? Din tinereţea mea amoroasă, păstrez doar gustul multor buze tinere si fragede, ca şi întrebarea pusă de-a lungul anilor — ce vor avea de oferit, atunci când îşi vor pierde frăgezimea, când vor fi nişte dungi în loc de buze? Pe nici una nu am iubit-o mai mult ca pe o logodnică moartă, transformată în cenuşă într-un accident de avion; nu a existat în viaţa mea o fată cu buze mai proaspete. Dar cenuşa ei era proprie si buzelor altei femei cu care am fost pe punctul de a mă căsători. M-a respins pentru că nu eram destul de catolic; eram, spuneau părinţii ei, „ateu" şi comunist. S-a căsătorit cu un american cu labe enorme, burtă umflată de prea multă bere şi o concesiune a benzinăriilor Texaco în Orientul Mijlociu. Dar ele, logodnicele, făceau de asemenea parte dintr-un simbol necunoscut, din acea groază

despre care am vorbit la începutul povestirii mele, care consta din întrezărirea puternicei reţineri faţă de ceea ce încă nu se manifestase. Nu există tristeţe mai mare decât asta: să nu reuşeşti să cunoşti toate fiinţele pe care ai putea să le iubeşti, să mori înainte de a le cunoaşte. Logodnicele mele, sărutate, mângâiate, dorite, doar uneori posedate, aparţineau, până la urmă, acestei magme a necunoscutului sau a nerostitului; reveneau toate în domeniul vast al posibilităţilor mele, al ignoranţei mele.

Am cunoscut-o pe Luisa Guzmán înainte de succesul primului meu roman. Cred că m-a iubit pentru mine însumi, aşa cum eu am iubit-o pe ea pentru frumuseţea si simplitatea ei, prima sărind în ochi, a doua fiind ascunsă de tumultul pielii, sunetelor, imaginilor. Mai curând decât în filme, am văzut-o prin ziare, urcând şi coborând scările avioanelor, mereu ţinând în braţe un enorm urs panda de jucărie. Era marca ei înregistrată. O imagine infantilă, dar mai sigură decât orice publicitate.

Luisa avusese o copilărie nefericită, un tată care lipsise ori, mai degrabă, fusese exilat de orgoliul aristocratic al mamei, scriitoare rebelă, „lume bună" din Puebla, care a pus mereu pe primul plan egoismul ei sexual şi literar faţă de orice fel de îndatorire familială. Tatăl, înalt, indian, frust, s-a trezit cu uşa căminului unde se aflau soţia şi fiica lui trântită în nas şi a dispărut pentru totdeauna în ceţurile alpine si mirosul picant al munţilor noştri. De copilă, Luisa a fost trimisă la un internat, de unde a ieşit, adolescentă, atunci când frumuseţea ei şi profesiunea mamei s-au îmbinat avantajos în mintea acesteia.

Afectată, Luisa a ajuns la mine ca o pasăre rănită zburând de pe scena unui teatru din strada Sullivan în braţele mele, care o aşteptau, tânjeau după ea pentru a umple o singurătate pe cât de

creativă, pe atât de tâmpă. Lunile de supunere şi nepăsare în care mă îndepărtam definitiv de cadrul social al familiei mele si mă luptam să îmi termin cartea mă lăsaseră cu braţele goale. Ea a venit să le umple cu pasiunea şi blândeţea ei, dar şi cu tristeţea din privirea-i interiorizată. Acea tristeţe era ca o nelinişte timpurie pentru propria mea bucurie. Am terminat o carte; am iubit o femeie.

Am înţeles târziu că melancolia din ochii Luisei nu era trecătoare, ci îi era proprie, îi venea, poate, dinspre acei munţi înceţoşaţi şi cu arome iuţi ai tatălui ei, de la tristeţea mucegăită a aşezărilor uitate şi a locuitorilor de acolo cel mai adesea şireţi şi ipocriţi din fire, aşa cum trebuie să fii într-o regiune de unde apar adesea micii dictatori şi călugăriţele, bărbaţi de o ambiţie crudă şi femei violent austere. Dar dincolo de orice, în frumuseţea de metisă a soţiei mele recunoşteam munţii cu ceţuri şi arome iuţi ai tatălui ei, acolo unde se adunau la un loc răbdarea şi bunătatea cu pizma şi răzbunarea.

IV

Acum ne aflam împreună ca să petrecem Revelionul în locuinţa lui Eduardo Terrazas, iar Luisa arăta mai frumoasă ca oricând, brună, înaltă, decoltată, cu o rochie neagră care îi reflecta strălucirea părului adunat în coc înalt, a sprâncenelor şi genelor, chiar şi a pielii sale mate care totuşi strălucea ca o lună indigenă, sculptată, luptând să confere vizibilitate propriei şi secretei sale lumini interioare, care nu avea culoare; ori, poate, definea o paletă întreagă de emoţii, împrejurări şi accidente care aduceau laolaltă, în acelaşi timp, profunda fermitate şi teribila nesiguranţă a acestei femei: între cele două calităţi se întrezărea predestinarea ei.

Se simţea eternă şi chiar era. Îmi trecea cu vederea orice; eu mă întorsesem întotdeauna. Ea

era refugiul, laguna liniştită unde eu puteam să scriu, îmi ştia secretul. Literatura este adevărata mea iubită, iar toate celelalte, sexul, politica, religia dacă o aveam, moartea când avea să vină, treceau prin experienţa literară, care este filtrul tuturor celorlalte experienţe ale vieţii mele. Ea ştia asta. Pregătea şi ţinea cald, ca un foc permanent, căminul scrisului meu, aşteptându-mă întotdeauna, orice s-ar fi întâmplat. Prietenii mei ştiau si ei toate astea şi, dacă erau prieteni cu iubitele mele, le preveneau: „Niciodată nu o s-o lase pe Luisa. E mai bine să ştii asta. În schimb, eu o să-ţi fiu întotdeauna prieten."

Adică regula de bază a donjuanilor din toate timpurile, care este ceea ce în mexicană sună cam aşa: „Să vedem dacă e gumă de mestecat şi se lipeşte." Cazul meu nu era extraordinar. Toţi foloseau guma şi încercau s-o lipească, uneori cu succes, alteori fără. Erau soţii care nu tolerau asta, altele se făceau că nu văd. Luisa şi cu mine aveam un pact anume. Chiar dacă guma mea se lipea, eu trebuia să revin. Reveneam întotdeauna. Era cel mai prost şantaj al meu. Mereu am fost expus posibilităţii ca ea să îmi răspundă cu aceeaşi monedă. Poate a şi făcut-o. Femeile — cele mai bune dintre ele — ştiu să-şi păstreze secretele, nu sunt supuse stereotipului. Femeile cele mai interesante pe care le-am cunoscut nu vorbeau nimănui despre viaţa lor sexuală. Nici prietenele lor cele mai intime nu ştiau nimic. Şi nimic altceva nu îl intrigă şi excită mai tare pe un bărbat ca o femeie care îşi păstrează secretele mai bine decât el. Dar donjuanul, prin definiţie, îşi proclamă victoriile, vrea să îi fie aflate, vrea să fie invidiat. Luisa era secretă. Eu, un biet amărât, un vagabond al sexului care nu merita loialitatea, statornicia, încrederea mereu reînnoită a unei femei ca Luisa. Asta era forţa ei. De aia îmi răbda orice. De aia,

încă o dată, eram cu ea în acea noapte. Era mai puternică decât mine.

În casa lui Eduardo Terrazas se aflau şi mulţi prieteni în acea noapte de 31 decembrie 1969. Jose Luis Cuevas, artistul extraordinar a cărui îmbrăţişare dureroasă încearcă să cuprindă toate viziunile marginale, excluse ale dorinţei, împreună cu Berta, soţia lui. Fernando Benitez, prietenul meu vechi şi de nădejde, marele promotor al culturii în presa mexicană, romancierul, exploratorul Mexicului nevăzut împreună cu Georgina, soţia lui. La cei 35 de ani ai săi, Cuevas era o adevărată fiară, simula maniere urbane care abia reuşeau să îi ascundă adevărata fire sălbatică, agitată, gata să sară asupra unei prăzi cu sânge cald ca al lui, ca să o sfâşie, să o devoreze şi astfel să rămână cu senzualitatea de a şi-o putea imagina. Exista oare în el un asasin sublimat prin artă? Mereu am crezut asta, tot aşa cum în Benitez, un bărbat senzual, dacă aşa ceva chiar există, sexist, care adora femeile, dar era şi misogin, şi pustnic, se afla în profunzime un călugăr franciscan, un fel de Bartolome de las Casas, mântuitor al indienilor, unul dintre acei fraţi care a ajuns să salveze suflete şi să apere trupuri imediat ce s-a încheiat cucerirea Mexicului. Ţi-l puteai imagina conducând un BMW decapotabil, în mare viteză spre Acapulco şi spre un sfârşit de săptămână orgiastic, dar puteai să-l vezi şi urcând pe un măgar un munte agrest unde îl aşteaptă nu doar triburile pierdute, ci şi bacilii care i-au măcinat stomacul, pancreasul, intestinele…

Anul nou, cel de trecere de la 1969 la 1970, era demn de sărbătorire pentru că marca finalul unui deceniu şi începutul altuia. Deşi adevărul este că nimeni nu a căzut de acord asupra a ceea ce înseamnă acel zero de la sfârşitul unui an. Am terminat cu anii şaizeci, au început anii şaptezeci, sau deceniul şase cerea un an în plus, o prelungire

agonică a sărbătorii şi crimei, a rebeliunii şi morţii din aceşti zece ani plini de evenimente, tangibile şi intangibile, maţe şi visuri, pietre şi amintiri, sânge si dorinţe, deceniul Vietnamului şi al lui Martin Luther King, al fraţilor Kennedy asasinaţi şi al acelui mai parizian, Chicago şi Tlatelolco, al lui Marilyn moartă…? Un deceniu care părea să fi fost programat pentru televiziune, pentru a umple programele goale ale micilor ecrane, lăsându-le fără suflu, banalizând miracolul, transformând mica amprentă electronică în pâinea noastră cea de toate zilele, aşteptarea neaşteptatului, facsimilul realităţii care avea să culmineze, când nici nu începuseră anii şaptezeci, cu primul pas al omului pe lună. Bănuiala imediată: fusese călătoria pe lună filmată într-un studio de televiziune? Dezamăgire instantanee: mai putea luna să o reprezinte pe romantica Diana după ce un *gringo* şi-a lăsat rahatul pe acolo?

Sosiră şi alţi invitaţi. China Mendoza, ziaristă şi scriitoare, avea un spectaculos simţ de autoafirmare în anii şaizeci, în acel deceniu cu mode îndrăzneţe, ea purta haine care păreau inventate de ea, iar nu copiate de prin reviste, în acea noapte îmi aduc aminte că purta nişte ochelari argintii în formă de fluture şi o fustă mini care, de fapt, era o pijama, o păpuşă roz plină de volănaşe cu pantaloni scurţi asortaţi.

Rosa, preafrumoasa văduvă a artistului Covarrubias, a venit însoţită de un traficant de artă newyorkez identic cu actorul Sydney Greenstreet, adică enorm de gras şi foarte bătrân, chel, cu smocuri albe, sprâncene zburlite şi buze de culoarea ficatului. Roşa purta una dintre creaţiile vestimentare aurite produse de Fortuny, care se înfăşoară ca un prosop şi se desfăşoară ca un steag, strigând: „Patria mea este corpul meu.” Aproape pe moarte, Roşa Covarrubias nu îşi arăta vârsta. Aparţinea şi ea panteonului frumuseţilor mexicane,

acelor „cranii nemuritoare”, cum le-a numit Diego Rivera când a pictat-o pe Dolores del Rio. Fireşte. Oasele feţei nu îmbătrânesc niciodată, ele reprezintă paradoxul unei morţi care prin definiţie nu are vârsta, purtată ca o marcă secretă a frumuseţii şi a preţului ei. Luisa Guzmán — am zărit-o îndepărtându-se şi urcând scările — aparţinea acestei rase. Cu cât e mai aproape osul de piele, cu atât mai frumoasă e faţa. Dar şi mai vizibilă devine moartea. Frumuseţea se hrăneşte din agonia ce urmează.

Împreună cu Roşa şi Greenstreet au sosit si trei *marchands de tableaux* care se uitau cu uimire şi dezgust la mexicanii care se îmbrăţişau, bătându-se pe spate şi trăgându-se unii pe alţii de brăcinar. Englezilor nu le place deloc atingerea şi tresar la cel mai neînsemnat contact de o piele străină. Ideile lor despre climă si temperatură sunt de asemenea neobişnuite, iar unul dintre ei, foarte asemănător cu primul-ministru Harold Wilson, a declamat aceleaşi cuvinte ale lui Byron de care eu tocmai îmi adusesem aminte.

— Iarna englezească se termină în iulie şi reîncepe în august.

Apoi spuse că era foarte cald şi deschise o fereastră.

Terrazas îşi împodobise casa cu multe baloane care atârnau, agăţate de tavan, în aşteptarea momentului care marca trecerea de la un an la altul. Baloanele aveau întipărită emblema Olimpiadei din 1968, concepută chiar de Eduardo Terrazas. Aproape de miezul nopţii, Berta Cuevas, ca să vestească noul an, îşi apropie ţigara aprinsă de mănunchiul de baloane care imita, în concepţia artistică a lui Terrazas, cele 12 boabe de strugure tradiţionale[5] fără să ştie că sunt umflate cu gaz. Explozia a răsunat ca un cutremur scurt şi ne-a aruncat pe toţi la podea, ne-a izbit de pereţi,

măturând tot ce era pe mese, răsturnând scaune, strâmbând tablourile. Lui Greenstreet i-a căzut stufatul în cap, iar noi, toţi ceilalţi, Roşa, soţii Benitez, Cuevas şi Berta, China şi cu mine, nu ne mai vedeam unii pe alţii, abia mai ştiam de noi înşine, de posibila noastră moarte, de surpriza bruscă a accidentului, de orice întrebare în afară de una: sunt în viaţă? Imediat au apărut şi strigătele, agitaţia, văicărelile, în acel moment eram toţi în stare de şoc. Cu gurile căscate; şi am început să râdem când cei trei englezi, acum fără urmă din morga lor iniţială, s-au privit în oglindă ca să se asigure că sunt întregi şi au constatat că pe feţe aveau lipite bucăţele din baloanele cu emblema Olimpiadei Mexico ‘68. Păreau trei exploratori brusc transformaţi, ca prin vraja unui sacrificiu tribal, în preoţi tatuaţi pentru ritualuri pe care veniseră să le eradicheze. Unul dintre ei — acum îmi veneam în fire — ne salvase, de fapt, viaţa deschizând fereastra ca să intre un val de aer venit, cel mai probabil, de pe meleagurile îndepărtate ale Scoţiei.

Luisa a scăpat şi şi-a păstrat înfăţişarea impecabilă. Urcase până la baie şi acum cobora, alarmată, în acel moment, uşa de la intrare s-a deschis şi Eduardo Terrazas a intrat împreună cu Diana Soren, pe care plecase să o ia de la o altă petrecere.

— Am ajuns la timp? întrebă *gazda,* văzând cum ne adunam de pe jos, năuciţi.

Poţi să te desprinzi dintr-o situaţie amoroasă si să începi o alta fără să faci rău nimănui? Spun asta doar ca un exemplu ales dintre numeroasele întrebări care te năpădesc atunci când, brusc, îţi dai seama că ceva e pe cale să înceapă, însă că se repercutează asupra a ceea ce e pe cale să se termine. Era scundă, blondă, cu o tunsoare băieţească, albă, palidă, cu ochi albaştri ori, poate, cenuşii, foarte zglobii, la fel ca şi zâmbetul şi

gropiţele din obraji. Nu era îmbrăcată prea grozav; un taior californian, lung, care nu îi venea bine pentru că o făcea să pară şi mai scundă decât era, oarecum şleampătă. Eu — ca toată lumea — mi-o aminteam din cele două filme mai importante în care jucase, în ambele, Diana Soren îşi punea în evidenţă fizicul de adolescentă îmbrăcată bărbăteşte. Primul a fost *Ioana d'Arc* şi armura îi permitea să se mişte energic şi mobil, simţindu-se bine în scene de luptă, aşa cum nu ar fi reuşit în cele de saloane cu rochii şi peruci pudrate; înarmată pentru luptă ca un soldat, îmbrăcată milităreşte. Avea să plătească scump, pe rug, acuzată de vrăjitorie, dar, pe la colţuri, şi de lesbianism, de androginie. În schimb, în singurul film pe care l-a făcut după aceea, în Franţa, apărea ca o fată îmbrăcată doar în bluză şi jeans, umblând pe Champs-Elysees fluturând un număr din ziarul *Herald Tribune*... Sprintenă, liberă, războinica din Orleans sau vestala din Cartierul Latin, adorabil de feminină deoarece ca să ajungi la ea trebuia să treci hotarele androginiei şi ale homoerotismului, eu mereu am întrevăzut la Diana Soren, cea de pe ecran, un fel de subtitrare nescrisă: iubirea care nu îndrăzneşte să îşi spună numele, dar şi ceva încă mai rău, adică iubirea fără nume. Ce nume să dai oare posibilei iubiri impregnate de cea mai pură potenţialitate care, făcându-şi intrarea la petrecerea de Revelion din 1970, după explozia baloanelor cu gaz, se numea „Diana Soren"? Am privit-o. M-a privit. Luisa ne-a privit privindu-ne. Soţia mea s-a apropiat şi mi-a spus cu răceală:

— Cred că ar trebui să plecăm.

— Dar petrecerea abia a început, am protestat.

— Pentru mine s-a terminat.

— Din cauza exploziei? Nu s-a întâmplat nimic. Uite.

I-am arătat mâinile care nu tremurau.

— Mi-ai promis noaptea asta.

— Nu fi egoistă. Uite cine a sosit. Doar o admirăm aşa de mult.

— Nu vorbi la plural, te rog.

— Aş vrea să stau puţin de vorbă cu ea.

— Să nu te întorci prea târziu, şi-a arcuit ea o sprinceană, un reflex aproape inevitabil, pavlovian, genetic al actriţelor mexicane.

Nu m-am întors deloc. Aşezat lângă Diana Soren, vorbind despre cinema, despre viaţa de la Paris, descoperind prieteni comuni, m-am simţit un trădător şi, ca întotdeauna, mi-am spus că dacă nu trădam literatura, nu mă trădam nici pe mine; de ceilalţi nu îmi păsa. Dar atingând cu vârful degetelor mâna Dianei Soren am avut senzaţia că trădarea, dacă avea să fie comisă, trebuia să fie dublă. La urma urmei, Diana era soţia unui scriitor francez foarte popular şi premiat, Ivan Gravet, care scrisese două cărţi minunate despre tinereţea lui ca refugiat din Europa de Est, iar mai târziu ca luptător în război. Romanele sale mai noi păreau scrise pentru cinematograf şi au fost produse la Hollywood, dar în tot ceea ce scria exista mereu ceva inteligent alături de o deziluzie tot mai mare. Mi-l închipuiam în stare de o glumă ultimă, enormă, dar fără iluzii. Era colegul meu. Puteam să îl trădez? Chiar el, mi se părea, dădea mai multă importanţă cărţilor lui decât femeilor avute… Am început să o doresc pe Diana.

Întâlnirile dintre un bărbat şi o femeie au loc la două niveluri. Unul extern, filmabil, ca să zicem aşa, este nivelul gestului, atitudinii, privirii, mişcării. Mai interesant este nivelul intern în care încep să apară, să se ciocnească senzaţii, întrebări, îndoieli, elucubraţii, fantezii, mai ales închipuiri despre ea; ea oare ce crede, cum o fi, ce îşi

închipuie despre mine? In faţa încântării produse de acest căpşor blond tuns de parcă ar fi avut o cască de luptă medievală ori pentru luptele de stradă din anii şaizeci (ani lăsaţi în urmă în acea noapte, anii şaizeci deodată atât de îndepărtaţi precum Războiul de o Sută de Ani), îmi imaginam o invitaţie tulburătoare, carnală, capul Dianei Soren spunându-mi: imaginează-ţi corpul meu, îţi poruncesc, fiecare detaliu al capului meu, al feţei mele are un echivalent în corpul meu, caută în corpul meu surâsul gurii mele vizibile, cercetează gropiţele din obrajii mei, examinează respiraţia năsucului meu cârn, caută perechea tactilă şi excitabilă a privirii mele, caută echivalenţa geamănă a părului meu blond, moale, spălat, scurt, uneori pieptănat, alteori liber ca vântul, însă apropiat, foarte apropiat de modelul său mai intim, nevăzut, nesigur — carnea mea.

Acela era un nivel al dorinţei care se năştea în mine pe când sporovăiam afabil pe sofaua din casa lui Eduardo Terrazas. Nu ar fi trebuit să îl dezvălui pentru că un alt articol al Constituţiei Întâlnirilor ne impune să nu îi oferim niciodată unei femei muniţiile pe care le-ar putea aduna ca să tragă împotriva noastră atunci când va trebui (iar într-o zi va trebui) să ne atace. Asta este ceva tipic la ele: să ne adune păcatele şi să le reverse asupra noastră atunci când au ele nevoie şi când noi ne aşteptăm mai puţin. Autoapărare? Nu. Femeile sunt maestre în arta de a ne face să ne simţim vinovaţi. Pentru a-mi ascunde dorinţa stringentă, am recurs, aşadar, la ideea antiafrodisiacă a femeii ca generatoare de culpabilitate, femeia ca o adevărată Rezervă federală sau Fort Knox a Vinovăţiei, care le strânge ca să evite inflaţia şi apoi începe să dea drumul unor lingouri ale reproşului puţin câte puţin, distilate, iritante, înveninate, până la urmă victorioase, pentru că noi, bărbaţii, minunate paradigme ale generozităţii, n-am face aşa ceva

niciodată… . M-am gândit la trădarea care, în cazul meu, avusese deja loc, deşi nu se întâmplase nimic cu Diana Soren — Luisa era singură si în drum spre San Angel — si trădarea pe care ea putea să o comită dacă eu reuşeam în acea noapte ceea ce îmi propusesem; mai mult ca oricând, am hotărât că trebuia să fie vorba despre o trădare dublă, împărtăşită, care să ne unească şi să ne excite…

Luisa şi Ivan, martorii noştri absenţi, plutind ca doi arhangheli exterminatori deasupra trupurilor noastre, dar respectând integritatea noastră trădătoare fiindcă, de fapt, ne iubeau, îşi aminteau cu drag de noi şi nu pierdeau speranţa de a fi iar împreună cu noi. Oare şi noi împreună cu ei?

Am vorbit despre alte locuri, alţi prieteni răspândiţi prin lume şi simţeam că începea să ne lege nu doar acea fraternitate cosmopolită, rătăcitoare, ci preţul acesteia. Să fii de oriunde, ne-am spus, înseamnă să fii de niciunde… Unde se simţea ea bine? La Paris, în Mallorca, mi-a zis. Dar Los Angeles? A râs. Locul acela nu părea groaznic doar sub aspect fizic, exterior. Era oribil pe dinăuntru, fără leac.

— Cum se spune în franceză, în spaniolă? Există un cuvânt englezesc perfect pentru Hollywood, *smugness.*

— Autosuficienţă, mulţumire de sine?

— Da, râse ea, vanitatea asta universală, ştii… Buricul lumii. Ce se întâmplă acolo este cel mai important de pe lume. Toţi ceilalţi sunt nişte *hicks…*

— Nişte primitivi…

— Doar Hollywood este internaţional, cosmopolit. *Bay,* când le demonstrezi că nu este aşa, te detestă, te fac să plăteşti scump, te urăsc.

— De unde ştii? Toţi se ascund sub masca feţelor bronzate.

— Ca si tine! râse ea, făcând nişte ochi mari de uimire ironică, uitându-se la bronzul cu care mă întorsesem din Puerto Vallarta.

M-a făcut să îmi aduc aminte că revenisem ars în mai multe sensuri.

Zâmbetul acela m-a fermecat. Ar putea să-l mai repete, mi-am spus, de câte ori ar dori, timp de secole, şi nu aş putea să mă satur vreodată de el. Zâmbetul şi râsul cristalin ale Dianei Soren, atât de vesele, atât de vii în noaptea anului nou din Mexic. Cum să nu o adori pe loc? Mi-am muşcat buza. Adoram o imagine văzută, urmărită, compătimită chiar, de-a lungul a 15 ani… Orgoliul era cel care mă făcea să acţionez. Voiam să mă culc cu o femeie dorită de mii de bărbaţi. Voiam să sar pe ea cu respiraţia gâfâită a altor o sută de mii de bărbaţi în ceafa mea, dorind să fie ca mine, să fie în locul meu. M-am oprit brusc. Cum ar împărtăşi ea, vreodată, atâta orgoliu şi vanitate cu mine?

V

Subestimam, de-a lungul acelei nopţi, capacitatea feminină de cucerire, donjuanismul sexului opus. Nu ne place să acceptăm perseverenţa la o femeie, nici destinul, pe care le admirăm atâta în cazul nostru. Mândria noastră (sau orbirea noastră) este extrem de mare. Ori, poate, dăm la iveală o modestie ascunsă care ar putea fi cel mai mare punct de atracţie al unui individ, slăbiciunea lui secretă, irezistibilă, chemând inconştient îmbrăţişarea amantei mame, protectoare, descoperitoarea enigmei vulnerabilităţii, atât de grijuliu mascată, ascunsă, negată… Diana a revenit de mai multe ori la tema căminului şi a exilului. M-a întrebat dacă îl cunoşteam pe James Baldwin, scriitorul negru

exilat în Franţa. Nu, era bun prieten cu Bill Styron, dar eu nu-l cunoşteam, doar îl citisem.

— Spune într-un loc… Ochii Dianei priviră candelabrul colonial de care atârnau baloanele arse de anul nou ca nişte jalnice planete moarte. Un negru şi o albă, tocmai pentru că sunt americani, ştiu mai multe despre ei înşişi şi despre celălalt, decât orice european despre orice american, fie el alb sau negru.

— Crezi că nu e posibilă întoarcerea acasă? am întrebat-o.

Şi-a agitat de mai multe ori capul, ridicând picioarele şi apropiindu-le pentru a-şi sprijini fruntea de genunchi.

— Nu. Nu e posibilă.

— Tu nu te întorci niciodată în oraşul tău natal?

— Ba da. De aia ştiu că nu e posibilă întoarcerea.

— Nu te înţeleg.

— E o farsă. Trebuie să mă prefac că-i iubesc.

Şi-a ridicat ochii. S-a uitat la privirea mea întrebătoare şi mi-a spus repede, ca si cum ar fi vrut să scape de stânjeneală:

— Părinţii mei. Prietenii mei de şcoală. Iubiţii mei. Îi detest.

— Pentru că au rămas acolo, în fundătura aia?

— Da. Însă şi pentru că acolo s-au salvat. Nu au fost nevoiţi să joace roluri, ca mine. Probabil că îi urăsc pentru că îi invidiez.

— Eşti actriţă. Ce-i aşa de neobişnuit în asta?

— Iowa, Iowa, râse ea cu un accent de disperare. Nu ştiu dacă noi, americanii, ar trebui să

ne exilăm cu toţii, aşa ca Baldwin şi ca mine, sau să rămânem toţi acasă, ca părinţii şi iubiţii mei. Poate că greşeala noastră, greşeala Statelor Unite, este plecarea asta în lume. Niciodată nu înţelegem ce se întâmplă departe de casă. Sân-tem nişte primitivi cum spui tu, nişte *hicks.* Hollywood! Imaginează-ţi, dacă nu ştii ultima bâr-fă, cine cu cine se culcă, ce salariu i se plăteşte fiecăruia, cred despre tine că eşti un tarat, un analfabet. Toate glumele au subiecte provinciale, locale. Glume de familie, ştii şi tu. Nu înţeleg pe cineva ca mine care niciodată nu le face plăcerea de a le povesti bârfe şi nu le destăinuie nimic despre ultimele sale iubiri.

— Şi Baldwin spune că Europa are ceea ce vouă vă lipseşte, un simţ al tragediei, al limitelor, în schimb, voi aveţi ceea ce le lipseşte europenilor, un simţ al posibilităţilor nelimitate ale vieţii… O energie care…

— Îmi place. Asta îmi place, îmi place.

Mâna fierbinte a Dianei în mâna mea, după ce petrecerea s-a terminat şi când am rămas doar ea, Terrazas şi cu mine. Diana ne-a invitat la un ultim pahar în apartamentul ei de la hotel, iar Eduardo a spus că ne lasă acolo cât să dea o fugă să ia o prietenă de la Anderson’s, din Paseo de la Reforma, si revin amândoi la Hilton, care nici nu este departe.

Nu s-a mai întors. Diana şi cu mine ne-am distrat scriind telegrame comune tuturor prietenilor noştri parizieni. Am vorbit în continuare despre Hollywood, ea, despre Mexic, eu, bând şampanie şi începând să ne jucăm unul cu altul, în timp ce eu îmi juram că nu am să o iubesc niciodată, că domeniul iubirii era prea vast pentru a-l sacrifica iubirii, că în chiar acea noapte putea să fie alta în locul ei, multe altele, că totuşi era o tentaţie excitantă să o iubesc şi că nu voiam să mă întreb

vreodată, mai târziu, dacă m-as fi putut lipsi de ea… In acea noapte, da, aş fi putut să o las, sub orice pretext, şi să plec din acel apartament care părea un studio de filmare al MGM dintr-un hotel ce ar fi urmat să se prăbuşească la viitorul mare cutremur din Ciudad de Mexico.

În timp ce ea se dezbrăca, eu priveam de la fereastra hotelului statuia regelui aztec Cuauhtemoc, veghind, cu lancea în vânt, asupra plăcerilor din oraşul său pierdut.

VI

În lunga şi minunata zi de 1 ianuarie 1970 petrecută în apartamentul de la Hilton nu ne-am mai îmbrăcat, am folosit prosoape când veneau cei de la room service, am descoperit mii de amănunte care ne uneau, amândoi eram născuţi în noiembrie, scorpionii se ghicesc, nu îi plăcea să îi spun *gamine,* puştoaică, aşa cum începusem să fac, nu i-am mai spus aşa, în schimb amândurora ne plăcea cuvântul francez *desole,* dezolat, îmi pare rău, aşa că am început să îl repetăm frecvent, *desole* de una, *desole* de alta, mai ales când ne ceream unul altuia un pic de amor fizic, ne declaram *desoles,* îmi pare tare rău, dar aş vrea să te sărut, îmi pare şi mai rău, dar poţi să vii mai aproape… Dezolaţi.

Să mă apropii. De câte ori o făceam, totul începea să rămână în urmă, se risipea aşa cum pierea chiar acea noapte la ivirea zorilor primei zile a anului la intersecţia bulevardului Reforma cu Insurgentes. Frumosul şi sinistrul meu oraş, nucleu al tuturor minunăţiilor şi al tuturor ororilor posibile, Mexico D. F. Departamente Federal, întâlnirile din oraşul meu erau prilejuite mult prea des doar de singurătate sau de nevoia de gaşcă, de grup, de apartenenţă. Viaţa sexuală în Ciudad de Mexico, începând de la un anumit nivel de venituri (totul aici a ajuns să fie determinat de brutalele diferenţe de clasă), este ca o alunecare, ca un

tobogan de plăceri nesigure, parţiale, imediate, niciodată amâna-te, care se încheie doar o dată cu moartea. Iar atunci, când murim, ne dăm seama că am fost morţi tot timpul.

Nu şi Diana. La fel cum le înfuria pe ţaţele din Beverly Hills pentru că nimeni nu ştia niciodată cu cine se culca ea într-un oraş unde toată lumea trâmbiţa asta, ceea ce făcea acum, îmi dădeam seama, era un act pe deplin asumat, dorit, neîntâmplător şi totuşi nu ştiu de ce l-am resimţit astfel, periculos. Când începuse să se lase seara şi să-mi amintesc plăcerea de a face amor cu Diana, mi-am dat seama că nu ne făceam nici un fel de iluzii, nici ea, nici eu. Legătura noastră era trecătoare. Ea se afla aici pentru o filmare, eu eram favoritul unei petreceri de anul nou. Trecătoare, dar nu gratuită, nu un *pis aller,* un *în loc de altceva mai bun* sau, aşa cum se zice atât de expresiv în Mexic, *la plesneală.* La plesneală, Neică Nimeni, Pierde-Vară. Nouă, mexicani şi spanioli, ne place să negăm sau să minimalizăm existenţa altora. Americanii, anglo-saxonii în general sunt mai buni decât noi cel puţin în privinţa asta. Le pasă mai mult de cel de alături, *se preocupă* mai mult decât noi. Poate şi de aia sunt cei mai buni filantropi. Cruzimea noastră cavalerească, îmbrăcaţi în negru şi cu mâna la piept, este mai estetică, dar mai sterilă. Ardeam de nerăbdare să descopăr la Diana mai ales capacitatea interioară a cruzimii, a distrugerii, la o femeie care, o ştiam cu toţii, era atât de solidară, atât de dedicată ţelurilor liberale, nobile, pline de compătimire. Numele ei apărea în toate protestele iniţiate contra rasismului, în favoarea drepturilor civile, contra OAŞ şi a generalilor fascişti din Algeria, pentru protecţia animalelor… Avea chiar un tricou cu efigia acelei icoane supreme a anilor şaizeci, Che Gue-vara, transformat, după moartea sa brutală din 1967, în *Chic Guevara,* salvatorul tuturor conştiinţelor de

bine ale aşa-numitului *Radical Chic* european şi american, cu acea capacitate occidentală de a descoperi paradisuri revoluţionare prin lumea a treia şi de a-si spăla, în apele acelea purificatoare, păcatele egoismului mic-burghez… Fireşte.

Ernesto Guevara[6], mort, întins ca un Crist pictat de Mantegna, era cel mai frumos cadavru al perioadei de care am avut parte. Che Guevara era Sfântul Thomas Morus al celei de a Doua (sau a „N”-a) Descoperiri europene a Lumii Noi. Din secolul al XVI-lea, suntem Utopia în care Europa îşi poate spăla păcatele de sânge, lăcomie şi moarte. Hollywood era So-doma americană care arbora steaguri revoluţionare ca să-şi ascundă viciile, ipocrizia, setea de profit pur şi simplu. Era, oare, diferită Diana sau nu reprezenta decât încă unul dintre numeroşii utopişti californieni, trecută, în plus, datorită soţului ei, şi prin alambicul sentimentalismului revoluţionar francez?

Nu am încetat nici o clipă să mă gândesc la lucrurile astea. Dar vraja, seducţia, infinita capacitate sexuală a Dianei mă ameţeau, mă intrigau, îmi anulau puterea de judecată. La urma urmei, îmi spuneam, ce aş putea critica la ea, fără să găsesc, mai întâi, de criticat la mine? Ipocrită actriţă, deopotrivă cu mine, sora mea, Diana Soren.

Aveam un gust de piersică în gură. Recunosc că până în acea noapte habar nu aveam despre unguentele vaginale cu gust de fructe. Aveam să descopăr, în nopţile următoare, gusturi de căpşune, ananas, portocală, care îmi aminteau de îngheţatele pe care, copil fiind, îmi plăcea să le ling într-o cofetărie minunată din oraşul numit La Salamanca, unde fructele mexicane, atât de deosebite, erau transformate în îngheţate subtile, vaporoase, aduse la perfecţiune în momentul contactului cu limba şi cerul gurii noastre, revărsându-şi desăvârşirea în

clipa în care se evaporau. Mi-o închipuiam pe Diana cu gusturile copilăriei mele în vagin — *mamey, guayaba, zapote, guanăbana, mango…* Ea ştia să se folosească admirabil, iar pentru mine, din acel moment, imaginabil de un produs comercial excentric, crema vaginală cu gust de fructe… în schimb, imaginaţia mea rămânea neputincioasă când era vorba despre lenjeria intimă pe care o avea în dulapurile de la hotel. Nici nu încerc să o descriu. Era de nedescris. Era o incitare, un prinos, o nebunie. Calitatea dantelelor şi a mătăsurilor, felul în care se combinau, se deschideau şi se închideau, arătau şi ascundeau, imitau şi transformau, apăreau şi dispăreau, contrastau de minune cu acea simplitate războinică, androgină, pe care o ştiam: Diana, sfânta luptătoare, Diana, *gamine* pariziană. M-am autocenzurat. Ea ura acel cuvânt. *Desole.*

Doar o privire aruncată asupra acelor sertare (fiindcă ceva mă oprea să le ating conţinutul, să mă delectez cu textura lor) te lăsa să întrevezi, şi să atingi, şi să te bucuri pe dinăuntru cu ceea ce se putea ascunde dincolo de astfel de frenezii. Ce miracol: o fată îmbrăcată cu bluză şi pantaloni albaştri; iar sub această înfăţişare populară, intimităţile unei zeiţe. Care?

Chiar ea mi-a dat cheia în a doua noapte a iubirii noastre, în prima, mă condusese discret spre lenjeria ei intimă, aşezându-mi-se pe genunchi şi schimbându-si vocea, spunându-mi la ureche, cu un glăscior de copil, ridică-mi fustiţa, nu-i aşa că o să-mi ridici fustiţa, nu vrei să-mi atingi chiloţeii, hai, pipăie-mi chiloţeii, dragule, te rog, ce mai aştepţi, ridică-mi fustiţa şi dă-mi jos chiloţeii, nu-ţi fie frică, am zece ani, dar n-o să spun nimănui, vorbeşte-mi despre ce atingi, dragule, spune-mi ce simţi când îmi ridici fustiţa şi îmi atingi păsărică şi apoi îmi scoţi chiloţeii.

În a doua noapte, goală, întinsă pe pat, a evocat alte locuri, alte întâmplări. Se afla în amfiteatrul liceului ei din Iowa, la *High School.* Se lăsase seara. Afară, ninsese. Toată ziua repetaseră colindele pentru serbarea de Crăciun. Ea mai rămăsese împreună cu el să mai repete încă puţin, în decembrie noaptea vine mai repede, se face întuneric imediat, albastru si alb. Amfiteatrul avea un luminator de sticlă, întinşi, cei doi priveau în sus, vedeau trecând norii. Apoi, n-au mai fost nori. Doar luna. Luna i-a luminat. Ea avea paisprezece ani. A fost prima dată când a făcut amor cu totul, virginal, cu un bărbat…

Şi atunci am înţeles ce zeiţă era sau, mai bine zis, ce zeiţe, pentru că includea mai multe. Era Artemis, sora lui Apollo, zeiţa fecioară a vânătorii ale cărei săgeţi grăbeau moartea celor necredincioşi; zeiţa lunii. Era Cibeles, patroana destrăbălaţilor care, în cinstea ei, se castrau la lumina lunii, înconjurând-o pe zeiţa flancată de lei, care astfel domnea asupra naturii. Purta o coroană înaltă. Era Astartea, zeiţa nocturnă a Siriei care, având luna sub ascultare, dezlănţuia forţele naşterii, fertilităţii, decăderii şi morţii. Era, până la urmă, mai ales Diana, numele ei, o zeiţă care nu accepta ca oglindă decât un lac în care să se reflecte, identice, ea şi luna, globul, tutelar. Diana şi ecranul ei. Diana şi camera ei de filmat. Diana şi sacrificiul ei, celebritatea ei, săgeţile urcând si coborând pe graficul implacabil al încasărilor.

Era Diana Soren, o actriţă americană care venise în Mexic să joace într-un film cu cow-boys, în munţii spectaculoşi din apropierea oraşului Santiago, care începea să se toarne chiar de mâine, din 2 ianuarie, în locaţia 6 de la Studiourile Churubusco din Ciudad de Mexico.

În studiouri înceta să-mi mai aparţină. Puneau stăpânire pe ea coafezele, cei de la machiaj, costumierele. Insă Diana îi încredinţa

aranjamentele cosmetice de bază doar Azucenei, secretara ei, însoţitoarea, bucătăreasa şi maseza ei catalană, în acea primă zi pe platou, marginalizat, m-am distrat copios cercetând unguentele folosite de Azucena pentru a o face frumoasă pe Diana. În gură aveam acelaşi gust de piersică. Ioana d'Arc a mea avea creme cu formule ce le-ar fi dus direct la rug pe vrăjitoarele medievale care ar fi îndrăznit să le furnizeze, pe ascuns, femeilor nerăbdătoare, nesatisfăcute, din toate aşezările de prin Brabant, Saxonia şi Picardia. O gelatină concentrată, anti-nu-ştiu-ce si pentru slăbire, care se aplica zilnic pe abdomen, şolduri şi coapse până pătrundeau complet biomicrosferele sale; un transdifuzor de slăbire bazat pe sisteme osmo-active de răspândire continuă; o cremă restructurantă şi liporeductoare pentru combaterea grăsimii pielii; o *mousse* exfoliantă, translucidă, rozalie, pentru înlăturarea celulelor moarte; un unguent de aguacate şi gălbenele pentru catifelarea picioarelor; o mască pentru ten din măduvă de bou… Dumnezeule! Oare ajutau la ceva toate cosmeticalele astea? Ajungeau pentru o noapte de iubire, o chermeză, o beţie, un discurs politic al PRI, partidul care a stat zeci de ani la putere în Mexic? Sau amânau doar ceea ce vedeam până la urmă cu toţii, o lume plină de femei grase, zbârcite, cu celulita? Unguentele ascundeau oare chiar moartea? Şi doar atunci, după ce se pregătise cu toate vrăjitoriile astea, aflându-ne amân-doi în mijlocul ebuliţiei unui platou cinematografic, izolaţi în intimitatea cabinei pe roţi, ne dedam lacomi amorului imperios, fără limite al Dianei acoperite de creme, dar cerând să fie folosită, foloseşte-mă, îmi spunea, consumă-mă, vreau să mă uzezi tu; aveam simţul măsurii suficient de rafinat ca să nu trec de la uz la abuz? Ea nu mă lăsa să îmi dau seama. Nu cunoscusem o femeie care să ceară aşa mult ca ea, dar care să se şi dăruie atâta, îmbibată de unsori eterice,

parfumate, gustoase, o femeie, Diana, fără de care eu nu aş mai putea să trăiesc.

Iubirea înseamnă să nu mai faci nimic altceva. Iubirea înseamnă să uiţi de soţi, părinţi, copii, prieteni, duşmani. Iubirea elimină orice fel de calcule, orice preocupări, orice cântărire a lucrurilor pro sau contra.

Începea cu scena de pe genunchi si cu chiloţeii.

Termina cu amintirea din amfiteatru, împrejurimile ninse şi luna traversând fereastra luminatorului.

O apuca mereu.

— Într-o zi, şi râdea din toată inima, am să mă trezesc într-o stare de subiectivitate totală. Adică, moartă. Iubeşte-mă acum.

— Sau până arunci…

M-a invitat să o urmez pe platourile de filmare din Santiago. Două luni. Studioul îi închinase o locuinţă. Nu o văzuse, dar dacă eu aş merge cu ea, am fi fericiţi.

Ne-am despărţit. Ea a plecat mai devreme. Eu m-am decis să o urmez, întrebându-mă dacă literatura, sexul şi mult entuziasm ar fi de ajuns. Luisei i-am lăsat un bilet în care îi ceream iertare.

VII

— Eşti un nebun bine făcut, râse Diana când am ajuns la casa din Santiago, apoi m-a apucat de mâini si, întoarsă spre mine, a început să alerge cu spatele, fără să se lovească de nimic, sprintenă si desculţă, spre dormitor. Azucena, adu valizele domnului, îi strigă însoţitoarei, iar către mine, vezi, ştiu casa şi pe faţă şi pe dos, pot să merg prin ea cu ochii închişi, nu e greu, nu e mare, dar e urâtă…

A râs şi i-am dat dreptate, în taxiul care mă adusese de la aeroport am văzut cu coada ochiului catedrala din centrul oraşului, două turnuri elegante şi avântate, cu balcoane la fiecare dintre cele trei niveluri de urcare, şi m-am întrebat încă o dată de ce spaniolii au construit pentru eternitate şi noi, mexicanii moderni, ca pentru un cincinal… Santiago nu a fost niciodată un mare oraş, ci doar un simplu punct de frontieră pentru aventurierii îndrăzneţi în căutare de aur şi argint; au găsit mai ales fier şi ca să-l ia au fost nevoiţi să se bată cu nişte indieni, puţini la număr şi mai interesaţi să practice trasul cu arcul decât să omoare colonişti. Am căutat degeaba o altă etapă a arhitecturii noastre urbane care mi se pare elegantă, neoclasicul, inclusiv cel de influenţă decorativă pariziană, dar nici vorbă de aşa ceva… Cimentul brut, sticla jivrată, instantaneitatea dezagregându-se instantaneu, un modernism mort din faşă, o arhitectură nescafe, care se întindea din centru până la casa pe care i-o dăduseră Dianei, un fel de bârlog modernist cu un etaj, indescriptibil, cu intrarea prin garaj, o curte interioară cu mobilier din fier, un salon amplu cu canapele la fel de indescriptibile acoperite cu huse, dormitoarele, şi nu mai ştiu ce altceva, am uitat torul, era o casă de trecere, nu merita să fie ţinută minte de nimeni.

Îi dădea viaţă entuziasmul Dianei. Acesta era luxul şi distincţia ei. M-a încântat starea ei bună de spirit. Căci ne aflam într-un loc pur şi simplu uitat de Dumnezeu, de parcă Dumnezeu ar fi vrut să se răzbune pe oamenii care îi înşelaseră atât de tare aşteptările, trimiţându-i să-şi ducă zilele pe această întindere uscată, pietroasă, ce fierbea ziua şi îngheţa noaptea, cu o cunună de rocă vulcanică dură şi inutilă ce înconjura depresiunea, izolată de lume prin crestele ei, ca şi cum chiar Dumnezeu ar fi vrut să nu vină nimeni pe aici, decât ca să ispăşească, după o condamnare.

— Toată lumea zice că aici e cel mai plicticos loc din lume, spuse Diana în timp ce se apucase să îmi aranjeze hainele în dulap. Cine ştie câte westernuri s-au filmat aici. Se pare că peisajul e spectaculos şi salariile locale sunt mici. O combinaţie irezistibilă pentru Hollywood.

Aşa era. Chiar la sfârşitul acelei săptămâni, am descoperit că aici nu existau restaurante, dar în schimb erau o grămadă de *drugstores,* un fel de farmacii cu de toate; publicaţiile străine nu ajungeau, cu excepţia nelipsitelor reviste *Time* şi *Newsweek,* dar şi astea cu o săptămână întârziere, când ştirile erau răstrecute. Cabarete — nici măcar tentative amuzante de a inventa tropice imposibile prin munţii mexicani, ci doar tejghele puţind a bere şi rachiu, unde oficial nu aveau voie militarii, preoţii, minorii şi femeile. Si un singur cinematograf, specializat în comediile lui Clavillazo şi colecţiile de purici. Televiziunea încă nu îşi întinsese parabolicele spre univers şi nimeni din această echipă nu ar fi pierdut nici măcar un minut să vadă o telenovelă mexicană în alb şi negru. Americanii se puteau extazia, nostalgic, privind reclame pentru produsele yankee. Şi atât.

Coafeza Dianei s-a oferit să mă tundă ca să mă scape de tunsoarea soldăţească ce părea să constituie o modă la bărbaţii din Santiago, determinată de metoda ultramodernă de a le pune domnilor o oală pe cap, tăind fără milă tot ceea ce ieşea de sub acea caschetă. Toate cefele masculine aveau acea tăietură abruptă, asemănătoare surplombelor de prin partea locului. Betty coafeza a găsit cu cale, cum spuneam, să mă scape de acea oroare.

— Ce bine că ai venit, îmi spuse în timp ce îmi uda părul. Ai salvat-o pe Diana de *stuntman.*

Am privit-o întrebător. Şi-a scos foarfecele şi mi-a cerut să nu-mi mai mişc capul.

— Nu ştiu dacă ai apucat să-l vezi. E un tip foarte bun în meserie, foarte priceput în ce face, îl folosesc des în filmele western, pentru felul în care călăreşte şi mai ales pentru felul în care cade de pe cal. Umblă după Diana de la filmul trecut, pe care l-am făcut în Oregon. Dar acolo concurenţa era foarte mare.

Şi Betty s-a apucat să râdă aşa de tare că n-a lipsit mult să mă lase ca pe Van Gogh.

— Atenţie.

— A zis că în Mexic sigur o cucereşte. Şi uite că apari tu.

A suspinat.

— Locurile astea de filmare sunt foarte plicticoase. Ce să facă o fată fără un iubit? Ne-am pierde minţile. Ne mulţumim cu ce se găseşte.

— Mulţumesc.

— Nu, de tine le-a spus că eşti blând, pasional şi cult. De fapt, se mândreşte cu tine.

— Ţi-am mai spus o dată mulţumesc, Betty.

— Dacă o să mergi pe platou, o să-l vezi. E o figură, scund dar vânjos, îmbrăcat tot în piele, parcă e o şa de călărie, blond, cu ochi obraznici…

— De ce nu te încurci tu cu el?

Betty a izbucnit în râs cu multă poftă, dar pofta era mai intensă decât râsul.

Povestea coafezei despre anteriorul loc de filmare din Oregon mi-a pus imaginaţia în mişcare. Am vrut să mă conving, în mod pervers, că singura formă de a iubi o femeie este aceea de a şti cum au iubit-o, ce spun despre ea şi cum sunt toţi bărbaţii care au avut-o înaintea mea. Nu i-am spus nimic Dianei despre asta, era prea devreme. M-am păstrat pentru o altă ocazie, pe care o întrezăream

ca inevitabilă, în schimb, puteam să îi spun că dacă acum făcea amor, îl făcea doar cu mine, însă dacă ar muri acum, ar muri şi pentru toţi ceilalţi care, la fel de îndreptăţiţi ca şi mine, s-ar gândi toţi cum făceau amor cu ea.

I-am spus asta într-o noapte rece, când cearşafurile proaspăt spălate erau încă umede şi nu ne lăsau să dormim, iritaţi, conştienţi de disconfortul care ne înconjura în acest colţ de lume, dar dispuşi să-l depăşim, începând cu cearşafurile reci, pe care ne-am apucat să le încălzim. Iubirea noastră devenea de nebiruit.

— Doar cu tine sunt singur, atâta timp cât eşti vie, Diana. Nu pot să fiu singur cu tine dacă mori. Ne-ar însoţi toate fantomele iubirilor tale. Pe bună dreptate, nu crezi?!

— Vai, iubitul meu, singurul lucru care mă sperie e să mă gândesc că tu sau eu o să murim unul înaintea altuia, că unul o să rămână singur, asta mă umple de durere…

— Jură-mi că dacă se întâmplă aşa ceva o să ne gândim foarte tare, Diana, foarte tare tu la mine sau eu la tine…

— Foarte tare, îţi jur…

— Foarte tare, foarte tare…

Apoi spunea că singurul culcuş al morţii este atunci când dormim singuri. Eu îi spusesem că moartea reprezintă supremul adulter, fiindcă nu mai avem ce face pentru ca ceilalţi să nu posede fiinţa iubită, în schimb, în viaţă, eu evitam, din proprie experienţă, să am cea mai mică strălucire de posesiune în priviri, în ciuda vorbelor noastre pline de patimă, nu doream să pierd din vedere cât de trecătoare era legătura noastră, mă temeam să mă îndrăgostesc, să îi dau cu adevărat Dianei inima mea. Dar, în ciuda voinţei mele, vedeam cum se apropie această posibilitate. Mi-am risipit

temerile din prima noapte a convieţuirii noastre în această pustietate mexicană la altitudine, rezumându-mi fantezia perversă printr-o idee aproape ştiinţifică.

— Toţi formăm triunghiuri, i-am zis. O pereche e doar un triunghi incomplet, un unghi solitar, o figură trunchiată.

— Norman Mailer a scris că perechea modernă e formată dintr-un bărbat, o femeie şi un psihiatru.

— Şi în Rusia lui Stalin literatura realist socialistă era definită ca un triunghi etern între doi stahanovişti şi un tractor. Nu glumi, Diana. Spune-mi ce crezi despre ideea mea: toţi formăm triunghiuri. Ne rămâne doar să descoperim care sunt. Care?

— Ei bine, tu şi cu mine şi cu soţia ta suntem unul. Soţul meu, tu şi cu mine suntem altul.

— Asta e prea evident. Trebuie să fie altceva mai excitant, mai secret…

M-a privit ca şi cum s-ar fi stăpânit, ca şi cum i-ar fi plăcut ideea mea, dar în acelaşi timp ar fi respins-o deocamdată… Şi am simţit (ori aşa am vrut să-mi închipui) că lucrurile nu se lămuriseră cu totul, că era ceva excitant în ideea de a avea, fiecare, amantul său, dar că era ceva mult mai ispititor în a împărţi chiar acelaşi aşternut cu o a treia persoană, bărbat sau femeie, nu conta. Sau alternând, o femeie pentru ea şi pentru mine într-o noapte, un bărbat pentru amândoi, înalta…

Ne aflam în etapa romantică. Am revenit rapid la plenitudinea perechii pe care o formam fără nevoia de completări. Şi ne-am întors, mai departe, dar în urmă, la un sentiment adorabil pe care ea l-a exprimat.

— Mă întristează ideea perechilor care se pierd.

— Nu te înţeleg.

— Cum nu, perechile care ar fi putut să fie, dar nu au reuşit, *Ies couples qui se ratent,* cuplurile care se ratează, înţelegi, cei care trec unul pe lângă altul ca nişte vapoare în noapte. Asta mă mâhneşte tare mult. Îţi dai seama cât de des se întâmplă aşa ceva, cu ce frecvenţă?

— Tot timpul, i-am spus, mângâind-o pe creştetul capului sprijinit de pieptul meu. E foarte normal.

— Ce fericiţi suntem, iubitul meu, ce norocoşi…

— *Desole,* dar suntem destul de normali.

— *Desole.*

VIII

Am descoperit că farmacia-magazin din piaţa centrală, la fel ca în romanele provinciale ale lui Flaubert, era centrul vieţii sociale din Santiago şi ne amuzam să constatăm ce fel de lucruri se vindeau aici pe care nu le găseai în alte părţi sau ce lucruri obişnuite în Europa ori în Statele Unite nu se găseau aici. Sectorul de par-fumuri era cumplit, cel mai tipic produs local cu iz de cabaret ieftin. Iţi venea să te duci la biserică să miroşi tămâia şi să te purifici. Pasta de dinţi McLean, preferata Dianei? Nici gând. Bermuda Royal Lyme, loţiunea mea preferată? Eram condamnaţi doar la Forhans si Myrurgia. Am râs uniţi în mod tacit de cetăţenia consumismului internaţional. O, Mexic, ţara taxelor mari şi a întreprinderilor protejate de concurenţa externă!

La intrarea în farmacie se întâlneau tinerii universitari din Santiago şi unul dintre ei s-a apropiat de mine într-o dimineaţă, când m-am dus

doar ca să-mi cumpăr lame de ras si supozitoare cu glicerina pentru constipaţia mea cronică, iar el mi-a spus că mi-a citit câteva cărţi, m-a recunoscut şi voia să-mi spună că în Santiago guvernatorul şi autorităţile în general nu au fost alese în mod democratic, ci impuse de la centru de către PRI, nu erau oameni care puteau să înţeleagă problemele locale, cu atât mai puţin pe cele ale studenţilor.

— Ei cred că noi suntem toţi nişte robi şi că trăim si acum ca pe timpuri, zise. Nu şi-au dat seama de schimbare.

— În ciuda a ceea ce s-a petrecut în ‘68? l-am întrebat.

— Ei, asta-i grav. Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Părinţii noştri sunt în majoritate ţărani, muncitori, vânzători şi mulţumită trudei lor noi mergem la universitate şi învăţăm tot felul de lucruri. Le spunem părinţilor noştri că avem mai multe drepturi decât îşi închipuie ei. Un ţăran poate organiza o cooperativă şi-l poate lăsa pe stăpânul morii să o macine pe maică-sa…

— Care macină si aşa destul, i-am replicat fără să-i smulg însă studentului nici măcar o urmă de zâmbet.

A continuat şi eu am renunţat să mai aştept vreo urmă de simţ al umorului din partea lui.

— … sau să-i trimită la plimbare pe patronii camioanelor care sunt cei mai crunţi exploatatori. Ei hotărăsc dacă, şi când, şi cu cât iau recolta s-o ducă la piaţă, n-ai ce-i face. Recoltele putrezesc. Un muncitor are dreptul să se asocieze, nu e obligat să se supună liderilor sindicali marionetă ai CTM.

— Voi le spuneţi toate astea oamenilor care lucrează aici?

Răspunse că da.

— Cineva trebuie să-i informeze. Cineva trebuie să le creeze o conştiinţă. Ce bine că dumneavoastră, care sunteţi acum aici…

— Scriu o carte. Şi, în plus, nu pot să îi angrenez în aşa ceva pe prietenii mei americani. Ei lucrează si nu se pot băga în politică. I-ar costa scump. Eu sunt oaspetele lor. Trebuie să-i respect.

— Foarte bine. O lăsăm pe altă dată. I-am întins mâna şi l-am rugat să nu se supere. Am putea să ne întâlnim şi să bem o cafea într-o zi. A zâmbit. Avea o dentiţie îngrozitoare. Era totuşi înalt, zvelt, cu o privire melancolică şi avea o mustaţă zapatistă, cam pleoştită şi cam rară, la fel ca barba, imatură, firavă, aproape pubiană.

— Numele meu e Carlos Ortiz.

— Ia te uită, suntem tizi.

I-a plăcut. Mi-a mulţumit că i-am spus asta şi chiar mi-a zâmbit.

Noaptea, Diana şi cu mine ne construiam în continuare pasiunea. Nu îndrăzneam să o întreb ceva despre iubirile ei trecute, nici ea nu mă întreba despre ale mele. Avansasem doar două idei: tovărăşia morţii, tendinţa naturală spre relaţia în triunghi. De fapt, ceea ce doream amândoi în această etapă a legăturii noastre era să ne ştim unici, fără precedente şi irepetabili. Primele nopţi s-au derulat cu vorbe şi fapte, fapte şi vorbe, câteodată unele înaintea altora, altădată invers, rareori în acelaşi timp, pentru că vorbele coitului sunt irepetabile, destul de groteşti, infantile, adesea murdare, fără să intereseze sau să excite pe altcineva în afara celor doi iubiţi.

În schimb, cuvintele de dinainte şi de după tindeau întotdeauna, de-a lungul acelei prime perioade petrecute în Santiago, să exalte bucuria şi unicitatea a ceea ce ni se întâmpla. Cu Diana Soren în braţe, mi-am dat seama că nimic nu era

prestabilit. Iubirea înseamnă un nou început. Ea alimenta şi întărea această idee, ajun-gând să îmi spună că ne cunoşteam din vremuri imemoriale, cele ale creaţiei, spunea, mult înainte de Iowa, de fustiţă şi de lună. Transfera totul, până la urmă (iar eu îi eram recunoscător pentru asta), într-o viziune fantastică a bucuriei ca simultaneitate. Uneori striga în timpul orgasmului — de ce nu se întâmpla totul dintr-o dată? Dar nu era o întrebare; era o dorinţă. O dorinţă fierbinte căreia m-am alăturat, înregimentat în carnea si cuvintele ei. Da, te rog, *totul* să se petreacă în acelaşi timp…

Eram unici. Totul începea cu noi. Şi atunci se amesteca literatura, îmi aminteam de Proust: „să o cunosc din nou pe Gilberte la fel ca în perioada creaţiunii, ca şi cum trecutul nu ar fi existat încă". Iar de acolo nu mai era decât un pas până la bolero, care se auzea uneori prin fereastra deschisă cu glasul lui Lucho Gatica, dinspre camerele personalului de serviciu: „Nu mă întreba nimic,/ Lasă-mă să-mi închipui/ că trecutul nu există/ şi că ne-am născut/ chiar în clipa când ne-am cunoscut…"

încă nu citisem, e adevărat, pasajul dintr-un roman scris de soţul ei, Ivan Gravet, în care spune, cu alte cuvinte, că un cuplu durează atâta timp cât este în stare să se inventeze sau pentru că mizeria este preferabilă singurătăţii. Problemă cuplului apare când acesta nu se mai poate descoperi pe sine.

Preferam să mă gândesc că ajunsesem captiv în corpul acestei femei, ca un fetus care creşte şi care se teme, o dată adus pe lume, să nu îşi piardă sursa maternă de hrană, Diana, Artemis, Cibeles, Astartea, Zeiţa originară…

— Îmi place mult fruntea ta îngândurată, îmi spunea Diana atunci când eu mă gândeam la toate astea.

— Tu, în schimb, ai fruntea mereu senină…

— Ah, exclamă ea, păi dacă vreodată o să mă vezi că sufăr, o să ai de plătit scump.

IX

Abia ajuns în casa luată de Diana, am şi cerut, la fel ca exploratorii spanioli din secolul al XVI-lea, un spaţiu pentru mine şi acolo mi-am instalat maşina de scris portabilă, hârtia şi cărţile mele. Diana m-a privit cu o surprindere zâmbitoare.

— Nu vii pe platou cu mine?

— După cum vezi, nu. Obişnuiesc să scriu de la opt la unu.

— Vreau să te arăt celor de pe platou, vreau să mă vadă cu tine.

— Îmi pare rău. O să ne vedem în fiecare după-amiază, după ce se termină filmările.

— Bărbaţii mei mă însoţesc întotdeauna pe platou, zise ea apăsat şi surâzător.

— Eu nu pot, Diana. Relaţia noastră s-ar duce de râpă în douăzeci şi patru de ore. Te iubesc noaptea. Lasă-mă să scriu ziua. Dacă nu, n-o să ne mai înţelegem, crede-mă.

Adevărul este că mă aflam în plină criză de creaţie, de ale cărei dimensiuni nici eu nu îmi dădeam încă seama. Primele mele romane au avut succes pentru că un public cititor nou în Mexic s-a recunoscut (sau, mai bine zis, nu s-a mai recunoscut) în ele, a spus aşa *suntem* sau aşa *nu suntem,* dar a avut în orice caz o reacţie interesată şi adesea chiar pasională fată de trei sau patru cărţi de-ale mele, care erau privite ca o punte între o ţară convulsionată, mucegăită, rurală, închisă si o nouă societate urbană, deschisă şi, poate, prea abulică, prea comodă şi inconştientă. Un spectru al realităţii mexicane dispărea, doar pentru ca un altul

să îi ia locul. Care era mai bun? Ce sacrificam într-un caz şi în celălalt? „O să-ţi fiu veşnic recunoscătoare” — mi-a spus o colegă de la Ministerul de Externe atunci când a apărut primul meu roman şi eu aveam nevoie de un salariu bugetar — „că ai menţionat numele străzii unde stau eu. Nu îl mai văzusem niciodată cu litere de tipar, într-un roman. Mulţumesc!”

Adevărul este că tema socială a acestor cărţi nu avea pentru mine o valoare autentică decât dacă era însoţită şi de o reînnoire formală a genului romanesc. Felul în care o spuneam era pentru mine la fel sau mai important decât a ceea ce spuneam. Dar orice scriitor are o legătură de bază cu temele apărute dinăuntrul mediului în care trăieşte, precum şi o legătură mult mai sofisticată cu formele pe care le inventează, moşteneşte, copiază sau parodiază — orice roman conţine aceste laturi, se alimentează de la aceste surse, romanul şi impuritatea sunt fraţi; romanul şi originalitatea, cumetre. Nu am vrut să repet succesul primelor romane. Poate m-am înşelat căutându-mi noua rudă doar în aspectul formal, lepădându-mă de substanţa de fond. Fapt este că într-o zi am ajuns la epuizarea palpabil manifestată între fondul vital şi expresia literară.

Am trăit mai mulţi ani la Paris, Londra şi Veneţia, căutând noua alianţă a propriei mele vocaţii. Am găsit-o, întâmplător şi trecător, într-un cântec funebru al modernităţii pe care o pierdeam în egală măsură, fie că eram europeni ori americani, începeam să ne schimbăm, de voie sau de nevoie, pielea. Frământările anilor şaizeci din toată lumea nu mi-au fost de folos; nu făceau decât să marcheze faptul că tineretul se afla în altă parte, nu într-un scriitor mexican care în 1968, anul crucial, împlinea patruzeci de ani. Dar chiar în acel an a avut loc măcelul din Piaza de las Tres Culturas din Ciudad de Mexico şi noaptea de la

Tlatelolco. Asasinarea arbitrară a sute de tineri studenţi de către forţele armate şi agenţii guvernamentali ne-a înfrăţit pe toţi mexicanii, dincolo de diferenţele biologice sau de generaţie dintre noi. Ne-a înfrăţit, vreau să spun, nu doar ca fracţiuni, ci în suferinţă; dar ne-a şi divizat prin poziţiile adoptate contra sau în favoarea comportamentului oficial. Jose Revueltas a fost închis pentru că a participat la mişcarea de reînnoire; Martin Luis Guzmán l-a lăudat la un dineu cu prilejul Zilei Libertăţii Presei pe preşedintele Gustavo Diaz Ordaz, responsabil de măcel. Octavio Paz a renunţat la postul său de ambasador în India; Salvador Novo a intonat o arie de mulţumire pentru Diaz Ordaz şi pentru instituţiile statului. Eu, de la Paris, am organizat cereri de libertate a Revoltelor şi condamnări ale violenţei cu care guvernul, în lipsa unor soluţii politice, dădea un răspuns sângeros protestului studenţilor. Aceştia nu erau, nici mai mult nici mai puţin, decât copiii revoluţiei mexicane pe care eu o explorasem în primele mele cărţi. Erau tinerii educaţi de revoluţia care i-a învăţat să creadă în democraţie, justiţie şi libertate. Acum ei cereau doar aceste lucruri, iar guvernul care se pretindea o emanaţie a revoluţiei le răspundea cu moarte. Argumentul oficial, până în acel moment, fusese: vom pacifica şi vom stabiliza o ţară dezmembrată de douăzeci de ani de confruntare militară şi de un secol de anarhie şi dictatură. Vom oferi educaţie, comunicaţii, sănătate, prosperitate economică. Dumneavoastră, în schimb, o să ne daţi voie ca pentru a realiza toate acestea să amânăm democraţia. Progres acum, democraţie mâine. Vă promitem. Acesta este pactul.

Tinerii din ‘68 au cerut democraţie azi şi această cerere i-a costat viaţa pe ei, însă i-au redat-o Mexicului.

Mă aşteptam ca noii scriitori să transfere toate acestea în literatură, dar nu mă scuteam nici pe mine de o examinare aspră, acuzându-mă singur de complicităţi şi de orbiri care mă împiedicaseră să particip mai bine, mai direct, la această despărţire a apelor din viaţa modernă a Mexicului reprezentată de momentul ‘68. Coşmarul meu repetat era un spital unde autorităţile interziceau intrarea rudelor şi cunoscuţilor studenţilor, unde nimeni nu agăţase o plăcuţă de identitate pe degetul piciorului gol al vreunui cadavru… „Aici nu o să se desfăşoare mâine cinci sute de alaiuri funebre” — a spus un general mexican — „Dacă o să îngăduim aşa ceva, guvernul nostru cade…”

Si nu au fost cortegii funerare. A fost o groapă comună. Din Mexic, soţia mea, Luisa Guzmăn, îmi trimitea scrisori senine, dar în subtext pline de durere: „… repetam la teatrul Comonfort în sediul de la Belle Arte vizavi de Tlatelolco, când au început să se audă împuşcături multe şi am văzut elicopterele guvernului mitraliind studenţi şi trecători la grămadă. Asta a durat mai mult de o oră şi la plecarea din teatru s-au năpustit studenţii la mine şi la ceilalţi actori, strigându-ne: *Vă omoară copiii!* Nu mai auzisem niciodată atâtea strigăte de *groază* şi de disperare. A fost cea mai grea noapte a vieţii mele. În ziua următoare ziarele nu spuneau nimic despre elicoptere şi anunţau treizeci de morţi. Nimeni nu ştie cum s-au declanşat împuşcăturile. Tinerii afirmau că printre manifestanţi se aflau indivizi care au tras probabil primele focuri. Apoi, cineva i-a văzut schimbând ordine şi arme cu soldaţii. Fiecare persoană oferă o versiune diferită a celor întâmplate. Tuturor le este în fiecare zi si mai frică, nu doar de violenţă, ci şi de ce se află dincolo de ea şi pentru a nu servi interese obscure, nu mai servesc nici unul…”

I-am răspuns că voiam să mă întorc în Mexic, angajându-mă mai mult. Tocmai vizitasem Fraga.

Lumea îşi schimba pielea, trebuia să fac ceva.

„Mexicul nu e Fraga” — îmi răspundea la scrisoare Luisa Guzmán — „iar tu ştii, clasa de mijloc e speriată şi se înregimentează în spatele autorităţilor şi ordinii. Am vorbit cu şoferi şi cu persoane simple. Ignoranţa şi indiferenţa rămân la fel de neclintite, înghit toate minciunile date la televiziune şi în presă şi continuă să creadă în sperietoarea comunismului ameninţător. Ştiu că în ciuda tuturor acestor lucruri ori exact din cauza asta trebuie continuată lupta şi că dacă cineva cade pe drum, ghinionul lui. Dar ca să vii să te arunci în gura lupului şi să afli după aia că era pusă capcana tocmai ca să se prindă în ea idealişti, mi se pare absurd, trist şi chiar ridicol. Liderii studenţilor dispar în mod misterios, fără urmă. Pe alţii i-au omorât pe jumătate în cazne. Singura ta posibilitate de a participa ar fi din clandestinitate. Trădarea şi corupţia sunt mult prea înrădăcinate printre noi. Poate că vreo jumătate de duzină de tineri ar fi în stare să reziste asaltului tentaţiei de jumătate de milion de pesos, dar marea majoritate va ceda până la urmă. lartă-mi pesimismul, nu vreau să scap de responsabilităţi, ci doar să îşi mai temperez entuziasmul pe care ţi l-a aprins călătoria din Cehoslovacia. Aici nu trece zi în care, fie rostit, fie scris să nu se susţină că eşti un trădător al ţării. Nu trebuie să vii. Eşti la fel de erou, pe cât eşti de trădător, iar eu nu mai vreau să stau de vorbă cu nimeni, am obosit să tot aud păreri superficiale…”

M-am întors în februarie 1969. Am străbătut plin de furie şi lacrimi, dus de mână de Luisa Guzmán, piaţa Tlatelolco într-o dimineaţă. Nu am găsit în mine mai multă imaginaţie literară decât să mă apuc de pregătirea unui oratoriu teatral despre cucerirea Mexicului, o altă rană deschisă, lăsată pe ceea ce numim, fără multă vorbă, patrie, ţară, naţiune… Mereu un pământ trecut prin sabie,

inventat ca mijloc de supravieţuire. Elena Poniatowska şi Luis Gonzălez de Alba au scris marile opere despre tragedia lui Tlatelolco, iar eu a trebuit să mă mulţumesc să îi admir şi să regret că vorbeau şi în numele meu. Acum, întâlnirea întâmplătoare cu studentul Carlos Ortiz în piaţa din Santiago reînvia în mine toate aceste sentimente. Nu cedaseră toţi, aşa cum prevăzuse Luisa Guzmán. Cel care a cedat am fost eu. Nu am putut să dau măsura cuvenită loialităţii şi răbdării dovedite de soţia mea. Am revenit în Mexic şi am vrut să compensez amestecul meu de oroare politică şi secătuire literară cu noutatea iubirilor, renunţând — poate pentru totdeauna — să mă cufund în iubirea Luisei, doar în ea, să plonjez în femeia care în acele momente mi-ar fi permis să mă adâncesc si în politică, şi în literatură. Am rupt firul Ariadnei. Frivolitatea mea este de neiertat. Aveam să plătesc îndepărtarea mea de Luisa, de multe ori, de repetate ori, de-a lungul a ceea ce îmi mai rămăsese din viaţă. Nu am ştiut să îi dau, cum se spune, un imbold. Trebuia, poate, să refac iubirea noastră. Putea fi reclădită sau devenise deja un mare gol, o minciună, o repetare? Am străbătut condus de ea piaţa Tlatelolco. Mila si groaza mi se amestecau în suflet; să fi fost pentru mine respingerea acestui ceremonial al morţii doar un pretext pentru afirmarea unei capacităţi abstracte, generale de iubire, fără conţinut concret? Eram eu incapabil să iubesc cu adevărat? Nu eram în stare decât să mă amăgesc prin multiplicarea aventurilor pentru a mă convinge, în mod fals, că într-adevăr puteam să iubesc? De ce nu mi-am dat seama atunci de iubirea pe care ea mi-o oferea, una simplă, cunoscută, poate chiar rutinată, dar sigură?

Tlatelolco a reprezentat pentru mine un semn cumplit — propria mea rană de scriitor şi de iubit — al separării dintre fondul vital al lucrurilor şi expresia lor literară în opera mea. Acum, în

Santiago, aveam să îmi dovedesc mie însumi că eram în stare să mă smulg din groapa săpată chiar de mine. Şi aşa, frământat, mă simţeam fericit. Iubirea aprinsă cu Diana putea să însemne un nou punct de plecare pentru mine. Dar dacă a secătuit filonul de bază al literaturii mele, care urma să fie cel nou? Avea să mi-l dezvăluie iubirea? Răspunsul urma să depindă de intensitatea acestui sentiment. Pentru asta mi-am părăsit casa, mi-am trădat soţia, m-am lăsat pradă unei alte deziluzii posibile, ca ea să-mi ceară acum să-mi petrec ziua uitându-mă cum o machiau si o pieptănau pe platou? Nu există ceva mai monoton decât turnarea unui film. Nu, n-am să pierd vremea. Nici în ce mă priveşte, nici de dragul ei.

— Tu şi cu mine avem ceva în comun, i-am spus într-o noapte rece şi plictisitoare Dianei. Am pierdut momentul începutului, al debutului. Poţi să-l pierzi şi în cinema, în literatură sau în dragoste, nu-i aşa?

— Îi spui asta unei femei care era de pe la douăzeci de ani *o fostă* şi care a şi încetat de pe atunci să mai fie, răspunse Diana. *I was a has-been at twenty.*

I-am spus că întotdeauna m-a surprins acea expresie a limbii engleze, acel sens de „a şi fost” sau de „fostă fiind”, care presupune un destin încheiat, consumat. Eu eram prea optimist ca să gândesc astfel; cred că suntem fiinţe incomplete, ne-isprăvite, că nu ne-am spus ultimul cuvânt. Citez iar şi iar un vers faimos al poetului meu preferat, Quevedo (Diana nu a auzit niciodată de el, în schimb Azucena, secretara ei, da, şi stăruie să îl repet, iar apoi să îl traduc, în timp ce stăm toţi trei seara, la masa ticsită de mileurile albe, insipide, ale casei închiriate din Santiago).

„Ieri s-a dus. Mâine n-a venit,

azi se duce fără să adaste;

sunt un Fost şi un Fi-va şi un Este obosit…”

Poate că ceea ce le lipseşte yankeilor, am zis bine dispus, este sentimentul grav al morţii, în locul sentimentului tragic al gloriei. Nu e altă ţară care să îi confere faimei atâta importanţă ca SUA. Reprezintă culmea imensei agitaţii a timpurilor mai apropiate, a salvei de trompete care de vreo jumătate de mileniu încoace tot trâmbiţează că Noz nu este suficient, nici măcar *Eu,* că mai trebuie în afară de nume şi re-numele, Faima. La vremea aceea, Andy Warhol o şi spusese clar: „o să fim toţi faimoşi timp de cincisprezece minute”. Am întrebat-o pe Diana dacă într-adevăr credea că gloria ei se terminase la douăzeci de ani. Şi-a sprijinit capul blond şi tuns pe umărul meu şi mâna pe inima mea.

— Pentru mine, ca actriţă, da…

— Te înşeli, am consolat-o. Vrei să-ţi spun ce mi se întâmplă mie ca scriitor? îţi garantez că nu suntem prea diferiţi.

— Putem să o luăm de la capăt, dacă ne iubim mult?

— Eu cred că da, Diana, i-am răspuns efectiv emoţionat.

Momentele acelea nu durează. Poate rezista voinţa pasiunii, iar eu o exersam cu Diana contra Dianei, din toate puterile. Eram încredinţat că ea îmi răspundea în felul ei. Pentru amândoi, dragostea era întotdeauna o ocazie de a începe din nou, deşi pentru ea trăirea însemna trăirea a ceea ce încă nu se manifestase, în timp ce pentru mine era ştiinţa de a trăi încă o dată ceea ce fusese trăit. Mai bine sau mai rău; nu vreau să-mi abandonez propriul trecut ca pe un orfan hoinar. Pentru Diana, triumful debutului în cinema şi imediat mediocritatea filmelor sale mai recente însemnau închiderea porţilor profesiunii sale de actriţă, însă

asta era profesiunea pentru care ea se trezea în fiecare dimineaţă ca să o exercite. O priveam din pat cum oprea soneria deşteptătorului, cum îşi bea cafeaua pe care Azucena i-o aducea pe o tavă foarte bine aranjată (Azucena este o angajată din Spania; îi place ce face, se mândreşte cu ceea ce face şi face totul ca la carte); cum se îmbrăca într-o bluză si nişte blugi, la fel ca personajul ei faimos, Fecioara din Orleans, care descoperise moda cea mai comodă pentru o femeie războinică: să se îmbrace bărbăteşte; cum îşi lega pe cap o basma şi cum ieşea dându-mi un sărut scurt, în timp ce eu mai furam o oră de somn, mă trezeam amintindu-mi cu o plăcere intensă noaptea cu Diana, făceam duş şi mă bărbieream gândindu-mă la ce urma să scriu (duşul şi lama sunt cele mai bune resorturi ale mele pentru creaţie: apă şi oţel, pesemne că sunt foarte arab, foarte castilian). O priveam pe iubita mea cum se sacrifica şi se autodisciplina pentru o profesie în care nici ea nu mai credea şi nu vedea, nu îşi întrezărea viitorul, aşa că plonjam pentru tot restul zilei în acest mister, mare şi mic totodată: ce îi place Dianei Soren cu adevărat, dacă ceea ce face nu este ceea ce vrea să facă?

X

Moleşeala din Santiago a devenit tema cea mai moleşită din conversaţia noastră; părea un acord de nezdruncinat, prin care toţi, ea şi cu mine, secretara şi ceilalţi membri ai echipei, conveniserăm asupra faptului că Santiago era cel mai plictisitor loc din lume.

După telegramele cu urări transmise prietenilor noştri comuni în prima zi a noului an, acum ea a trimis două sau trei depeşe dezolate, toate având acelaşi mesaj, un singur cuvânt: HELP!

Grupurile s-au împărţit. In casa cea mai mare si mai elegantă de la marginea oraşului Santiago s-

au instalat actorul principal, care era un faimos protagonist al unor seriale de televiziune, împreună cu însoţitoarea lui şi cu regizorul filmului, un bărbat taciturn, dar promiţător care, de asemenea, se formase la şcoala televiziunii, în hotelul deprimant din centrul oraşului au rămas operatorul, un englez care i se închina pe faţă lui Onan, şi un actor care se bucurase de multă glorie în teatrul muncitoresc din anii treizeci. Dar în centrul atenţiei filmărilor rămâneau protagonistul masculin, amanta lui şi regizorul.

— Sunt foarte simpatici şi mă înţeleg bine cu ei, spunea Diana. Însă regula este traiul separat şi întâlnirile rare. Ei preferă berea şi pokerul ca să-şi petreacă seara.

Noi nu am fi făcut asta niciodată. M-am întrebat, în afară de a ne iubi mult, cu ce ne vom umple serile. Diana mi-a spus că îl invitase pe „greul" filmului, actorul american Lew Cooper, să stea cu noi.

— Nu te teme. Are şaptezeci de ani şi este foarte inteligent. O să-ţi placă.

Eu ştiam foarte bine cine era. Mai întâi, pentru că fusese marele actor al operelor lui Clifford Odets în anii treizeci şi al lui Arthur Miller în anii patruzeci. Apoi, pentru că fusese una dintre victimele vânătorii de vrăjitoare maccartistă [7] din deceniile trecute. Mie îmi displăceau profund toate persoanele care îşi turnaseră colegii, condamnându-i la înfometare şi, uneori, la sinucidere, în schimb, deveniseră eroii mei toţi cei care, aşa cum a spus Lillian Hellman, au refuzat să-şi adapteze conştiinţele la moda politică a momentului, în mod straniu, Cooper pica la mijloc între cele două categorii. Unii spuneau că este un om complet apolitic si că declaraţiile sale date în faţa Comitetului pentru Activităţi Antiamericane erau inofensive. Furnizase numele celor care deja

fuseseră numiţi sau care, deschis, se declaraseră ei înşişi comunişti. Nu a adăugat niciodată, ca să zicem aşa, un nume inedit la lista inchizitorului, însă, deşi nu a comis delaţiuni, în sensul strict al cuvântului, despre nimeni, fapta morală rămâne aceea că a dat totuşi nume sau cel puţin le-a repetat. Cum să judeci acest act? Cooper a continuat să lucreze. Alţii, care au refuzat să vorbească, nu au mai pus piciorul pe platouri. Eu, care nu făceam parte din lumea politică americană, însă aparţineam unei lumi morale care o îngloba, mă zbăteam între convingerile mele de stânga şi etica mea personală contrară oricărui maniheism facil şi, mai ales, celei mai mici bănuieli de fariseism. Se punea, oare, problema distingerii anevoioase, dar riguroase între cazurile de delaţiune activă, setoasă de sânge, răzbunătoare, invidioasă, oportunistă şi cele legate de slăbiciunile sau alunecările la care toţi, probabil, suntem expuşi? Ambiguitatea morală a atitudinii lui Cooper îl făcea mai degrabă interesant decât vinovat. Unul, între atâţia, trebuia să fie semenul meu. Cine mă putea asigura că, în anumite circumstanţe, eu însumi nu aş proceda la fel ca el? Toată fiinţa mea intelectuală şi morală se răscula împotriva acestui lucru. Dar fiinţa mea sentimentală, umană, cordială, cum vreţi să-i spuneţi, mă îndemna să îl iert pe Cooper, aşa cum, vreodată, poate, altcineva ar urma să îmi ierte mie ceva. Există fiinţe care se înfrăţesc astfel cu slăbiciunea noastră, pentru că noi înşine ne recunoaştem, cu o tresărire de inimă, în ei. Cooper nu merita o respingere din partea mea, ci mai degrabă compătimire.

Eram curios, în orice caz, să aflu mai multe în legătură cu persoanele care formau echipa, însă Diana se enervă de întrebările mele.

— Hollywood adoră biografiile concentrate. Economisesc timp şi, mai ales, ne scutesc să

gândim. Ne permit să pretindem plini de vanitate că am fi obiectivi, dar în realitate ceea ce primim sunt bârfe în *consome.* Marilyn Monroe: fetiţa tristă şi singuratică. Tată iresponsabil. Mamă nebună. A umblat din orfelinat în orfelinat. N-ar fi trebuit să renunţe niciodată să mai fie Norma Jean Baker. Nu a făcut faţă formulei Marilyn Monroe: pastile, alcool, moarte. Rock Hudson: un camionagiu texan frumuşel. Obişnuit să umble noaptea pe şosele, liber, culegând băieţi şi făcând amor cu ei. E descoperit. E făcut vedetă. Trebuie să îşi ascundă homosexualitatea, îl pun într-un studio plin de aparate de filmat şi de reflectoare. Toţi ştiu că e o regină. Lumea trebuie să creadă că este cel mai viril dintre toţii junii primi. Cine şi-ar permite să dezamăgească o lume întreagă? Moartea, moartea…

A râs si şi-a turnat un pahar de whisky, fără să-mi mai ceară mie să fac asta pentru ea.

— Să nu crezi nimic din biografia mea. Să nu crezi când o să ţi se spună: Diana Soren. Provincială. Prototipul fetei de cartier. Câştigă un concurs pentru interpretarea Sfintei Ioana a lui Shaw într-un film. II câştigă dintre 18 000 de concurente. De la anonimat la glorie într-o clipă. O regizează un adevărat sadic. O umileşte, prin cruzimea lui vrea să obţină o mare interpretare, nu face decât să o convingă că nu va fi niciodată o mare actriţă. Şi aşa este. Diana Soren nu este o mare actriţă. Diana Soren acceptă orice rahat pe care i-l oferă studiourile ca să se ascundă în spatele măştii, pentru ca lumea să creadă că Diana Soren este doar atât: o actriţă mediocră. Atunci, Diana poate să ajungă să fie ceea ce vrea să fie, fără să-i mai ceară nimeni socoteală…

Am ciocnit cu ea.

— Ce vrei să fii?

— Filmările vor dura două luni — ochii ei gri (sau erau albaştri?) au dispărut în spatele unui văl de sticlă albăstruie — să îmi spui chiar tu ce, atunci când se termină.

XI

Doar de câteva ori ne-am dus să cinăm acasă la actorul principal, care locuia cu amanta lui şi cu regizorul. Dianei îi displăcea tipul acesta de falanster care încerca să reproducă viaţa de la Hollywood departe de Hollywood — o versiune sublimată, mai arogantă şi mai pe faţă, insolentă şi *ivorld-weary,* acrită, a ceea ce americanii caută atunci când pleacă din SUA, căminul departe de cămin, hotelurile *Holiday Inn* identice unele cu altele, aceleaşi prosoape şi aceleaşi săpunuri în locurile ştiute, aceeaşi informaţie, reviste, filtre de siguranţă mentală… Diferenţa dintre turistul obişnuit şi actorul hollywoodian este că primul, speriat cât cuprinde, are mereu pe buze cuvântul *wonderful;* la sfârşit, lumea i se pare fascinantă, incredibilă, exotică… aşa că se poate întoarce la căminul departe de cămin, la *Holiday Inn,* la acelaşi meniu, în fiecare seară. Artistul de cinema, în schimb, le-a văzut demult pe toate, este obosit, nu îl impresionează nimic, locaţia de filmare este un rău necesar, care trece repede, aşa că hai să scăpăm de plictiseală cu sex, alcool, bârfe şi nemurire. Nu mă surprindea combinaţia asta.

Sexul *ne* făcea să simţim că suntem vii, deşi ne aflam într-un loc mort. Alcoolul suplinea natura excepţională, prin forţă şi prin *fizică, a* sexului, cu o stare vag visătoare şi plutitoare care, aşa cum zicea actorul principal, făcea ca totul să devină actual — v-aţi dat seama? — e destul să bei vreo două martini pentru ca tot ce ni s-a întâmplat să redevină actual…

— Ce vrei să zici, pişi? Nu te înţeleg, îi spunea amanta lui.

— Ţi-ar plăcea să fii mereu fericită? o întreba actorul, apucând-o de bărbie şi privind-o fix în ochi.

— Ei, cine n-ar vrea?!

— Dar nu eşti, nu-i aşa?

— Păi, cine e?

— Dar când bei, eşti fericită…

— Da, chiar dacă îmi iese pe nas în dimineaţa următoare…, râdea ea ca proasta.

— Nu despre asta e vorba. Bei şi nu eşti doar fericită.

— Nu?

— Contopeşti toate momentele tale de fericire, e ca şi cum le-ai trăi pe toate împreună, în acelaşi timp, aici, acum. Înţelegi?

— Da, înţeleg, vezi de ce-mi placi aşa de mult, nimeni altcineva nu mă mai face aşa de bine să pricep şi eu cum stau lucrurile…

Actorul râdea gutural şi lipea capul roşcat al amantei sale de pieptul lui păros şi scos la iveală prin cămaşa roşie ca o capă de toreador, însă ea se plângea de lanţul de la gâtul actorului, care îi cobora şi pe piept, auuu, mă loveşti, îmi zgârii sprâncenele…

Junele prim avea ochii taxidermici şi când o privea, ea se muia toată, spunându-i că a mai văzut asemenea ochi doar la trofeele de vânătoare aşezate decorativ pe pereţii cluburilor selecte…

Sexul, alcoolul şi bârfa. Fiindcă dacă alcoolul ne făcea fericiţi, ne şi dezlega limba, cine cu cine se culca, pentru cât, pentru ce, ce rol i-au dat lui Lilly, cui i l-au luat, cine mai dispare de pe firmament, cine urcă la fel ca spuma. Nemurirea.

— Crezi că Lilly o să reziste?

— Nu ştiu. Totul e prin comparaţie. Să reziste mai mult decât ce?

— Eh, mai puţin decât portretele în stâncă de pe Muntele Rushmore, fireşte.

— Sau mai mult decât cine, atunci?

— Garbo a rezistat mult şi s-a retras la timp. Anna Sten nu a rezistat deloc, au retras-o la timp. Lupe Velez a rezistat mult, dar n-a ştiut să se retragă la timp. Pe Valentino l-a retras moartea când avea treizeci de ani…

— Atenţie, important nu e ce loc ocupi, ci *cât* loc. Spaţiul e cel care contează, nu timpul. Puţin timp, însă mult spaţiu, şi te-ai scos. Puţin spaţiu, dar mult timp, şi nu eşti decât un prăpădit.

— Depinde de publicitate. Şi de talent, fireşte.

Iar la rostirea cuvântului „talent”, ochii tuturor deveneau sticloşi, se priveau unii pe alţii de parcă nu s-ar fi aflat acolo ori de parcă ar fi fost de sticlă, ca personajul lui Cervantes, iar în acele momente trebuia să te gândeşti din nou la sex, ca să exişti, să ştii că sunt, să ştiu că eşti, şi să reînceapă ciclul, alcool, bârfe, nemurire, cine va supravieţui, cine va rămâne, o să mai găsim ceva, o să mai bem, o să mai bârfim. O să mai rezistăm?

În şoaptă, i-am spus Dianei că toate astea îmi aminteau de una dintre cele mai respingătoare formule din lume, acele *cocktail-parties* americane unde nimeni nu se învredniceşte să îi acorde cuiva mai mult de două-trei minute, nici necunoscutului celui mai fascinant, nici celui mai plăcut şi mai vechi dintre prieteni. Da, eşti de sticlă, se uită prin tine pentru a vedea cine este următorul favorit căruia îi vor dărui câteva minute înainte de a-i afişa o figură îngheţată şi nepăsătoare pentru că deja îi vine rândul următorului, care etc. Toate astea, ţinând un pahar într-o mână şi un cârnat

învelit cu şuncă grasă în cealaltă. Adică salută doar cu două degete şi cu gura mai umflată decât obrajii lui Dizzie Gillespie cântând la trompetă.

— Cum ai ajuns tu la Hollywood? mi-am întrerupt singur comentariul.

În noaptea aceea, Diana nu mirosea a creme parfumate. Mirosea a săpun şi purta nişte colanţi si o bluză albă. Numai eu ştiam câte ademeniri excitante se aflau în spatele acestei simplităţi.

A povestit multe lucruri pe care le ştiam deja, altele pe care nu le aflasem.

Au ales-o dintre 18 000 de aspirante să joace rolul Sfintei Ioana a lui Bernard Shaw. A fost un concurs eliminatoriu — totul în Statele Unite pare să fie o cursă cu obstacole —, una după alta, fetele erau respinse pentru că nu intrau în standarde. Unele aveau nasul lung sau prea scurt, altele gâtul, tot aşa, ori prea scurt, ori prea lung, altele arătau prea mari pe ecran…

— Ecranul te face mai mare. Ideal e să fii mică şi slabă, sau dacă eşti înaltă, trebuie să fii zveltă şi graţioasă în mişcări, aşa ca Ava Gardner, sau misterioasă precum Garbo, ori credibilă ca Ingrid Bergman. Unele aveau cei mai frumoşi ochi din lume, însă Dumnezeu le dăduse nişte gâturi înţepenite, în fine, altele aveau un trup de Venus, dar feţe de lună plină…

— Tu eşti Diana, vânătoriţa lunii… Arâs.

— Am auzit asta din prima zi petrecută pe platouri. O fată prea mică pentru un rol prea mare, murmurau. Un mare actor englez m-a compătimit. O să fii vedetă înainte să devii actriţă, mi-a spus. Asta mă speria cel mai tare, bunele intenţii, compasiunea, nu exigenţele tiranice ale regizorului. De fapt, el credea că are o idee limpede despre ceea ce urmărise Shaw. Nu îmi cerea decât să fiu la înălţimea autorului, să fiu

Sfânta Ioana, fără să-i pese dacă eram actriţă sau vedetă, ori dacă eram mică sau mare pentru acel rol. Îţi aminteşti ce spune Shaw despre Sfânta lui?

I-am răspuns că da, era o operă care îmi plăcea mult.

— Shaw vede Evul Mediu ca un bazin plin de excentrici şi pe Sfânta Ioana ca pe unul dintre peştii cei mai ciudaţi de acolo. Care i-a iritat pe toţi. O femeie care umbla îmbrăcată băr-băteşte: irita *machismul* feudal. Spunea că e trimisă de Dumnezeu: îi irita pe episcopi, pe cei faţă de care ea se simţea superioară, îi dădea ordine regelui Franţei si a vrut să umilească Anglia, îi trimitea pe generali în prima linie şi le demonstra că ştie mai multă strategie decât ei. Cum să nu fi ars ei pe rug o astfel de femeie? Diana îşi lăsă privirea în jos.

— Regizorul mi-a spus aşa: dacă s-ar fi purtat cum se cuvine cu toţi, cu regii, generalii, episcopii şi seniorii feudali, ar fi trăit mai mult timp. Era o femeie incapabilă să cedeze. Nu ştia să facă nici un compromis. Era o masochistă. Voia să sufere ca să ajungă în Rai.

Şi-a petrecut braţele pe după gâtul meu, emoţionată, aproape suspinând: ce trebuie să faci, să cedezi sau să rămâi integră, să trăieşti mai mult sau să mori tânără pe rug, spune-mi, iubirea mea, ce?

Am vrut să răspund cu umor, fiindcă emoţia se aduna şi în mine. Dar nu mi-a ieşit nimic; duhul sfânt nu se pogorâse peste mine în noaptea aceea. Am făcut cu degetul un apel la discreţie, ca să înţeleagă toată lumea. Fiindcă ne priveau miraţi. Am condus-o pe terasa de lemn construită deasupra unei prăpăstii largi ample şi adânci. Aerul rece al deşertului nocturn ne-a trezit.

— Ce bine ar fi fost dacă m-ai fi regizat tu, îmi dărui Diana surâsul ei cu gropiţe în obraji.

— Shaw spune că Ioana a fost în situaţia lui Socrate şi Cristos. Au omorât-o fără ca nimeni să ridice un deget măcar în apărarea ei.

— Am cerut să văd filmul lui Dreyer, *Pasiunea Ioanei d'Arc.* Ei — studioul — nu voiau. Pentru că m-ar fi influenţat. Pentru că m-ar fi strivit comparaţia. Falconetti era o Ioană teribil de tristă, eu nu aveam acea tristeţe, nu aveam de unde să o scot…

— Şi te-ai hotărât să fii Sfânta Ioana în viaţa de toate zilele.

M-a privit cercetător.

— Nu. Am hotărât că Ioana era nebună şi merita să moară pe rug.

Am privit-o întrebător, surprins.

— Da. Oricine luptă pentru dreptate e nebun. Creştinismul e o nebunie, libertatea, socialismul, eradicarea rasismului şi a sărăciei, toate sunt nebunii. Dacă aperi toate astea, eşti nebun, eşti o vrăjitoare şi vor sfârşi prin a te arde…

Mi-a aruncat o privire mai plină de melancolie ca oricând, ca şi cum prin privirea ei noptatică, dar atât de limpede, ar fi trecut imaginile în clarobscur ale lui Dreyer, Falconetti cu părul scurt şi ochii de struguri sângerii, zidurile albe, straiele negre ale episcopilor, buzele livide ale lui Antonin Artaud, promiţând alte Raiuri…

— O filozoafă andaluză foarte bătrână, Măria Zambrano, spune că Revoluţia este ca Bunavestire. Iar vigoarea ei trebuie măsurată în funcţie de eclipsele sau căderile prin care trece. Ioana era o revoluţionară. Era o creştină.

— Partea proastă, spuse ea cu o amărăciune bruscă, este că regizorul nu înţelegea asta… Imbecilul de el credea că Ioana era Sfânta pentru

că suferea, nu pentru că îi plăcea să fie nesuferită faţă de toţi.

— Trebuiau s-o ardă, am spus ca o concluzie, fără să mă gândesc mult.

— Chiar aşa, chiar aşa. Regizorul m-a legat de un stâlp, i-a dat foc şi nici măcar nu a filmat scena. Am văzut cum se apropiau flăcările de mine. Voia să mă vadă înfricoşată ca să mă transforme în Sfânta Ioana aia a lui. M-ar fi lăsat să ard acolo, porcul dracului. Tehnicienii m-au salvat atunci când flăcările au ajuns la podiumul pe care stăteam. Regizorul era fericit, eu ajunsesem să sufăr: eram sfântă. Nu m-a lăsat să fiu o rebelă. Am eşuat amândoi.

Constatarea asta i-a redat Dianei seninătatea.

— Ca să scap de tirania regizorului, m-am căsătorit cu un scriitor celebru, care putea să se impună chiar în faţa regizorului şi a tuturor studiourilor de la Hollywood.

— Şi te-a satisfăcut şi pe tine?

M-a privit de parcă aş fi fost un străin, de sticlă, un alt personaj de sticlă.

— Niciodată să nu-l vorbeşti de rău pe Ivan.

— Îl admir mult, am spus râzând cordial.

— Să nu râzi niciodată când vorbeşti despre el. Mi-a întors spatele şi a revenit în salon. Am urmat-o. Actorul, foarte beat, repeta neîncetat, străin pe pământ mexican, „I'm very cross in Vera Cruz, I'm very cross in Vera Cruz", iubita lui se întreba dacă Lilly, vedeta în ascensiune, o să reziste sau nu, iar operatorul spuse că el avea soluţia portabilă pentru toate problemele legate de singurătatea sexuală apărută în timpul filmărilor în locuri izolate, trăgându-şi fermoarul şi arătându-ne sexul lui ca o pară scofâlcită, în timp ce striga „Trăiască amorul propriu!" şi actorul se declara

very cross in Vera Cruz, iar iubita lui îl ruga, să nu ajungi niciodată un fost, un *has been,* te-as părăsi, îţi jur că te-aş lăsa pentru altul, succesul e afrodisiacul meu…

— Te-ai convins acum, suspină Diana în timp ce camioneta ne ducea spre centrul oraşului Santiago. Hollywood e o serie de capsule biografice, vitamine sau otravă, pe care le poţi cumpăra de la farmacie.

XII

Cea care nu avea nevoie de concentrate biografice era Azucena. La început, mi s-a părut că totul este incert în privinţa ei. Vârsta ei, în orice caz. Era mică de statură, foarte slabă, cu o conformaţie aproape masculină, dar care se datora fără îndoială uneia sau mai multor vieţi de muncă intensă. Specificul acestei munci, alături de Diana Soren, nu era incert. Azucena era prezentă, discret, în toate. Ea pregătea valizele pentru călătorii, le desfăcea la sosire, punea toate lucrurile la locul lor. Ea avea grijă ca lenjeria să fie curată, călcată. Ea avea grijă să o trezească pe Diana, să îi aducă micul dejun şi să pregătească mesele pentru noi toţi. Ea dădea telefoanele necesare, scotea biletele de avion, rezerva camere la hotel, răspundea la telegrame, trimitea fotografii semnate dinainte de vedetă (oare câte i se cereau, în medie, lunar?), filtra apelurile telefonice, cererile pertinente şi impertinente. Cum să îi spui? Secretară, damă de companie, servitoare de lux, complice, bodyguard?

Azucena. Nu era frumoasă. Avea una dintre acele figuri catalane tipice, care par să fie tăiate cu barda sau ieşite dintr-un munte: dure, împietrite, colţuroase. Buzele descărnate şi subţiri, nasul prelung cu vârful tremurat, privirea ascunsă de gene şi de pungi groase, ochii abia marcaţi, totuşi vii, cu o strălucire inteligentă. De sprâncene şi de pieptănătură depindea totul. Arcuirea, grosimea

sprâncenei. Forma şi culoarea părului. Azucena alesese o pieptănătură neutră, şatenă, care îi evidenţia mesajul: voi îmbătrâni cu această culoare si cu această formă de aranjare a părului. Voi îmbătrâni fără ca nimeni să îşi dea seama, până acolo încât toţi vor crede că întotdeauna am avut aceeaşi vârstă ca cea din clipa morţii.

Nu reuşeam să îmi scot din minte faptul că, în această locaţie de filmare, doar ea si cu mine ştiam cine a fost Quevedo. „Ieri s-a dus. Mâine n-a venit…" Eram curios, în schimb, să aflu care era forma reală a sprâncenelor ei. Forma artificială era ca un semn de întrebare, nu ca o declaraţie neutră, aşa cum era părul, ci o provocare interogativă, sprâncene arcuite din care era exclusă mirarea şi rămânea, permanent, doar întrebarea.

Era din Spania, aşa încât ne era uşor să comunicăm. Nu doar prin limbă, ci printr-o calitate pe care la început doar am ghicit-o şi apoi am consta ta t-o la ea. Văzând-o cum se mişcă, agil şi nervos, îmbrăcată mereu în fustă, bluză şi cardigan, care era uniforma profesională citadină a epocii, pe nişte picioare iberice musculoase, puternice, cu glezna groasă, am ghicit că în dosul severei figuri afişate de Azucena se aflau multe generaţii de ţărani; se mai afla însă, mai ales, o tradiţie a muncii nu doar onorabile, ci şi mândre de ea. În tot ce făcea femeia asta, se vedea mândria pentru ce făcea femeia asta. Mi-a povestit într-o zi că cei din neamul ei erau ţărani din bazinul inferior al râului Ebro, că erau din Poblet, şi asta de secole. Părinţii ei au plecat la Barcelona şi au pus pe picioare o mică prăvălie de alimente, pe ea au trimis-o să înveţe stenografia, însă timpurile erau grele în Spania, tinerii trebuiau să muncească şi să îşi întreţină părinţii şi fraţii, ea a ajuns picoliţă, apoi a fost angajată când a început turnarea unor filme americane în Spania, l-a cunoscut pe soţul doamnei, a ajuns aici…

Avea, revin, acea demnitate a muncii pe care o asociem, deşi nu ne convine, cu sistemul închis al claselor europene. Se datora, poate, şi acelei vechi demnităţi medievale acordate meseriei, slujbei. Când se ştie că secole de-a rândul, timp de generaţii nenumărate am fost şi vom rămâne căruţaşi, fierari, zidari, argintari, hangii, ajungem să conferim o demnitate spontană locului pe care îl deţinem, muncii noastre. Siguranţa aceasta - - fatalitate, orgoliu? -contrasta cu modernul cult al mobilităţii sociale, cu *upward mobility* care ne face să fim veşnic nemulţumiţi de locul pe care îl avem, veşnic invidioşi pe cei care au ajuns într-un loc superior celui deţinut de noi, ei uzurpând, în mod sigur, locul care ni se cuvenea… Azucena nu aducea vorba despre aşa ceva, dar era evident că avusese de-a face cu războiul şi cu dictatura, că dăduse cu ochii de închisoare si de moarte, că ştia ce înseamnă căluşul şi că o îngrozea Garda Civilă[8]. Dar ocupaţia de bază continua: arat, semănat, vânzarea legumelor sau servitul pe la mese. Dacă ea nu conferea demnitate muncii sale, nimeni nu ar fi făcut-o. Perspectiva acestei munci ţinea de continuitate, de permanenţă. Se afla acolo unde se afla, cu plăcere, nu cu neplăcere, iar eu prin asta constatam diferenţa atunci când vizitam uneori platoul de filmare pentru a mă întâlni cu Diana, cu coafeza şi cu *stuntman,* cascadorul. Ei, ca şi ceilalţi, actori, tehnicieni, producători, regizorul, erau cu toţii îngrozitor de agitaţi, ascunzându-şi starea de nelinişte în dosul măştii de bună dispoziţie. Bancul, *joke,* glumele permanente sunt o caracteristică atroce a americanilor, acel *wisecrack,* poanta spontană, răspunsul ironic sau în băşcălie, reprezintă o mască extinsă, dar cam subţire care acoperă teritoriul vast al Statelor Unite şi maschează angoasa locuitorilor săi; o stare de nelinişte care îi face să se mişte, să nu stea o clipă locului, să ajungă în altă parte, să facă, să se facă, să facă ceva, *make ii.* Nu le place ceea ce fac

pentru că toţi, fără excepţie, ar vrea să facă altceva, ca să fie altceva. Statele Unite nu au avut Ev Mediu. Asta este marea lor diferenţă faţă de europeni, fără îndoială, dar şi faţă de noi, mexicanii, care ne tragem din azteci, dar şi dinspre Mediterana, din fenicieni, greci şi romani, ca si din evrei şi arabi şi, împreună cu toţi aceştia, din Spania medievală, în Mexic se ajunge şi pe Drumul lui Santiago — nu cel al filmărilor, ci acela al Căii Lactee către Santiago de Compostela, din Spania. Mai târziu, atunci când studenţii mei de la Harvard începeau să se plângă de îndepărtatele tradiţii pe care eu le evocam pentru a le explica America Latină contemporană, îi întrebam:

— Şi, pentru voi, când începe istoria?

Întotdeauna îmi răspundeau: în 1776, o dată cu naşterea naţiunii americane.

SUA, născute ca Minerva din capul lui Jupiter, înarmate, integre, instruite, libere, invidiate… Şi dotate cu mobilitate socială, mereu în sus, mereu spre altceva, altcineva, mai mult decât vecinul. Ţara fără limite. Asta e măreţia ei. Ca şi povara ei.

Azucena era dama de companie, slujnica invizibilă, demnă, mulţumită cu seninătate. Uneori era imposibil să îţi dai seama dacă era sau nu era. Umbla cu pas de pisică prin casa din Santiago, într-o dimineaţă a intrat cu o tavă pe care se afla micul dejun ca să o trezească pe Diana şi ne-a descoperit în plină acţiune evidentă: într-o poziţie şaizeci şi nouă somptuoasă care nu putea fi disimulată. A scăpat tava din mână. La auzul zgomotului, Diana şi cu mine ne-am desprins alene unul de celălalt. Poziţia în care am ajuns apoi, întâmplător, sau poate lumina, a făcut ca privirea mea să se încrucişeze cu cea a Azucenei. Am văzut

în ochii ei senzaţia ameţitoare de a se imagina iubită.

XIII

În momentele mele de maximă tandreţe, extrem de vulnerabile, pe care îmi închipuiam că le împărtăşesc cu Diana, punând şi pe seama ei aceleaşi calităţi, dacă asta erau, ori puncte slabe, aşa cum s-au dovedit până la urmă, îi propuneam să lase totul şi să vină cu mine la unul dintre posturile universitare americane ce îmi erau din când în când oferite. Nu mai predasem niciodată într-o universitate yankee. Îmi imaginam ceva asemănător unui refugiu bucolic înconjurat de lacuri, clădiri ale bibliotecilor acoperite de iederă, precum şi cele mai bune rechizite de birou, care constituie pentru mine atracţia maximă faţă de lumea anglo-saxonă. Mă simt deprimat profesional în ţările latine; calitatea inferioară a hârtiei, care constituie instrumentul meu de lucru, îmi provoacă o frustrare comparabilă cu cea a unui pictor căruia îi lipsesc culorile sau care, având inclusiv pensule, constată că nu mai are pânze. Cerneala se îmbibă pe un caiet făcut în Mexic; hârtia spaniolă e tipică atmosferei mercantile şi contabile ilustrate de romanele lui Perez Galdos, verişoară cu abacul şi soră a pergamentului, iar în Franţa vânzătoarele prost dispuse nu îl lasă pe scriitorul curios să miroasă, să atingă, să simtă intimitatea hârtiei. In schimb, în lumea anglo-saxonă hârtia este moale ca mătasea, felul rechizitelor variat, vast, bine clasificat. Să intri într-o papetărie din Londra sau New York echivalează cu intrarea într-un paradis plin de fructe ale îndeletnicirii scrisului, stilouri care se avântă ca nişte păsări de pradă, planşete care susţin cu maleabilitatea unei mâini îndrăgostite, agrafe ca nişte broşe de argint, dosare ca de protocol, etichete care par cărţi de credit, caiete care sunt adevărate deuteronoame… Ani de zile, am revenit în Mexic încărcat de caiete cu

hârtie velină pentru ca prietenul meu Fernando Benitez să îşi poată scrie comod marile sale cărţi despre supravieţuirea indigenilor din Mexic, să le scrie confortabil şi cu senzualitate. Legea excluderii ideologice a *maccarthismului* nu îi permitea lui Benitez să intre în Statele Unite, nici măcar ca să cumpere caiete bune pentru lucru. Dar asta este o altă poveste. Jose Emilio Pacheco, poetul mexican, spune că primul lucru pe care îl face înainte de a cumpăra o carte este să o deschidă la întâmplare şi să îşi bage nasul între paginile sale. Mirosul acela magnific, comparabil cu cel pe care îl poţi simţi între sânii sau între picioarele unei femei, se multiplică de o mie de ori în rafturile marilor biblioteci universitare din Statele Unite. Acum, eu o invitam pe Diana, nu din cale afară de serios, recunosc, cu un fel de entuziasm anemic, o repet, dacă vrei putem să trăim împreună într-o universitate, tu poţi să te duci la filmări…

Ea mă întrerupea:

— Ar fi mai bine decât în Santiago.

Îi eram recunoscător pentru bileţelele pe care mi le trimitea de la locaţia de filmare din munţi, în fiecare zi, în timp ce eu îmi scriam oratoriul. În cel mai bun dintre ele (pe care o să îl păstrez în continuare), zicea: „Iubitule, dacă reuşim să supravieţuim în acest loc, suntem invincibili. Ce ar mai putea să ne despartă? Te iubesc.” Iar acum spusese că da, traiul într-un campus universitar american ar putea să fie frumos. În fiecare an, se întorcea în orăşelul ei natal din Iowa ca să sărbătorească Ziua Recunoştinţei, acel *Thanksgiving* pe care numai americanii îl sărbătoresc. Le aduce aminte de candoarea lor de altădată, de fapt asta şi sărbătoresc. Evocă anul petrecut de fondatorii puritani ai coloniei din Massachusetts, după debarcarea pe stânca de la Plymouth în 1620, în fuga lor de intoleranţa

religioasă din Anglia. Eu îi numesc, spre amuzamentul unor prieteni, primele „spinări ude” ale Statelor Unite. Unde le erau vizele şi permisele de şedere? Puritanii aceia erau muncitori imigranţi, exact la fel ca şi mexicanii care traversează în zilele noastre frontiera de sud a Statelor Unite în căutare de lucru şi care sunt primiţi adesea cu bâte şi cu gloanţe. De ce? Pentru că invadează cu limba lor, cu mâncarea, religia, braţele şi sexul lor un spaţiu rezervat civilizaţiei albe. Sunt sălbaticii care se întorc. Puritanii se bucură, în schimb, de statutul pozitiv de civilizatori. Fură pământuri, omoară indieni, decretează separarea sexuală, împiedică metisajul, impun un spirit de intoleranţă mai rău decât cel de care au fugit, vânează vrăjitoare imaginare şi rămân, cu toate acestea, simboluri ale nevinovăţiei şi abundenţei. Un curcan mare umplut cu mere, nuci, mirodenii şi scăldat în sos gros confirmă Statelor Unite, în fiecare lună a lui noiembrie, siguranţa destinului lor dublu: Inocenţa şi Abundenţa.

— La aşa ceva te întorci în fiecare an? Mi-a spus că acela chiar că era cel mai bun rol al ei. Să pretindă că este în continuare aceeaşi fată simplă de provincie. Nu îi venea greu să mimeze valorile clasei de mijloc. A fost alăptată cu ele, a crescut cu ele.

— E rolul pe care-l aşteaptă părinţii mei. Nu mi-e greu. Te asigur că e cel mai bun rol al meu. Aş merita un Oscar pentru cât de bine ştiu să-l interpretez. O să fiu iar fata din cartier. Vecina. Ai dreptate.

Ochii i-au devenit nostalgici.

— Oriunde m-aş afla, în ultima joi din noiembrie mă întorc în orăşelul meu natal şi sărbătoresc Ziua Recunoştinţei.

— Şi ei ce fac? Părinţii tăi.

— Beau vin. Este singura ocazie când fac asta. Cred că dacă beau vin, voi fi mulţumită, nu mi se va mai părea departe Parisul. Mă privesc ca pe o femeie stranie, sofisticată. Eu îi fac să creadă că sunt aceeaşi fată bună dintotdeauna. Pun pe masă vinuri franţuzeşti. Ăsta e modul lor de a-mi spune că ei ştiu că eu sunt diferită şi că ei, în schimb, rămân mereu aceiaşi.

— Dar ei te cred? Tu crezi că te cred?

— Eiii, hai să jucăm *scrabble.* E abia opt seara. Inventăm diverse jocuri de interior ca să ne petrecem serile. Cel mai des jucăm jocul adevărului. Recompensa minciunii devine o plăcere: să îl săruţi pe mincinos. Era mai bine să spui adevărul şi să păstrezi sărutările pentru noapte. Dar Cooper, bătrânul actor, deşi era singur, nu dorea să sărute ori să fie sărutat.

Întrebarea din acea seară era una propusă de mine. De ce ne înfrânăm marile pasiuni?

— Ce vrei să spui, întrebă actorul, că dacă nu ni le-am înfrâna ne-am reîntoarce la legea junglei? Asta o ştim de mult, zise strâmbând acru din nas şi strângându-şi buzele, cu un gest foarte caracteristic rolurilor sale din filme.

— Nu, am explicat eu, vă cer să mărturisiţi într-un mod foarte personal de ce, în majoritatea cazurilor, când apare ocazia de a trăi o mare pasiune personală, o lăsăm să treacă, facem pe proştii, părem, uneori, orbi cu privire la cea mai bună ocazie de a ne dedica unui lucru care ne-ar oferi o satisfacţie superioară, o…

— Sau o insatisfacţie profundă, zise Diana.

— Şi asta-i adevărat, am zis. Dar hai s-o luăm pe rând. Lew.

— OK, n-o să spun că orice mare pasiune ne redă starea animalică şi întrerupe legile civilizaţiei.

Dar aşa se întâmplă la tot pasul, de la sexul cu femeia noastră până la politică. Poate că temerea mai ascunsă este că o pasiune oarbă, necântărită cum se cuvine, ne-ar elimina din grupul căruia îi aparţinem, ne-ar face vinovaţi de trădare…

Bătrânul vorbea cu obidă. L-am întrerupt fără să-mi dau seama că încălcăm astfel propria mea premisă. Nu-i îngăduiam să se lase pradă propriei sale pasiuni fiindcă simţeam că o personaliza, identificând-o prea mult cu propria lui experienţă… Diana mă privi intrigată, cântărind această înclinare a mea spre bunele maniere, pentru evitarea fricţiunilor…

— Vorbeşti despre sex, te referi la pasiunea sexuală?

Nu, îmi transmise Cooper din priviri.

— Da, asta e. Pasiunea ne scoate din grupul cunoscut. Poate viola endogamia. Endogamia şi exogamia. Astea sunt cele două legi fundamentale ale vieţii. Iubirea în cadrul grupului sau în afara lui. Sexul înăuntru sau afară. Să te hotărăşti în privinţa asta, să ştii dacă sângele rămâne acasă ori pleacă de nebun, rătăcitor, este ceea ce ne împiedică să ne lăsăm pradă marii pasiuni. Sau ne trimite cu capul înainte în hăul necunoscutului. Avem nevoie de reguli. Nu contează că sunt implicite. Trebuie să fie sigure, clare pentru spiritul nostru. Te căsătoreşti în cadrul clanului. Sau te căsătoreşti în afara lui. Copiii tăi vor face parte din familia noastră sau vor fi străini. Vei rămâne aici, lângă vatra strămoşilor tăi. Sau vei pleca în lume.

— Voi aţi plecat în lume, le-am spus celor doi americani. Noi, mexicanii, am rămas înăuntru. Ba chiar v-am dat vouă jumătate din ţară fiindcă nu am populat-o la timp.

— Nu-ţi face griji, râse Diana. În curând California o să redevină a voastră. Toată lumea vorbeşte spaniolă.

— Nu, i-am zis. Răspunde la întrebarea jocului.

— Tu mai întâi. Doamnele la sfârşit, se strânse în sine ca o pisică de Angora; niciodată nu fuseseră mai adânci, mai promiţătoare gropiţele din obrajii ei.

— Eu mărturisesc că mă tem că o pasiune ar putea să îmi răpească timpul necesar pentru scris. Am lăsat să treacă multe ocazii de plăcere pentru că am prevăzut consecinţele negative asupra literaturii mele.

— Spune-le, gropiţe mai adânci ca oricând, aproape impudice.

— Gelozii. Îndoieli. Timp. Întoarceri şi răsuciri. Locuri de întâlnire. Confuzii. Înţelegere greşită. Minciuni.

— Tot ce poate să-i răpească pasiunii pasiunea, îşi agită caraghios Diana capul blond.

— Nu există femeie pe care să n-o poţi cuceri dacă îi dedici destul timp şi atenţie. Astea contează mai mult decât banii sau frumuseţea. Timp, timp, femeia este o devoratoare a timpului bărbatului, asta e tot. Să le dedici mult timp.

— Noi n-am pierdut timpul. Ne-am văzut şi gata, făcu Diana ca şi cum ar fi băut dintr-un pahar invizibil. Tu şi cu mine.

— Mi-e groază să nu rămân fără timp pentru scris, am continuat. Scrisul e pasiunea mea. Orice scriitor se naşte cu timpul numărat. Din momentul în care se pune pe scris, începe o luptă contra morţii. În fiecare zi, moartea se apropie de urechea mea şi îmi spune: o zi mai puţin, n-o să ai timp.

— Există ceva mai rău, zise Cooper. Un prieten, cercetător la UCLA, mi-a spus că va veni o zi în care la naştere îţi vor putea spune, mai întâi, de ce o să mori şi, în al doilea rând, cum o să mori. Merită să trăieşti aşa?

— Ăsta e alt joc, Lew. Întrebarea asta o s-o punem mâine, am râs eu. Ne rămân multe nopţi lungi în Santiago, fără cinematograf, fără televizor, fără restaurante decente…

Am privit în ochii Dianei, implorând, nu afirmând, multe nopţi de acum încolo, dar ochii mei nu au topit expresia de deznădejde din ai ei. Spusesem adevărul. Meritam un sărut în seara asta? M-ar săruta Diana ca să-mi spună: ai minţit? Mă preferi pe mine. Laşi totul pentru mine. Dimineţile tale de scriitor sunt doar o păcăleală. Trăieşti ca să mă iubeşti noaptea. Ştiu asta. O simt. Tot ce scrii aici o să fie un rahat, pentru că pasiunea ta nu se va regăsi acolo, va fi între aşternuturile mele, nu între paginile tale.

— Ar trebui s-o facem, zise Diana.

Lew şi cu mine am privit-o fără să înţelegem. A priceput.

— Nimic nu trebuie să împiedice o pasiune. Absolut nimic. Dă-mi ceva de băut.

I-am dat, în vreme ce ea spunea că viaţa nu este niciodată generoasă de două ori. Există forţe care apar doar o dată, niciodată de mai multe ori. Forţe, repetă, dând din cap de câteva ori, privindu-şi unghiile vopsite de la picioarele desculţe, cu bărbia sprijinită pe genunchi. Forţe, nu ocazii. Forţe pentru iubire, politică, creaţie artistică, sport, orice. Trec o singură dată. E inutil să-ncerci să le recuperezi. S-au şi dus, supărate pe noi pentru că nu le-am băgat în seamă. N-am vrut pasiunea. Şi-atunci nici pasiunea nu ne-a mai vrut.

A izbucnit în plâns şi am luat-o în braţe, ducând-o până în pat. Era de mărimea unei fetiţe.

XIV

Am culcat-o, docilă şi învinsă, plânsă, obişnuindu-mă cu grija pe care ea părea să o pretindă şi pe care eu, cu o imensă plăcere, i-o acordam. Părea o fetiţă, culcată pe o parte, plângând încet, abia mişcându-se cât era de mică, cerând protecţie şi blândeţe. Pe care eu doream să i le dau — am aşezat-o mai bine în pat, am învelit-o ca s-o feresc de frigul nopţii din deşert, am mângâiat-o pe creştet, obişnuit de mult cu tunsoarea ei scurtă ca a Sfintei Ioana, gata mereu de război şi de rug. Nu lăsa fire de păr pe pernă, ca alte femei. De fapt, nu lăsa nici o urmă, asemenea neprihănirii ei sudeze, luterane, proaspete ca o pădure, albastre ca un fiord, agăţată cu disperare de orele lungi de vară, de parcă iarna cu lumina ei împuţinată ar fi fost o oglindă întunecată a morţii, spirit pur, imaterial. Am văzut, am simţit toate astea, pe când o înveleam cât mai cu grijă în acea noapte în care ea plângea gândindu-se (mi-am închipuit) la toate ocaziile pierdute pentru o pasiune, momentele care au apărut, ne-au atras atenţia, noi nu le-am băgat în seamă şi ele au dispărut pentru totdeauna. Inutil să încerci să le mai recuperezi. S-au dus pentru vecie. Nu s-au transformat într-o obişnuinţă.

În schimb, mi-am spus, mângâind-o pe cap în timp ce ea se scufunda în vise nevăzute, tot ceea ce acceptăm devine obişnuinţă, inclusiv pasiunea. Zâmbeam mângâindu-i căpşorul blond cu părul atât de scurt; rolul de Sfântă Ioana devenise pentru ea o obişnuinţă, Diana rămânea pentru totdeauna o femeie scundă, pasărea, *pucelle,* fecioara, domniţa din Orleans, sfânta luptătoare, mică, blondă, cu părul tuns milităreşte, ca nimeni să nu pună la îndoială voinţa ei războinică, ca să îi stea bine

coiful de luptă: părul tăiat foarte scurt, ca să ardă mai puţin pe rug. I-am spus în linişte că aureola avea să o primească de la Dumnezeu. O mare coamă aprinsă în noapte, târâtă de-a lungul nopţii, ar fi luată drept o stea a diavolului.

Sfânta Ioana… Până şi sfinţenia devine obişnuinţă, ca şi pasiunea, iubirea, totul. În puţinele săptămâni de când eram în Santiago, dormitorul acesta devenise un loc familiar, obişnuit. Ştiam unde se află toate cele. Hainele mele, aici. Ale ei, acolo. Spaţiul limitat al băii împărţit echitabil. Adică: optzeci la sută pentru ea, care călătorea cu o varietate luxoasă şi deconcertantă de creme, creioane dermatografe, oje, unguente, loţiuni, parfumuri, fixative… Eu, pe de altă parte, nu aveam nevoie de spaţiu decât pentru aparatul şi crema de ras, pentru pieptene şi periuţa de dinţi. M-am plâns de pasta Colgate pe care trebuia să o cumpăr în Mexic, unde tarifele de import ridicate nu ne ofereau prea mult de ales.

— De ce? Care îţi place? mă întrebă Diana. Mai în glumă, mai în serios, i-am spus că pasta Capitano, un tub de pastă de dinţi pe care îl foloseam la Veneţia şi care îmi aducea aminte de cea făcută în casă de bunica mea în Jalapa. Bunica mea nu avea încredere în produsele făcute cine ştie pe unde, cine ştie de cine, şi pe care cineva mai ajunge să şi le pună şi în gură. Ea încerca să facă totul în casă, cele necesare pentru bucătărie, pentru mobilier, pentru croitorie sau broderie… Pasta Capitano îmi amintea de bunica mea pentru că era roz pe dinăuntru şi albă pe dinafară, cu desenul unui celebru domn mustăcios de pe la începutul secolului, se presupune chiar Căpitanul în persoană, conferind produsului o chezăşie de tradiţie şi de siguranţă. Bunicul meu, mi-am spus, semăna fără îndoială cu acest Căpitan din secolul al XIX-lea. Bunica s-ar fi îndrăgostit de un bărbat

care arăta aşa, mustăcios, cu gulerul înalt şi cu cravată la plastron.

— Pasta Căpitanului, am râs.

Trei zile mai târziu, Diana îmi dădea un pachet cu zece tuburi din faimoasa pastă de dinţi. Le comandase tocmai din Italia. Aşa, pur şi simplu, pocnind din degete, de la Roma la Los Angeles, de acolo la Ciudad de Mexico şi în orăşelul provincial Santiago. În trei zile, iubita mea îmi satisfăcea un capriciu exagerat, neaşteptat, în acelaşi timp, ceea ce mi se părea o simplă *boutade* din partea mea, nici măcar o pasiune, devenea o obişnuinţă în baia noastră. Eu nu mai trebuia să îmi *doresc* pasta mea de dinţi italiană. Se şi afla acolo, ca şi cum mi-ar fi trimis-o din ceruri Sfânta Apolonia, sfânta patroană a dentiştilor şi a durerilor de dinţi.

Am privit-o pe Diana adormită. Trăia în lumea satisfacţiei instantanee. Ştiam că lumea aceea exista. Tinerii de la Paris, în mai 1968, se revoltaseră, oarecum, contra a ceea ce numeau tirania consumului, societatea care făcea trocul dintre fiinţă şi aparenţă, dobândirea ca probă a existenţei. Un mexican, oricât ar umbla prin lume, rămâne mereu ancorat în societatea necesităţii, ne întoarcem la nevoile care ne înconjoară peste tot în Mexic, iar dacă avem un pic de conştiinţă, ne vine greu să ne imaginăm o lume în care tot ce îţi doreşti se obţine imediat, chiar dacă este vorba despre o pastă de dinţi de culoare roz. Întotdeauna mi-am repetat că vigoarea artei în America Latină vine din acel risc enorm de a plonja în abisul nevoilor, cu speranţa de a cădea în picioare pe cealaltă parte, cea a satisfacţiei. Asta ne costă scump, dacă nu în privinţa noastră, sigur în numele celor care ne înconjoară.

O pastă de dinţi din Italia în trei zile. O obişnuinţă, care nu mai este o dorinţă, nici măcar

un capriciu. Am scuturat din cap, de parcă voiam să ies sau să revin din visul Dianei. Totul devine obişnuinţă. Diana doarme pe partea dreaptă a patului, aproape de telefon. Eu dorm pe partea stingă, aproape de câteva cărţi, o agendă şi două pixuri. Dar în noaptea asta, culcându-mă, întind mâna să iau o carte, ridic privirea şi dau de privirea lui Clint Eastwood. Las cartea să cadă, mirat. Obişnuinţa se stricase. Diana plasase pe partea mea de pat o fotografie de-a lui Clint Eastwood, dedicată, cu dragoste, Dianei. Acea inconfundabilă privire laconică, albastră şi îngheţată, la fel de intensă ca un glonţ. Vorbirea lentă şi parcimonioasă, ca şi cum parcimonia dialogului ar fi fost un lubrifiant al vitezei împuşcăturii. Un ciot de ţigară stinsă între dinţii strânşi. Era fotografia unui războinic ce fusese pe la Troia, un Ahile din piele şi piatră, strămutat acum departe de marea iabraşă a lui Homer, în mijlocul unei epopei fără apă, fără ţărmuri, fără vele, o epopee a setei, a deşertului, şi fără poeţii care să cânte isprăvile glorioase ale eroului. Asta îl mâhnea: nimeni nu îl evoca. Clint Eastwood. Un erou amar mă privea printre gene blonde şi de sub sprâncene de nisip. Obişnuinţa înrădăcinată se stricase. Trebuia să îmi închipui. Trebuia să fi ştiut dinainte că nici o obişnuinţă nu ar fi rezistat multă vreme alături de Diana. Plânsul ei, în noaptea asta, era doar amintirea daţilor în care ar fi trebuit să plângă şi nu o făcuse.

Mi-am propus să o întreb cu prima ocazie: „Ascultă, tu plângi doar pentru că n-ai făcut asta atunci când se cuvenea?”

Privirea lui Clint Eastwood m-a oprit să o trezesc în acea clipă şi să o întreb ceea ce ştiam deja. Ea plângea azi fiindcă nu plânsese mai demult, atunci când ar fi trebuit. Terminase recent o filmare în Oregon cu Clint Eastwood. Fusese o filmare lungă. Durase luni de zile. Au fost amanţi.

Dar eu nu puteam să întreb nimic, să aflu nimic. Nici ea. Asta era într-adevăr legea nescrisă, acordul tacit între amanţi. Amanţii moderni, adică liberi. Nu încerci să afli ce s-a întâmplat înainte, cu cine, când, cât a durat. Regula civilizată era să nu întrebi nimic. Dacă ea dorea să-mi povestească ceva, cu atât mai bine. Eu nu aveam de ce să afişez curiozitate, gelozie, nici măcar bunăvoinţă. Eu aveam de păstrat doar o linişte totală uitându-mă zi şi noapte la privirea războinicului lui Oreste, plasată pe partea mea aşa cum ai pune icoana lui Cristos la căpătâi ca să te binecuvânteze şi să te apere. Nu aveam să-i ofer satisfacţia de a o întreba ceva. Dacă ea avea de gând să spună oareşice despre Clint Eastwood şi despre imaginea lui brusc apărută ca un omagiu la căpătâiul culcuşului nostru erotic, era treaba ei. Pasiunea, gelozia îmi spuneau: protestează, fă o scenă, trimite-o la naiba pe curva asta yankee. Raţiunea îmi spunea, nu îi da satisfacţia asta. Aşa ceva ar umple-o de încântare. Şi ce? şi ce dacă se supără pe mine, o rupe cu mine şi eu mă car, şi ce? şi celelalte, toate. Asta era problema, că adevărata pasiune, cea pe care o simţeam atunci pentru ea, nu mă lăsa să fac nimic din ce ar fi pus în pericol faptul de a fi alături de ea, nimic mai mult. Nu mă amăgeam. În toate astea era multă neruşinare, aproape instinctuală. Îmi trântea poza fostului ei amant sub nas şi eu trebuia să înghit. Răbdam pentru că nu doream să mă despart de ea. Nu voiam să fac nimic în stare să rupă vraja iubirii noastre. Ea însă, da. Fotografia aia era o provocare. Ori, cumva, era forma prin care chiar ea îmi spunea că amândoi o să mai avem parte de alte iubiri, înainte sau după a noastră? Nu am vrut să întrevăd anticiparea unei rupturi în toate astea. Nu puteam să o admit. Aş fi negat intensitatea propriei mele pasiuni, aceea de a fi cu ea, de a mă culca cu ea, mereu, mereu…

Între gelozie şi despărţire, exista calea seninătăţii, a sofisticării, a reacţiei civilizate. Să nu arăţi că te-ai prins. Să o iei cu destul *sansfagon.* Voia să atârne pozele lui Clint Eastwood prin toată casa? N-avea decât. Eu aş lua-o ca pe un fel de provocare puştească, glumeaţă, zgândăritoare, al cărei clocot ar fi potolit de maturitatea mea răbdătoare, civilizată. Eram mai în vârstă cu zece ani. Diana voia să scoată limba la mine? I-aş fi supt-o.

Dar nu am reuşit să dorm liniştit, propria mea explicaţie nu reuşea să mă mulţumească. Totul era prea simplu. Probabil că era ceva în plus şi, în acea dimineaţă, când ea s-a trezit la cinci şi s-a lipit de mine dând şi oferind amorul ei cotidian, reacţia mea a fost aproape mecanică, iar la sfârşit, ridicându-se din pat, înfăşurată în cearşaf, de parcă privirile lui Clint Eastwood şi ale mele ar fi fost, alăturate, cam prea mult, mi-a spus aşa:

— Domnule, aţi adunat două săptămâni de plăceri. Când credeţi că o să mi le oferiţi şi mie?

XV

De prisos să mai spun că în dimineaţa aia nu am scris nici un rând. Cum să mă dedic iubirii lui Hernăn Cortes şi ale Malinchei, când a mea se complica într-un mod atât de misterios? Ce îşi oferiseră, ce îşi puteau da un biet soldat din Extremadura şi o prinţesă captivă şi, pe deasupra, din Tabasco? Ceva mai mult decât alianţa politică prin intermediul sexului? Altceva decât uniunea, verbală şi carnală, a limbilor? în schimb, Diana s-a dus să filmeze un western ridicol în Sierra Madre, iar eu am rămas să rumeg asupra plăcerii care, după cum se vădea, eu nu i-aş fi oferit-o ei, păstrând-o numai pentru mine.

Pe moment, am fost aproape convins că şi eu eram asemenea tuturor bărbaţilor, mai ales

asemenea tuturor celor latino-americani, care caută satisfacţia lor imediată şi nu îi interesează nici cât negru sub unghie de cea a femeii. Am fost cel mai bun avocat al meu; m-am convins îndată că nu era şi cazul meu, eu îi acordasem căldură şi atenţie Dianei Soren, răbdarea mea nu putea fi pusă la îndoială, nici pasiunea. Ea era pe atât de lacomă pe cât eram eu de dornic să o satisfac. Dacă plăcerea masculină la care se referise în acea dimineaţă era doar simplul, directul sărit pe ea şi terminat, niciodată nu o făcusem fără toate preludiile, *joreplay,* pe care urbanitatea sexuală le prevede pentru satisfacerea femeii şi aducerea ei până în preajma punctului culminant care să o conducă apoi, cu bine, spre orgasmul împărtăşit, spre coitul emoţional, compus din părţi egale de carne şi de spirit: terminarea împreună, ajungerea în al nouălea cer… Să fi dat greş la alt capitol? Le-am trecut pe toate în revistă. I-am cerut felaţii când am intuit că îşi dorea să sugă, când apucarea ei de ceafă şi aducerea către penisul meu sculat, ca pe o sclavă docilă, era plăcerea pe care ne-o doream amândoi. Dar am înţeles şi când ceea ce îşi dorea ea era un cunilingus lent şi fascinant, prin care limba mea descoperea sexul invizibil al Dianei, făcându-mă să mă jenez de irumperea brutală a formei mele masculine, umflate, evidente ca un furtun uitat într-o grădină cu gazon blond; la ea, la Diana, sexul era un lux ascuns, dincolo de vălul de păr, printre pliurile pe care limba mea le explora până ajungea la zvâcnirea uşoară, nervoasă, tremurătoare şi incertă a clitorisului ei de mercur din cel mai pur. Poziţiile de şaizeci şi nouă nu au lipsit, iar ea avea acea ştiinţă nelimitată a amantelor autentice care ştiu unde se află rădăcina sexului bărbatului, nodul de nervi dintre picioare, distanţa egală dintre testicule şi anus, unde se adună orice tremur viril atunci când o mână de femeie ne mângâie acolo, ameninţând, promiţând, insinuând spre una dintre cele două căi, cea

heterosexuală a testiculelor sau cea homosexuală a fundului. Mâna aceea ne ţine suspendaţi între înclinaţiile noastre ştiute şi cele ascunse, potenţialul nostru de iubire cu sexul opus sau cu acelaşi sex. O adevărată iubită ştie să ne dea ambele plăceri, să ni le mai dea şi ca pe o proiecţie, adică având acea intensitate maximă a lucrului doar dorit, a celui neîmplinit. Amorul total este întotdeauna androgin.

Avea chef să o sodomizez? O făceam în ambele feluri, fie aşezând-o în patru labe ca să intru în vaginul ei pe la spate, fie din faţă ungând-o ca să uşurez pătrunderea, cotropind-o, până în cele mai profunde intimităţi. Am uns-o, am stropit-o cu şampanie într-o noapte, udându-ne amân-doi în hohote de râs; despre minunata ei aromă vaginală de fructe coapte am mai spus; am dat-o cu loţiunea mea masculină sub braţ şi între picioare; ea mi-a pus parfum de-al ei după ureche, ca să rămână veşnic acolo, zicea; eu am împodobit-o ca pe o domestică Venus cu spuma mea de ras (Noxzema) şi într-o după-amiază monotonă de duminică i-am ras subsuorile şi pubisul, păstrând totul într-un borcan de gem golit, până când ar fi înflorit ori s-ar fi stricat de tot, nu mai ştiu ce voiam…

Am sfârşit prin a râde cu poftă de toate fleacurile astea, reamintindu-mi ca să închei (aşa credeam în acel moment) minunata replică a milionarului Volpone muribund şi hâtru din comedia lui Ben Jonson: „Mie îmi plac femeile şi bărbaţii, de orice sex ar fi…”

Asta să fi fost ceea ce ne lipsea: să împărtăşim sexul cu alţii, aceea să fie plăcerea la care se referea Diana? Ce dorea? Un *menage ă trois?* Cu cine? Cu acel *stuntman* neutralizat de apariţia mea? Şi atunci, de ce ar trebui să fie inclus într-o triadă? Ar rămâne doar cu el; nu aş rata o întorsătură de situaţie ca asta: aş lăsa-o singură cu bărbatul pe care l-a îndepărtat folosindu-se de

mine, singură cu el şi fără *menage ă trois*... Nici o *partouze,* orgia franceză, nu mi se părea foarte interesantă sau fezabilă cu un actor bătrân, cu o coafeză care mesteca gumă, cu o austeră asistentă spaniolă, cu un regizor fleşcăit, obez şi bărbos şi cu un operator care îşi trâmbiţa adeziunea la cultul lui Onan ca plăcere salvatoare şi sigură a prelungitelor locaţii cinematografice…

Cu animale?

Fetişism?

Oglinda. Poate nu ne-am jucat destul cu oglinzile.

N-am reuşit să dezvolt fantezia asta, fiindcă uitându-mă în oglinda care acoperea uşile dulapului, am văzut reflectată privirea acelui Cow-boy Metafizic, Clint Eastwood, şi am priceput. Ştiam acum ce dorea Diana.

Goi în pat, am simţit-o rece în noaptea aia şi am întrebat-o dacă avea chef să facem amor.

— De ce nu mă întrebi mai bine dacă îmi place să fac amor cu tine? zise făcându-se ghem în aşternut.

— Bine. Te întreb.

— Ce?

— Îţi place să faci amor cu mine?

— Prostule, îmi spuse cu zâmbetul ei cel mai strălucitor, cel mai plin de gropiţe.

— Mie mi-ar plăcea să fac amor cu tine în numele tuturor bărbaţilor care au făcut amor cu tine, i-am spus apropiindu-mă brusc de urechea ei.

— Nu spune asta, tremură ea abia vizibil. Am prins-o de mijloc.

— Nu ştiu dacă e bine să-ţi spun asta.

— Suntem liberi. Noi doi nu ne ascundem nimic.

— E ceva care îmi place la tine. Pretinzi că suntem singuri când facem sex.

— Şi nu suntem?

— Nu. Când ne întindem, eu văd cum trec prin pielea ta o grămadă de bărbaţi, de la primul tău iubit până la amanţii tăi absenţi, dar încă în vigoare…

Am privit cu coada ochiului fotografia vedetei din *Pentru un pumn de dolari* şi am simţit un fior.

— Continuă, continuă…

Nu mai ştiam ce făceam cu mâinile. Nu îmi auzeam decât cuvintele.

— Poate să existe sex doar în doi?

— Nu, nu…

— Îţi place să ştii ce gândesc eu despre toţi bărbaţii care te-au avut înainte, chiar în timp ce te posed eu?

— Te încumeţi să-mi spui?

— Tu nu ştii, Diana? Nu-ţi place şi ţie?

— Nu-mi spune asta, te rog.

— Nu te dezamăgesc dacă-ţi spun?

— Nu, aproape că strigă, îmi place…

— Am crezut că n-o să-ţi placă…

— Nu spune nimic. Simte ce simt…

— De ce nu ne încumetăm să simţim plăcerea asta, dacă ne încântă atâta?

— Ce plăcere? Ce spui?

— Plăcerea asta. Cea pe care ţi-o dau gândindu-mă că sunt altul, cel pe care tu-l simţi, închipuindu-ţi că şi eu devin altul, recunoaşte…

— Da, îmi place, mă scoate din minţi, nu te opri…

— Aş vrea ca toţi să fie aici, privindu-ne cum ne mângâiem, pe tine, pe mine…

— Da, şi eu, nu te opri, continuă…

— Nu-ţi da drumul încă…

— Azi îmi dai multe penisuri, aşa că…

— Rezistă, Diana, se uită toţi la noi, din oglinda asta ne privesc şi ne pizmuiesc…

— Spune-mi că şi ţie îţi place că ei se uită la noi…

— Îmi place că pretinzi că o facem singuri, îmi place să ştiu că-ţi place…

— Îmi place, îmi place, îmi place… După ce am terminat, ea s-a întors spre mine, a mijit ochii gri (albaştri?) ca o ceaţă uitată şi mi-a spus:

— Cât de puţină imaginaţie ai.

XVI

Pe bună dreptate sau nu, am trăit pentru scris. Literatura, aproape încă din copilărie, a însemnat pentru mine filtrul experienţei, de la teama faţă de pedeapsa paternă, până la nopţile de iubire cele mai recente. Sex, politică, suflet, totul trece la mine prin experienţa literară. Perspectiva cărţii rafinează şi consolidează datele vieţii trăite. Poate că nimic din toate astea nu este sigur sau, în realitate, lucrurile stau exact pe dos: imaginaţia literară este cea care determină, care provoacă celelalte situaţii „reale” din viaţa mea. Dar dacă este aşa, eu nu-mi dau seama. Însă aş vrea să am conştiinţa faptului că pentru mine realitatea nu este

ceva simplu sau care se defineşte doar prin una dintre dimensiunile sale. Există oameni pentru care realitatea înseamnă doar lumea obiectivă, concretă: scaunul este scaun, muntele s-a aflat mereu acolo, norul trece, dar ascultă de legile fizicii; toate astea sunt reale. Pentru alte persoane, nu există altă realitate în afară de cea interioară, realitatea subiectivă. Mintea este o sală vastă, nemobilată care se umple puţin câte puţin, de-a lungul vieţii, cu mobilierul percepţiilor. Lumea obiectivă există, dar nu are sens dacă nu trece prin filtrul minţii mele. Subiectivitatea îi conferă realitate unei lumi de obiecte mute, nemişcate, însă există o a treia dimensiune care este cea în care individualitatea mea intră în contact cu ceilalţi, cu societatea mea, cu cultura căreia îi aparţin. Adică, există ceva care nu este nici paradox, nici imposibilitate şi care se numeşte individualitatea colectivă. Acolo mă simt mai împlinit, mai mulţumit, în consonanţă mai bună cu lumea. În acea individualitate împărtăşită, unde găsesc familia, femeile şi sexul, prietenii… Astfel, pentru mine realitatea este ca o stea în trei colţuri: materia, psihicul şi cultura. Realitatea materială, realitatea subiectivă şi realitatea întâlnirii eului meu cu lumea. Nu îmi place să o sacrific pe nici una dintre ele. Numai atunci când cele trei se manifestă, pot să spun că mă simt fericit.

Jocurile noastre de salon nocturne au continuat şi unul dintre ele era scrabble, jocul de cuvinte formate din jetoane aşezate pe un cadru. Câştigă cel care formează mai multe cuvinte cu literele care îi vin la întâmplare. Combinaţia alfabetică se schimbă în funcţie de limbă, pentru că spaniola abundă în vocale, iar engleza, în schimb, este plină de consoane. Litera „W”, grupul „SH” şi dublele „TT”, „MM” sau „SS” formează în engleză legături de neconceput în spaniolă. Noi, pe de altă parte, avem acel clitoris al limbii, „N”,

care îi înnebuneşte pe străini pentru că li se pare că este o extravaganţă hispanică, medievală, comparabilă cu Sfânta Inchiziţie, când ea de fapt este o literă futuristă, care cuprinde şi suprimă coiturile dificile ale lui „GN” din franceză, ale lui „NH” din portugheză sau impronunţabilul grup „NY” din engleză.

Jucam ca într-o familie plictisită şi bine consolidată toţi trei, Diana, Lew şi cu mine, folosind alfabetul englez. Deşi ştiu destul de bine limba engleză, nu îi aparţin şi nu îmi este proprie. Niciodată nu am visat în engleză. Mental, o vorbesc traducând rapid din spaniolă. Asta se vede pentru că engleza mea este plină de paronimii spaniole, locuţiuni de origine latină şi arabă, mai mult decât de extracţie saxonă şi germanică. Greşeala mea, în noaptea aia, a fost să-mi aşez dinainte, pe tablă, cuvântul *wheel* (roată) formată perfect şi cu cinci spaţii în continuare pentru a-l completa şi câştiga puncte formidabile. Nu îmi venea în minte decât *wheel-barrow* (căruţă), fiindcă adesea fredonam o melodie irlandeză simpatică, *Molly Malone,* care străbătea străzile lungi şi înguste cu harabaua ei *(she plowed her wheelbarrow through the streets long and narrow),* numai că pentru acel cuvânt era nevoie de şase spaţii, iar eu, pe de altă parte, nici nu aveam literele necesare. A trebuit să las să-mi treacă rândul şi Lew, în schimb, a şi umplut spaţiul acela al jocului râvnit de mine cu cele cinci litere ale sale, *house,* pentru a forma cuvântul compus saxon *wheelhouse,* cabina timonei. Am spus că nu cunosc acel cuvânt. Diana m-a privit prelung. A întors violent literele care se aflau pe tăbliţa mea şi mi-a demonstrat că aş fi putut să umplu spaţiul liber de dinainte cu *chair,* formând *wheelchair,* care înseamnă, pur şi simplu, scaun cu rotile.

— Şi zici că vrei să predai la o universitate din Statele Unite? îmi spuse pe un ton de o ironie

insuportabilă. Ai grijă. Studenţii vor ajunge să te înveţe ei pe tine.

— Ştiu totul sau îşi închipuie asta?

— Ştiu mai mult decât tine, de asta poţi să fii sigur, zise Diana şi Lew coborî privirea şi ceru să continuăm jocul.

Ba chiar Lew Cooper a fost cel care a sugerat un alt joc pentru serile noastre de monotonie locală. Să ne imaginăm, spuse el, că suntem Rip Van Winkle şi că dormim timp de douăzeci de ani. Peste ce fel de ţară dăm când ne trezim?

— Mexic sau Statele Unite? am întrebat, pentru a fi clar că există mai mult de o ţară pe lumea asta.

S-au uitat la mine de parcă aş fi fost chiar un înapoiat mental.

Cooper a trecut imediat, inevitabil, la tema pierderii inocenţei care îi obsedează aşa de mult pe yankei. M-am întrebat mereu când au fost inocenţi, atunci când i-au omorât pe indieni, când s-au lăsat pradă destinului neexprimat şi au dat frâu liber ambiţiilor continentale, de la Atlantic la Pacific, când anume? în Mexic îi admirăm pe cadeţii care s-au aruncat de pe înălţimile fortului de la Chapultepec ca să nu se predea trupelor invadatoare ale generalului Winfield Scott. Să fi fost doar nişte adolescenţi perverşi care au refuzat să îşi predea steagul inocenţei invadatoare? Când au fost inocente Statele Unite? Atunci când exploatau munca negrului în sclavie, când se masacrau între ei în timpul Războiului de Secesiune, când exploatau munca unor copii şi emigranţi şi adunau averi colosale obţinute, fără îndoială, în mod inocent? Când au călcat în picioare ţări fără apărare ca Nicaragua, Honduras, Guatemala? Când au aruncat bomba peste Hiroshima? Când McCarthy şi comisiile lui au

distrus vieţi şi cariere pe baza unei simple insinuări, bănuieli, paranoia? Când au desfoliat jungla din Indochina cu otravă? Am râs în sinea mea, păstrând un posibil răspuns pentru întrebarea jocului lui Rip Van Winkle. Da, poate că SUA au fost inocente doar în Vietnam, pentru prima şi unica dată, crezând că, aşa cum a spus generalul Curtis Le May, şeful Forţelor Aeriene ale Statelor Unite, „bombardarea Vietnamului e ca o întoarcere la perioada cavernelor”. Ce uimitor trebuie să fi fost pentru o ţară care nu pierduse niciodată un război să piardă unul chiar în faţa unui popor sărac, asiatic, galben, inferior etnic în mintea rasistă care, exprimată sau reprimată, ruşinată sau combătută, persistă în orice american ca o cruce ţintuită în frunte. Cei doi americani vorbeau, iar eu, poate pentru că ambii erau actori, mi-am imaginat că faimoasa inocenţă era doar o imagine de auto-consolare, promovată cu precădere de cinematografie, în literatură, de la începuturi, de la chinuitul puritanism al lui Hawthorne, până la coşmarele nocturne ale lui Poe şi cele diurne ale lui James, nu a existat inocenţă, ci teamă de forţele întunecate pe care fiecare fiinţă umană le poartă în sine; eul potrivnic este protagonistul din *Moby Dick,* de exemplu, nu o balenă. De acord, asta aproape că este o definiţie a literaturii bune, a epicii despre eul potrivnic… Nu ştiu dacă Tom Sawyer şi Huck Finn sunt într-adevăr inocenţi sau reprezintă doar o aspiraţie bucolică în care legătura cu familia (Tom) sau cu râul (Huck) îi distrage momentan de la datoriile curente de a câştiga bani, de a-i sprijini pe cei năpăstuiţi şi de a practica aroganţa ca pe un drept divin. În orice caz, Mark Twain nu era inocent, era ironic, iar ironia, potrivit inventatorului ei modern, Kierkegaard, este negativă, „o dezvoltare anormală care… la fel ca ficatul de gâscă de Strasbourg ajunge să provoace moartea individului”. Dar, în acelaşi timp, reprezintă o modalitate de a ajunge la adevăr,

deoarece limitează, defineşte, încheie, abrogă şi penalizează ceea ce noi credem că ar fi o certitudine.

Dar în cinematograful american chiar este creat mitul inocenţei, fără nici o umbră de ironie. Ochii mei de copil sunt plini de acele personaje de provincie, care ajung în oraşe şi se expun celor mai mari pericole, luptând contra sexului (Lilian Gish), locomotivelor (Buster Keaton), zgârie-norilor (Harold Lloyd). Cum mai savuram, de mic, filmele sentimental inocente ale lui Frank Capra, în care viteazul Quijote provincial, Mr. Deeds sau Mr. Smith, învinge cu inocenţa sa forţele corupţiei şi ale minciunii. Era un mit frumos, în acord cu politica umanistă a lui Franklin Roosevelt. Pentru că doctrinei New Deal propuse de el i-a urmat al doilea război mondial cu lupta contra fascismului, care nu numai că nu era inocent, ci era diabolic de-a dreptul, americanii (şi noi împreună cu ei) au crezut cu totul în mitul inocenţei. Graţie onestităţii lor, au salvat lumea de două ori, învingând forţele răului, i-au arătat cu degetul şi anihilat pe reprezentanţii supremi ai axei răului, Kaiserul şi Hitler. De câte ori nu am auzit americani de toate felurile spunând: „De două ori ne-am dus să salvăm Europa în secolul ăsta. Trebuie să ne fie mai mult decât recunoscători.” Pentru ei, ca în „romanele internaţionale” ale lui Henry James, Europa este coruptă, Statele Unite sunt inocente. Nu cred să existe o altă ţară, mai ales una cu atâta putere care să se simtă aşa de inocentă sau să facă paradă de asta. Englezii ipocriţi, francezii cinici, germanii mândri (inculpaţii şi autoflagelanţii germani, aşa de lipsiţi de ironie), violenţii (sau plângăreţii) ruşi, nici unii nu îşi închipuie că naţiunea lor ar fi fost vreodată inocentă. Statele Unite, în consecinţă, declară că politica lor externă este total dezinteresată, aproape un gest filantropic. Cum asta nu este şi nici nu a fost vreodată aşa

pentru nici o mare putere, inclusiv pentru Statele Unite, nimeni nu îi crede, însă autoamăgirea americană îi aruncă pe toţi într-un fel de zăpăceală comună. Toţi ştiu ce fel de interese se află în joc, dar nimeni nu trebuie să recunoască asta. Ceea ce se urmăreşte, dezinteresat, sunt libertatea, democraţia, salvarea celorlalţi de ei înşişi.

Mi-am închipuit-o pe Diana în copilărie, ascultând predici luterane într-o biserică din Iowa. Ce putea să înţeleagă o minte de copil când un pastor îi spunea că toţi oamenii sunt vinovaţi, nedemni, condamnaţi şi totuşi Cristos îi acceptă, deşi nu merită, pentru că moartea lui Cristos a spălat cu prisosinţă păcatele noastre? O doctrină de dimensiunile astea ne osândeşte, aşadar, să trăim încercând să justificăm credinţa lui Cristos în noi? Sau ne condamnă să fim complet iresponsabili, deoarece păcatele noastre au fost mântuite pe Golgota?

Cuvintele bătrânului actor mergeau mai departe decât cugetările mele. Rip Van Winkle al său se trezea şi nu mai recunoştea ţara întemeiată de Washington şi Jefferson. Lew Cooper vedea ceea ce trăise chiar el cu ochii larg deschişi. Vedea nevoia puritană teribilă de a avea un duşman vizibil, identificabil, incontestabil. Viciul american era obsesia aceasta maniheistă în stare să priceapă lumea doar împărţită în buni şi răi, fără nici o altă posibilitate. Cooper spunea că nici un american nu poate să trăiască liniştit dacă nu ştie contra cui luptă. Ascunde acest lucru în spatele ideii că trebuie să recunoască răul ca să îi poată apăra pe cei buni. Dar când Rip Van Winkle se trezeşte, iarăşi şi iarăşi, descoperă că cei buni, ca să se apere, au împrumutat felul de a fi al celor răi. McCarthy nu i-a urmărit pe comuniştii pe care îi vedea ascunşi pe sub paturi. I-a prigonit şi i-a umilit şi i-a divizat pe democraţi cu aceleaşi metode pe care comunistul Vâşinski le folosise în

Uniunea Sovietică pentru a-i combate de fapt tot pe comunişti. Victimele *maccarthismului,* ale Comitetului pentru Activităţi Antiamericane, ale Comitetului Dies, ale tuturor acelor tribunale ale Inchiziţiei aduse la zi au fost Washington, Jefferson, Lincoln, spunea cu amară tristeţe Lew. Ne-am condamnat pe noi înşine. Rip Van Winkle preferă să intre înapoi într-o scorbură de copac şi să mai doarmă douăzeci de ani. Ştie că la trezire o să dea peste aceeaşi situaţie.

— O ţară care, în ciuda a ceea ce şi-a propus, nu a reuşit să ajungă la înălţimea idealurilor sale? i-am întrebat pe colegii mei de joc.

— Da, zise Cooper. Nici o ţară nu a reuşit asta. Însă celelalte sunt mai cinice. Noi suntem idealişti, nu ştiai? Ne situăm întotdeauna de partea binelui. Unde ne aflăm noi, acolo se află şi binele. Când nu mai credem asta, înnebunim.

— Nu ar fi trebuit să plecăm niciodată, zise mult mai simplu Diana.

Mi-o aduc aminte în acel moment aşezată pe covoraş, cu picioarele încrucişate şi cu mâinile unite în poală.

— Romanul lui Thomas Wolfe care se intitulează *„You Can't Go Home Again"'...* „Nu te mai poţi întoarce acasă"… ăsta e titlul cel mai adevărat din toată literatura americană… Pleci de acasă şi nu te mai poţi întoarce, oricât ai dori…, adăugă Diana cu privirea obosită.

Am întrebat-o din priviri dacă era şi cazul ei. A dat din cap că da.

A povestit că, atunci când s-a întors după ce trăise în Franţa, a dat peste o întreagă nouă generaţie în California, în Vestul Mijlociu, pe Coasta de Est, care voia să dea ce avea mai bun şi nu era lăsată. Era atât de mare contrastul dintre idealurile tinerilor în deceniul care tocmai trecuse,

anii şaizeci, şi corupţia, minciuna enormă a guvernanţilor, violenţa care izbucnea prin toţi porii societăţii… în noaptea aia, Diana a povestit ceea ce era în mintea întregii lumi, dar a povestit aşa cum era ea, o fată din Vestul Mijlociu care se dusese să doarmă la Paris şi apoi, la fel ca Rip Van Winkle, revenise în anii şaizeci în plină viitoare a asasinării fraţilor Kennedy şi a lui Martin Luther King, a pieirii unor zeci de mii de flăcăi duşi de prin aşezările rurale în junglele asiatice, morţii din Vietnam, soldaţii drogaţi, morţii inutili, carnea de tun, iar în ţară un cor de mincinoşi spunând că ţinem piept expansiunii Chinei prin salvarea democraţiei vietnameze, împiedicând căderea pieselor de domino… Johnson, Nixon, marile voci ale ipocriziei, ignoranţei, prostiei. Cum să nu devină dezamăgită o generaţie întreagă, cum să nu se ajungă la mitralierea studenţilor în Kent State, la bătaia cu bastoane a manifestanţilor din Chicago, la aruncarea în închisori a Panterelor Negre? Şi pentru ce? — ridică tonul Diana, părând că se trezeşte chiar ea dintr-un somn prelung din spatele unui ecran argintat care era propria ei perspectivă asupra lumii — dacă nu ca să facă averi, ca să se corupă în mod vulgar, cu cât îmbogăţeau mai tare vreo sută de contractanţi şi o duzină de mari companii care lucrau pentru apărare, e în regulă, asta înţeleg, dar mă scoate din minţi capacitatea acestor canalii de a se îndrăgosti de propria putere, de a crede în puterea lor ca în ceva nu doar veşnic, ci şi important, Doamne sfinte, ultracretinii ăştia cred că puterea lor contează, nu ştiu că singurul lucru care contează e viaţa unui tânăr pe care l-au trimis să moară degeaba într-o junglă asiatică, un băiat zăpăcit de cap care pentru a-şi justifica prezenţa acolo a dat foc unui sat şi i-a omorât pe toţi locuitorii, altfel, de ce s-ar mai afla acolo, la ce-ar mai fi bună mitraliera asta a cărei fabricare a dat de lucru unor mii de muncitori şi familiilor lor, o simplă

mitralieră îi dădea atâta putere lui Lyndon Johnson, lui Richard Nixon, Zeiţei Minciuna, Curvei Puterea? Diana Soren îşi pierdea suflul, vocea îi aluneca într-un abis straniu, gol, avea să se întoarcă la somnul de încă douăzeci de ani, doar ca să nu afle ce se mai întâmplă acolo, acasă, unde nu te mai puteai întoarce niciodată… America era ceea ce se în-tâmpla în afara somnului.

Apăsă pe butonul casetofonului şi se auzi vocea lui Jose Feliciano cântând *Baby Light My Fire.* Cooper se ridică indignat şi închise aparatul. Parodie vocea lui Feliciano. La asta am ajuns. Asta era muzica de azi, muzică sălbatică de cretini, *baby light my fire,* se strâmbă hidos şi ceru permisiunea să plece la culcare.

XVII

După ce devenise clară prerogativa mea de a rămâne acasă şi de a scrie toată ziua, într-o dimineaţă, pe neaşteptate, m-am dus pe platoul de filmare. Diana nu s-a supărat că nu am anunţat-o, m-a primit cu mari gesturi de bucurie, m-a dus şi m-a prezentat tuturor şi m-a invitat să beau o cafea în rulota ei. Era aceeaşi pe care o folosiserăm în studiourile Churubusco din Ciudad de Mexico. Acum, zise ea cu o privire şugubeaţă, nu mai trebuie să o folosim ca atunci. De ce nu? i-am răspuns.

Când am ieşit din rulotă, fata de la machiaj şi coafeza o aşteptau nerăbdătoare. Regizorul era neliniştit. Ziua înnorată începea să se însenineze. El privea către cer printr-un aparat mic, foarte delicat şi misterios, închizând un ochi, încreţindu-şi toată faţa, de parcă ar fi aşteptat instrucţiuni de sus pentru a continua filmările şi a mai economisi banii unei companii care fără îndoială lucra în preajma lui Dumnezeu, având binecuvântarea şi mandatul acestuia.

Peisajul munţilor din Santiago se strică şi se reface după capriciile luminii. Am mers pe podiş până la înălţimile care adunau toată umbra zilei, legănându-se ca nişte copaci sub mirajul firmamentului. Nişte copii jucau fotbal pe un teren improvizat. Spectacolul era comic, fiindcă nici o capră dintre cele cu care veniseră nu respecta zona demarcată pentru joc şi intrau în ea tot timpul; atunci, băieţii încetau să mai facă pe micii campioni de fotbal şi reveneau la condiţia lor de îngrijitori de turme. Un grup de oi placide, cu lâna răsucită asemenea unei peruci murdare de magistrat englez, ajunse deodată pe teren şi puştiul care le avea în grijă începu să fie fluierat şi înjurat de către jucători. Unul dintre aceştia sări pe el, îi luă băţul de păstor şi începu să-l bată. Am alergat să-l opresc, i-am despărţit, l-am certat pe agresor, care era mai înalt decât cel agresat, şi i-am ocărât pe bătăuşii echipelor care erau gata să se răzbune pe mioarele care le stricau marginile terenului sportiv, marcându-le cu căcăreze.

— Ia mai lăsaţi-l, măi bătăuşilor. Nu-i vina lui.

— Ba-i vina lui, zise cel mai mare. Cine se crede. N-o fi Benito Juârez.

Aluzia asta mi s-a părut atât de insolită că la început am izbucnit în râs, apoi am devenit curios. L-am privit cu atenţie pe băiatul agresat. N-avea mai mult de treisprezece ani, înfăţişarea lui era foarte indigenă, obrajii îi erau ca două vase de lut ars, ochii aveau o tristeţe moştenită, trecută din secol în secol. Era îmbrăcat cu o cămaşă, nişte izmene mulate, pălărie de paie, sandale şi avea, pe deasupra, o turmă în grijă. Era într-adevăr o copie a lui Benito Juârez, care până pe la doisprezece ani nu a vorbit în spaniolă, a fost un păstor analfabet, iar apoi, după cum se ştie, a devenit preşedinte, învingător al împăratului Maximilian şi al francezilor, eroul Americilor şi specialist în zicale

celebre. Silueta lui impasibilă se află în mii de pieţe din sute de oraşe mexicane. Juârez s-a născut ca să devină statuie. Băiatul ăsta era originalul.

I-am oferit o coca-cola şi ne-am îndreptat agale spre platoul de filmare.

— De ce te atacă?

— S-au ofticat rău că eu am făcut pe Juârez.

— Povesteşte-mi cum s-a întâmplat. Mi-a spus că în urmă cu un an, o companie de televiziune engleză fusese pe acolo să borneze un film şi că i-au oferit să joace rolul lui Juârez copil păzindu-şi turma. Tot ce avea de făcut era să treacă prin faţa camerelor cu oile. I-au dat zece dolari. Ceilalţi băieţi l-au privit cu dispreţ, dar el a cheltuit o parte din bani făcându-le cinste tuturor cu coca-cola, însă cea mai mare parte din bani i-a dat-o tatălui său. Băieţii nu s-au liniştit. I-au purtat pică, l-au izolat. El i-a întrebat pe englezi când se va da filmul, când va putea să-l vadă. Ei i-au spus că peste un an. Că se va anunţa desigur prin ziare şi în programele de televiziune. Le-a spus asta băieţilor, dar ei n-au făcut decât ca să-l insulte şi mai tare. Când o să te vedem la televizor, Benito? Ce, or să te facă vedetă de cinema, Benito? Şi dacă n-au fost decât nişte gogoşi, Benito?

M-a întrebat dacă ştiam că s-ar fi difuzat filmul şi când ar putea fi văzut şi aici, în Santiago, pentru a le astupa gura tuturor boilor ăstora.

Nu, i-am spus, nu ştiu nimic, nu am auzit niciodată despre filmul ăsta…

Puştiul strânse buzele şi lăsă coca-cola pe jumătate băută. Îmi ceru voie să plece să-şi vadă de turmă.

M-am întors pe platou. *Stuntman,* cascadorul, tocmai realiza o scenă de îmblânzire a unui mânz sălbatic în faţa camerelor. Era îmbrăcat cu

vestimentaţia actorului principal, care îl privea din scaunul său pliant, sorbind dintr-un pahar cu *bloody-mary.* Regizorul mai cerea câte o împuşcătură, ca să-l agite pe mânz, şi atunci *stuntman* intra în ţarc să-l mai dreseze. O căuta din priviri pe Diana, aşezată alături de actor, iar regizorul începea să-l certe, nu avea de ce să se uite spre actori, nu avea de obţinut încurajările nimănui. Nu îşi dădea seama că era singur în munţii mexicani îmblânzind un mânz sălbatic, nu aflase încă despre iluzia scenică prin care este anulat cel de-al patrulea perete al scenei, cel care se deschide către public, către oraş, către lume, către magie, devenea tot mai elocvent regizorul, în cuvintele căruia recunoşteam adeptul artelor lui Stanislavski şi Lee Strasberg, redus (sau mărit, după cum priveai) la acest post de creator al unei arte unde arta nu trebuie niciodată să se facă simţită. Era în regulă, mi-am spus. Era un compromis satisfăcător. În mâinile unui Bunuel, Ford sau Hitchcock era *cel mai bun* compromis: să spui totul cu o artă care fiind atât de înaltă şi de intensă nu se mai făcea simţită, topindu-se în claritatea execuţiei tehnice. O artă identică privirii.

Stuntman o luă în glumă, râse şi spuse tare:

— Să vină încoace scriitorul mexican să-l domesticesc eu. Se zice că sunt mari călăreţi mexicanii ăştia.

— Nu, i-am strigat din mers, eu nu ştiu să călăresc. Dar nici tu nu ştii să scrii o carte.

Nu m-a auzit, sau era prea mărginit, fiindcă tot restul zilei nu făcuse altceva decât o succesiune de activităţi manuale, mutase rulote, prinsese cabluri, ridicase maşini, stârnise cai, încercase puşti şi numărase în gura mare cartuşele trase, de parcă voia să mă impresioneze cu îndemânarea lui mecanică, pe mine care nu ştiu să conduc nici măcar un automobil sau să schimb o roată.

Exhibiţionismul său fizic mă liniştea, totuşi. Mai demult, când coafeza îmi povestise că încă din Oregon *stuntman* umbla după Diana, mi l-am imaginat într-o rulotă cu ea în timp ce eu rămâneam în Santiago să îmi scriu cu dezamăgire crescândă strofele chinuite. Iar acum, văzându-i fanfaronadele *machiste,* m-am convins că nu o atinsese niciodată. Se afişa prea mult, insista, nu era sigur pe el, nu era un rival…

Pe drumul de întoarcere la Santiago, Diana s-a sprijinit de umărul meu şi a început să se joace cu unghiile mele, excitându-mă. Am trecut cu maşina pe lângă puştiul care îl jucase pe Juârez şi i-am relatat Dianei toată povestea.

— Ce i-ai spus?

— Adevărul. Că nu ştiam nimic.

Ea a scos un zgomot gutural pe care şi l-a reprimat imediat, ducându-şi mâna la gură, dând drumul unghiilor mele.

— Ce rău ai făcut.

— Nu te-nţeleg.

— Cum să-nţelegi? Tu eşti un om care găseşte mereu masa pusă, tu nu ştii ce înseamnă să lupţi, să te smulgi din mizerie…

— Diana…

— Trebuia să-i spui că da, nu-ţi dai seama, trebuia să-i spui că l-ai văzut, că a fost grozav, că filmul e un succes peste tot, că în curând va rula şi aici, la Santiago şi că asta o să le închidă gura prietenilor săi…

— Dar asta e o iluzie…

— Cinematograful e o iluzie! ochii ei strigau mai tare decât glasul.

— Refuz să le dau speranţe false oamenilor ăstora. E mai rău. Te asigur că mai târziu se vădeşte că e mai rău. Prăbuşirea e dezastruoasă.

— Ei bine, eu cred că trebuie să-i întinzi o mână celui care are nevoie, toţi avem nevoie să ni se-ntindă o mână…

— O pomană, vrei să spui…

— OK, aşa, o pomană…

— Ca să nu mai iasă niciodată din starea de pomanagii. Nu pot să sufăr caritatea, filantropia…

Se îndepărtă de mine de parcă aş fi ars-o, îngheţând la rândul ei.

— Chiar mâine o să-l caut pe băiatul acela.

— Îţi repet că o să-l faci şi mai nefericit.

— O să caut filmul ăla, o să-l aduc aici, o să i-l arăt copilului, familiei, prietenilor…

— Or să-l urască şi mai tare, or să-l invidieze, Diana, şi n-or să fie urmări, nu va exista un alt film…

— Ce puţină imaginaţie ai, te asigur că eşti lipsit total de imaginaţie, ca şi de milă…

— Pentru tine, toate sunt ca pastele de dinţi italiene…

Ne-am întors spatele, privind cu mare atenţie un peisaj neinteresant, plat, şters.

XVIII

— Ai lăsat uşa deschisă.

— Ţi se pare. Uite. E bine-nchisă.

— Mă referam la uşa de la baie.

— Da. E deschisă. Şi ce dacă?

— Ţi-am cerut să o ţii mereu închisă.

— Numai că acum tot intru şi tot ies prin ea.

— De ce?

— De aia. Fiindcă m-a lovit dintr-o dată răzbunarea lui Moctezuma, pentru că…

— Minţi. Asta nu vi se-ntâmplă vouă. E rezervată pentru noi.

— Diareea nu ţine seamă nici de frontiere, nici de culturi, dacă vrei să ştii!

— Eşti de o vulgaritate îngrozitoare.

— Ce-ţi pasă dacă uşa de la baie e deschisă sau închisă?

— E doar o favoare pe care ţi-o cer.

— Ce drăguţ. Bine că nu-mi dai ordine. Doar mă aflu în casa ta.

— Nu am spus asta. Te rog doar să respecţi…

— Fixurile tale?

— Nesiguranţa mea, prostule. Sunt foarte sensibilă la ceea ce e deschis sau închis, mi-e frică, ajută-mă, respectă-mă…

— Relaţia noastră o să atârne de faptul că eu închid sau las deschisă uşa de la baie?

— E un lucru mărunt. Şi, da, te afli la mine acasă…

— Iar tu în ţara mea.

— Mâncând rahat, e adevărat.

— Am putea să ne întoarcem în Iowa ca să mâncăm gogoşi în celofan, hamburgeri din carne de câine, când vrei…

— Dacă nu-mi respecţi slăbiciunea, n-ai decât să iei pentru tine baia cealaltă şi să mi-o laşi pe asta doar pentru mine…

— Aş putea să mă şi duc să dorm în altă cameră.

— Îţi cer doar o favoare neînsemnată. Ţine uşa de la baie închisă. Mi-e frică de uşile de la baie deschise, clar?!

— Dar nu te deranjează să dormi cu draperiile de la fereastră desfăcute.

— Asta îmi place.

— Ei bine, mie nu. Intră soarele de la prima oră a dimineţii şi nu mai pot să dorm.

— Îţi împrumut o mască de ochi de la American Airlines.

— Tu te trezeşti în zori, e-n regulă. Dar eu rămân cu o nevralgie cumplită.

— Du-te la farmacie şi cumpără-ţi aspirină.

— Pentru că ţii tu neapărat să dormi cu draperiile deschise?

— Aştept.

— Pe cine? Pe Dracula?

— Nopţile frumoase în care luna umple o încăpere, o transformă şi te transportă în alt moment al vieţii tale. Poate asta se va-ntâmpla vreodată.

— Vreodată?

— Da. Lumina lunii într-o încăpere, într-un amfiteatru, asta transformă lumea, în aşa ceva poţi să crezi.

— Mi-ai spus să nu cred în biografia ta.

— Doar în imaginile pe care ti le ofer eu treptat.

— Iartă-mă. O să ţin uşa închisă. Ca să nu scape nici o rază de lună.

— Mulţumesc.

— Dacă o să intre vreodată, în vreo noapte.

— O să intre. Viaţa mea depinde de asta.

— Cred că vrei să spui: memoria mea.

— Tu nu-ţi aminteşti de nici o noapte pe care ai vrea s-o recuperezi?

— De multe.

— Nu, nu se poate să fie „multe”. Una singură sau nimic.

— Trebuie să mă gândesc la asta.

— Nu. Să-ţi imaginezi.

— Spune-mi de ce instrumente am nevoie, Duse.

— Nu-ţi bate joc.

— Duse meduse.

— E nevoie de zăpadă.

— Aici?

—*Zăpadă* tot timpul. Zăpadă în toate cele patru anotimpuri ale anului. Nu-mi pot imagina aşa ceva fără zăpadă. Zăpadă afară. Un cerc. Un teatru circular. Un amfiteatru. Un luminator. Noaptea. Eu întinsă pe scenă. Numai noi doi. El deasupra mea. Căutând cu mâna. Ridicându-mi fustiţa.

— Aşa?

— Fără grabă, explorând, ridicându-mi fustiţa, băgându-mi mâna prin chiloţi, căutând întunericul…

— Aşa.

— Până când trece luna şi lumina ne acoperă, lumina lunii luminează prima noapte de iubire, iubirea mea…

— Aşa, aşa…

— Aşa. Te rog, acum.

— Dar nu e lună. Îmi pare rău.

— Ce?

— Luna nu e aici. Va trebui să aşteptăm. Sau dacă vrei cumpăr una de hârtie şi ţi-o atârn deasupra patului.

— Nu ai imaginaţie, ţi-am mai spus.

— Hai, nu plânge, nu merită.

— Aproape. Aproape că îţi reuşise. Ce păcat.

— Uite.

— Ce faci? Ce-i asta?

— Un cadou. În schimbul pastei de dinţi.

— Mi-ai omorât imaginaţia. Nu ai dreptul să faci asta.

— E deja trei dimineaţa. Trebuie să te scoli foarte devreme. Mai doreşti ceva?

— Ridică-te şi închide uşa de la baie, te rog.

— Noapte bună.

XIX

Autorităţile din Santiago au oferit o cină echipei de filmare. O curte interioară a Primăriei coloniale a fost amenajată cu mese, scaune şi decorată cu hârtie creponată şi cu felinare chinezeşti. Funcţionarii s-au distribuit echitabil: domnul guvernator cu regizorul, preşedintele comitetului municipal cu actorul şi cu iubita lui. Diana şi cu mine alături de comandantul zonei militare, un general cu o înfăţişare deosebit de orientală. Se spune că generalul francez Maxime Weygand era fiul natural al împărătesei Carlota făcut cu un oarecare colonel Lopez, un apropiat al

împăratului Maximilian, care l-a trădat de două ori: mai întâi cu împărăteasa, apoi în tabăra republicană de la Queretaro, unde Lopez le-a deschis calea *juarezişti*lor ca să-l captureze pe împăratul austriac. În acel moment, Carlota era de mult plecată în Europa, ca să-i ceară ajutorul lui Napoleon al III-lea, alt trădător, precum şi Papei Pius al IX-lea. Şi-a pierdut minţile la Vatican şi a fost prima care a petrecut (oficial) o noapte în încăperile pontificale.

A înnebunit sau ăsta să fii fost pretextul pentru a-şi ascunde sarcina şi naşterea? Nu a mai ieşit dintre zidurile castelului ei şi tânărului cadet „Weygand", născut în 1867 la Bruxelles, i-a plătit guvernul regal belgian studiile de la St. Cyr şi aşa a ajuns şeful statului major din Foch în Primul Război Mondial şi comandant aliat suprem la începutul celui de al Doilea. Probabil că a atras atenţia multora în Franţa acest general *mândrii,* cu pomeţi ridicaţi, nas mayaş, buze subţiri ca o lamă şi încununate de o mustaţă rară, tunsă scurt, abia vizibilă. Scund, cu oase fine şi destul de îndesat, cu părul negru ras pe tâmple, descrierea mea făcută generalului Weygand nu are ca scop decât să îl descrie pe generalul Agustin Cedillo, comandantul zonei militare Santiago. Îl asociez cu imperiul impus de Napoleon al III-lea în Mexic pentru că, în plus, pe unul dintre balcoanele curţii interioare se mai aflau şi acum, dintr-o neglijenţă republicană fără îndoială, însemnele imperiului: acvila cu şarpele, însă cu coroană, iar la baza scutului deviza: EGALITATE PRIN JUSTIŢIE.

Aşezat în faţa mea şi alături de Diana, ne privea curios pe amândoi, cu coada ochiului, de parcă privirea directă ar fi ţinut-o doar pentru marile ocazii. Mi-am imaginat că acestea ar putea să fie doar cele ale înfrângerii şi ale morţii. Nu m-am mai îndoit deloc: omul acesta ar fi privit ţintă la un pluton de execuţie, ca să dea şi ordinul de

tragere sau ca să-l primească, în aceeaşi stare egală de spirit. S-ar fi ferit, în schimb, să privească direct pe cineva în viaţa obişnuită, fiindcă la noi în ţară şi între bărbaţi o privire directă echivalează cu o privire de înfruntare şi provoacă două reacţii posibile. Cea a laşului este să îşi coboare privirea, strângându-se şi dându-se deoparte, aşa cum spune şi o melodie. Cea a viteazului este de susţinere a privirii celuilalt pentru a vedea cine o coboară primul pe a sa. Situaţia se precipită când unul dintre cei doi viteji pronunţă cuvintele rituale: „De ce vă uitaţi la mine?" Violenţa creşte dacă se foloseşte formula familiară a tutuitului: „Ce te uiţi la mine?", iar dacă se mai şi adaugă o insultă directă: „Ce te uiţi la mine, boule, cârpă, ticălosule?", explodează.

Cunoscător al protocolului privirii în Mexic, l-am privit şi eu dintr-o parte pe generalul Cedillo, observând cum ne privea şi el pe Diana şi pe mine şi, trecându-mi privirea mai departe peste curte, am văzut că atitudinea asta se repeta de la o masă la alta. Toţi evitau să se privească direct în ochi, mai puţin inocenţii americani din echipă. Guvernatorul îl privea cu coada ochiului pe comandant şi la fel acesta pe guvernator; primarul încerca să evite privirile amândurora, iar eu am zărit, într-un colţ al curţii, un grup de tineri în picioare, printre ei aflându-se şi cel care se apropiase de mine în piaţa mare ca să stăm de vorbă, tipul cu mustăţi *zapatiste* şi ochi languroşi pe nume Carlos Or tiz, tizul meu.

Comandantul şi-a dat seama unde îmi era aţintită privirea şi, fără să şi-o mişte pe a sa, mi-a spus:

— Îi cunoaşteţi pe studenţii de pe aici? I-am răspuns că nu, doar din întâmplare, pe unul care îmi citise cărţile.

— Aici nu sunt librării.

— Ce păcat. Şi ce ruşine.

— Aşa zic şi eu. Cărţile trebuie aduse de la Ciudad de Mexico.

— Aha, sunt importuri exotice, am spus cu cel mai amabil surâs de care eram în stare, dar alunecând pe latura umoristică şi şugubeaţă spre care mă simt atras de obicei când stau de vorbă cu autorităţile. Probabil, subversive.

— Nu. Aici ceea ce ştim aflăm de prin gazete.

— Păi atunci aflaţi cam puţin, fiindcă gazetele sunt tare proaste.

— Mă refer la oamenii simpli.

Această formulă arhaică mi-a provocat râsul şi m-a făcut să mă gândesc care ar fi putut să fie originea socială a comandantului. Partea asta a lui rămânea o enigmă, m-am văzut obligat să admit în sinea mea. Diferenţele de clasă în Mexic sunt atât de brutale, încât este foarte uşor să pui fiecare persoană la rubrică lui prestabilită: indian, ţăran, muncitor, clasă mijlocie inferioară etc. Interesanţi sunt oamenii care nu pot fi clasificaţi cu uşurinţă, cei care nu numai că urcă pe scara socială, ori devin mai rafinaţi, ci oamenii care o dată cu ascensiunea lor aduc cu ei şi alt rafinament, secret, foarte vechi, moştenit de la cine ştie câţi strămoşi pierduţi care au fost, poate, principi, şamani sau războinici în cadrul uneia dintre miile de naţiuni foarte vechi din Mexicul antic. De unde, altfel, ar scoate aceste rezerve de răbdare, stoicism, demnitate, discreţie, care contrastează evident cu plutocraţia gălăgioasă, superficială, pompoasă şi crudă din ţara mea? în realitate, cele două clase sociale din Mexic sunt formate de către cei care se lasă seduşi de modelele occidentale, care însă nu le sunt proprii, fiindcă le lipseşte cultul morţii şi al sacrului, iar asta îi transformă într-o clasă mijlocie comună şi cam toantă; precum şi de către cei care

conservă moştenirea spaniolă şi indigenă a rezervei aristocratice. Nimic nu este mai jalnic în Mexic decât cel din clasa mijlocie comună plasat între aristocraţia indiană şi burghezia occidentală, cel care se scarpină pe burtă când te salută sau care trece în grabă, fără să te privească şi îţi strigă ceva, gen „ăla cu crăvăţică, ăla cu şepcuţă, ăla cu mustăcioară…”

Generalul Cedillo părea (şi prin asemănarea izbitoare cu Maxime Weygand) că provine din chiar acele vremi apuse ce l-au văzut născându-se pe generalul Joaquin Amaro, apărut din ţinutul muntos *yaqui* de prin Sonora pentru a se alătura Corpului de Nord-Est al lui Alvaro Obregon (un tânăr blond şi cu ochi albaştri, care copil fiind îi aducea laptele bunicii mele materne în Alamos), cu o eşarfă roşie legată pe cap şi ale cărei capete îi căzdeau pe o ureche, pentru a se transforma, datorită frumoasei sale soţii creole, într-un jucător de polo pe iarbă cu o înfăţişare marţială atât de elegantă şi, graţie propriei sale inteligenţe, în creatorul armatei moderne a Mexicului, apărută din revoluţie.

Cam din acelaşi aluat provenea, cred, şi generalul Cedillo. Îi lipseau trăsăturile expresive ale generalului Amaro, care era impulsiv şi vorbea o franceză impecabilă. Dar, în 1970, nu era greu să îţi închipui prezenţa generalului Cedillo în cadrul revoluţiei, destul de crud când i s-a alăturat, însă şi foarte bătrân deoarece moştenea acele secole de rafinată muţenie ţărănească. Diana îl privea cu mare curiozitate, admiţând, fără să-mi spună asta, că nu îl înţelegea. Eu, care credeam că îl înţeleg, nu mă încumetam decât să îl învălui pe general într-o aură de mister impenetrabil, dar lăsându-mă cuprins de inevitabila aţâţare proprie scriitorului: luarea peste picior a autorităţii.

— Aţi avut greutăţi cu studenţii în 1968? l-am întrebat brusc, încercând să îl provoc.

— La fel ca peste tot. A fost o mişcare de nemulţumire care le face cinste băieţilor, îmi răspunse el surprinzător.

M-am simţit cam pus la punct de către general şi nu mi-a plăcut deloc.

— Au fost rebeli, i-am spus, la fel ca şi dumneavoastră în tinereţe, domnule general.

— Nu vor mai fi aşa cu vremea, prelua el din mers ideea pe care i-o pasasem fără să vreau. Cel care nu se revoltă la tinereţe o face la bătrâneţe. Iar un rebel în vârstă e ridicol.

A fost tentat să spună alt cuvânt, mai dur, dar s-a uitat într-o parte spre Diana şi a făcut doar o reverenţă uşoară din cap, ca un mandarin care intră într-o pagodă.

— A fost nevoie să curgă sânge? l-am întrebat direct.

S-a uitat spre masa guvernatorului cu o licărire plină de tâlc în privire.

— La prima manifestaţie, au fost voci care mi-au cerut să ies cu trupele ca să o reprim. Şi eu le-am spus doar atât: Domnilor, asta se lasă cu sânge, dar încă nu curge. Mai aşteptaţi un pic.

— Trebuie să ştii să apreciezi momentul trecerii la represiune?

— Trebuie să ştii când ceea ce vrea lumea înseamnă ordine şi siguranţă, prietene. Oamenii se cam satură până la urmă de agitaţie. Partidul stabilităţii este majoritar.

Acea aluzie amicală era deja o provocare prin care se încerca punerea mea într-o situaţie de inferioritate faţă de omul care avea putere. Iar acea putere era cea a cunoaşterii, informaţia. M-am amuzat în sinea mea: vorbise la început despre cărţi şi gazete, doar ca să îmi dea de înţeles că

adevărata informaţie, cea care contează pentru a trece la acţiune politică, nu se obţine din ceea ce spaniolii numesc „negreală”, adică tipărituri.

Ni s-au servit câteva feluri copioase tipic locale, care au întrerupt dialogul. Erau mâncăruri pe bază de carne de porc cu diverse garnituri şi am renunţat la satisfacţia previzibilă de a privi expresiile — uimire, scârbă, groază, neîncredere — de pe feţele americanilor. Să mănânce sau să nu mănânce? Asta era dilema îndreptăţită a yankeilor aflaţi în Mexic. M-am uitat insistent la Diana, îndemnând-o să guste din mâncarea picantă, cerându-i să nu se lase pradă reacţiei comune. Îi şi spusesem asta: „Eu mănânc ce mi se dă, la tine sau la mine în ţară, şi mă descurc în caz de boală şi acolo, şi aici. Voi daţi o senzaţie lamentabilă că vă fuge pământul de sub picioare în faţa mâncării mexicane. De ce noi putem să trăim cu două culturi, iar voi doar cu una, pe care speraţi s-o regăsiţi la tot pasul oriunde v-aţi duce?”

Diana a gustat din garnitura picantă, iar de alături guvernatorul a început să râdă de parcă ar fi lătrat, văzând cum vedeta de cinema ciuguleşte din bucatele care erau mândria locală.

— Există oameni cu prea puţină vână politică şi care anticipează evenimentele, stricând astfel totul, spuse, cu mai puţină rezervă, dar cu o insinuare sporită, generalul, evitând să privească, însă obligat să asculte straniile zgomote scoase de guvernator. Acestea se puteau datora euforiei culinare sau doar faptului că în acel moment îşi făcuseră apariţia inevitabilii *maria-chis,* cântând inevitabilul lor imn, melodia *La Negra.* „Negruţa iubirilor mele, ochi de hârtie în zbor”, fredona simpaticul guvernator.

— S-ar fi putut evita aceste greşeli preluând puterea, am aruncat cu intenţie provocatoare.

— Cine?

— Dumneavoastră. Militarii.

Pentru prima oară, generalul Cedillo făcu ochii mari şi ridică acele pliuri de pe fruntea sa unde ar fi trebuit să se afle nişte sprâncene inexistente.

— Ţţţ, nici vorbă, don Benito Juârez s-ar fi răsucit de două ori acolo, la el în mormânt.

Mi-am reamintit de copilul păstor care apăruse în filmul englezesc.

— Vreţi să spuneţi că armata mexicană nu este armata argentiniană, că dumneavoastră respectaţi cu orice preţ instituţiile republicane?

— Vreau să spun că suntem o armată emanată din revoluţie, o armată populară…

— Care totuşi trage împotriva poporului, dacă e nevoie.

— Dacă asta ne ordonă autoritatea constituită, civilii, spuse fără să clipească, dar am simţit că îl rănisem, că atinsesem o plagă deschisă, că amintirea momentului de la Tlatelolco era ruşinoasă pentru armată, care dorea să uite acest episod, că despre asta nu se vorbea, dar că se înţelegea ceea ce îmi spusese Cedillo: noi doar ne supunem ordinelor, onoarea noastră e salvată.

— Nu trebuia să facă treaba poliţiei sau a vulturilor, i-am spus şi mi-a părut rău că am făcut-o, nu pentru mine, ci pentru prietenii mei americani, pentru Diana; încălcăm propria mea regulă, cea pe care i-o explicasem studentului Carlos Ortiz: nu am dreptul să îi implic la nivel politic.

Mi-a părut rău şi pentru că prin compararea lor cu poliţiştii şi cu mercenarii, îi insultam pe militari, în mod inutil, mi-am spus, din joacă, doar ca să provoc. Dar aşa cum păţesc întotdeauna, cu

cât mă juram mai tare că nu mă bag în politică, cu atât se băga politica mai mult în mine.

— Dumneavoastră aţi fost foarte critic în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în ‘68, ştiu asta, îmi spuse ştergându-şi buzele de sosul mâncării de porc.

— Am rămas interzis, i-am răspuns, nestăpânit, înfuriat.

— Spuneţi-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă, zise atunci samuraiul mexican, brusc transformat într-un adevărat războinic şef, stăpân pe vieţile adunate în acea seară sub voinţa lui, la cheremul lui, în misterul lui.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Spuneţi-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă, asta a spus generalul? De parcă ar fi vrut să risipească orice îndoială, Cedillo a făcut atunci ceea ce mă temeam. A privit-o pe Diana. A privit-o direct, fără ocolişuri, fără pudoare, cu o strălucire sălbatică în care am distins, cu groază, poftă şi moarte, o natură îmblânzită secole de-a rândul doar ca să poată sări mai bine asupra prăzii, învinsă dinainte, pentru acel moment oportun la care se referise generalul. O dorea, o ameninţa, mă detesta şi, amândurora, Dianei şi mie, privirea comandantului ne comunica în acel moment o ură socială intensă, o implacabilă opoziţie de clasă, un resentiment care mă izbea în valuri, transmis de intensitatea privirii, de obicei ascunsă, a militarului, faţă de ceilalţi comeseni, de primar, guvernator, societatea locală, de bodyguarzi; aceştia văzându-l pe Cedillo, ca unii care primesc împărtăşania şi se simt pătrunşi de fiinţa şi de spiritul lui Dumnezeu, începură să se mişte, să se reaşeze, să se adune, să înainteze puţin, ducând mâinile la locurile ascunse unde îşi ţineau armele, până când lăsarea genelor, ordinul de liniştire le-a venit chiar de la acei ochi

obişnuiţi să comande şi să fie ascultaţi fără cea mai mică şovăială, de la distanţă, orbeşte dacă trebuia.

A fost un reflux instantaneu; mareea s-a retras, clipa de tensiune nu a fost dusă mai departe, băieţii au reînceput să fumeze şi să formeze cercuri masonice, guvernatorul, cel atât de idiot, se agita nervos, primarul ordona să fie aduse cafele, însă eu am continuat să percep în interior alarma provocată de general; ameninţarea lui nu se disipa, ştiam că o să rămână în mine, orice aş fi făcut, tot timpul pe care aveam să-l mai petrec în Santiago, afectându-mi iubirea, scrisul, liniştea…

— În Mexic să nu te bagi în încurcături, i-am spus Dianei, după ce am cerut scuze în numele ei, pentru că ea trebuia să se trezească la cinci dimineaţa, ne-am ridicat, am mers foarte încet până afară din curte. Niciodată n-o să mai ieşi din încurcături, dacă te bagi în ele.

Ea m-a privit impasibilă, de parcă aş fi insultat-o recomandându-i să fie atentă.

M-am bucurat totuşi, când, privind spre un colţ al curţii, am văzut grupul de studenţi şi am realizat că reuşeam să îi diferenţiez clar de bodyguarzi. Nu puteau fi confundaţi. Carlos Ortiz era foarte diferit de general şi de băieţii lui. M-a mai liniştit faptul că erau aşa de diferiţi, aşa de proaspeţi, poate chiar se mântuiseră singuri… Până la urmă însă, neliniştea faţă de Diana, din cauza celor spuse de general, a reuşit să precumpănească asupra oricăror alte motive de satisfacţie. Ce a vrut să spună? Cu ce putea o actriţă de la Hollywood să deranjeze, să afecteze, să provoace un general al armatei mexicane?

— Ai simţit cât de apăsătoare era atmosfera? am întrebat-o pe Diana.

— Da, însă n-am înţeles de ce. Tu ai înţeles?

— Nu. Nici eu.

— Ne invidiază pentru că ne iubim, izbucni într-un râs adorabil femeia.

— Da. Asta e. Fără îndoială.

În mintea mea răsunau spusele generalului Agustin Cedillo. „Spuneţi-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă. Când doreşte, să treacă pe la două după-amiază să ia masa cu mine la Club. Chiar aici, în Piaţa Armelor.”

XX

Ca să mă revanşez pentru pasta de dinţi italienească făcută cadou şi ca să îmi fac iertată atitudinea faţă de copilul păstor, am ieşit într-o după-amiază monotonă şi apăsătoare să caut ceva pentru Diana. Străzile din Santiago, în timpul după-amiezei, sunt teribil de pustii; peste bănci se revarsă un soare de plumb şi în oraşul ăsta nu prea abundă nici copacii, nici umbrarele, ca să te mai răcoreşti. Mă simţeam obosit şi ameţit după ce abia parcursesem un kilometru. M-am sprijinit de o uşă cu batanţi din lemn de *ocote* şi, în acel moment, am avut viziunea unei peşteri a comorilor. Era un anticariat care, din motive tipic provinciale greu de descifrat pentru mine, nu avea firmă. Mai văzusem, la fel, cârciumi prin Oaxaca, librării în Guadalajara, baruri la Guanajuato, care nu anunţau prin nimic ceea ce se află înăuntru. Convingerea lor, bănuiesc, este că adevăraţii clienţi nu au nevoie de publicitate ca să nimerească acolo. Cei care ţin aceste locuri ascunse din Mexic au darul de a presimţi că afluenţa adusă de reclamă nu ar face decât să scadă calitatea celor oferite, coborându-le la cel mai de jos numitor. Adevărul este că în Mexic există o lume secretă, care nu se face cunoscută, pe care doar tradiţia o cunoaşte şi o recunoaşte. În ea sunt preparate şi continuate gastronomia, legendele, amintirile, conversaţiile, care ar dispărea, evaporându-se, în clipa în care ar fi dezvăluite de lumina neonului.

Se afla acolo mult mobilier de la cumpăna dintre secole. Familiile, pe măsură ce s-au modernizat, emigrând din provincie spre capitală, au abandonat aceste minunăţii din alte vremuri, fotoliile de răchită, oglinzile în care poţi să te vezi întreg, comodele cu blat de marmură, carafele, picturile de gen — de vânătoare, de tavernă… Patronul prăvăliei s-a apropiat de mine. Era un metis cu ochii oblici şi o cămaşă în dungi, fără guler, nici cravată, dar care avea la jiletcă un preţios lanţ de aur. I-am zâmbit şi l-am întrebat dacă prăvălia mergea bine. „Am grijă de lucruri", mi-a spus el. „Nu las obiectele să se facă praf." „Pot să arunc o privire?" „Fireşte, vă rog."

Am găsit un rastel plin de afişe şi gravuri deteriorate. Nu îmi dau seama cum de ajunseseră până aici afişe despre transatlanticul francez *Normandie,* cu minunatele sale linii *art deco,* dar îmi erau clare cele de la filmele produse de MGM pe care le văzusem copil fiind la cinematograful *Iris* din Ciudad de Mexico, *Revoltă la bord, Mama Pământ, Măria Antoaneta…* Degetele mele au pipăit o hârtie aspră, rezistentă, care suferise mai puţin decât afişele. Am mirosit-o, am simţit ceva la atingerea sa şi am extras-o cu mare grijă din acel cuib de culori uitate. Era un Posada. O gravură de Jose Guadalupe Posada, rătăcită prin prăvălia asta, bine conservată, cu marca de tipărire a lui Antonio Vanegas Arroyo, Strada Santa Teresa numărul 1, anul 1906. Am extras-o de parcă aş fi fost în Albertina din Viena şi aş fi atins o gravură de Lucas Cranach. Nu mă înşel făcând această comparaţie. Există o înrudire, evident îndepărtată, între pictorul german din secolul al XVI-lea şi acest artist provincial mexican, mort abia prin 1913. Îi uneşte un prelung dans al morţii, doamna cu coasa care, implacabil, retează trupuri, adăugind zi de zi alte comori la patrimoniul cel mai abundent al umanităţii, moartea.

Curat, direct, barbar, rafinat, Posada ilustra un incident. O doamnă îmbrăcată în negru şi cu trenă, având un pistol în mână, tocmai a împuşcat o altă doamnă tot îmbrăcată în negru şi cu trenă, şi ea cu un pistol în mână. Evident, prima doamnă a luat-o înaintea celei de a doua. Dar asasina stătea cu spatele la un balcon deschis şi în plină lumină, de parcă rezultatul crimei ar fi fost, în ciuda celor întâmplate, viaţa. In schimb, femeia ucisă era prinsă de un şarpe care o încolăcea strâns, punând sub semnul întrebării dacă în realitate o asasinase presupusa ei rivală ori dacă Posada, aşa cum mai procedase, reprezenta, prin şarpele strâns încolăcit în jurul trupului femeii, amestecându-se cu ea, imaginea unei epileptice. În orice caz, în spatele ei se deschideau şi fălcile unui monstru devorator, cu colţi mari, care de fapt era poarta de intrare într-un circ. Din acel bot larg deschis ieşeau zburând lilieci şi demoni, suflete pierdute, arătări şi fantasme. Un întreg alai de carnaval de vise rele, un coşmar ce transforma asasinarea unei elegante doamne în negru de către alta, care putea foarte bine să fie un alter ego al ei, într-un bâlci sinistru al bolii, al morţii, al râsului, al întâmplărilor, toate învălmăşite…

Omuleţul cu jiletcă şi lanţ de aur mi-a cerut atât de puţini bani, încât am fost gata să-i dau dublu, ca prinos. Nu am făcut-o, pentru că l-aş fi jignit. Am aşteptat până după cină ca să îi dau cadoul Dianei. În seara aia era obosită şi a adormit imediat. Am citit puţin şi am imitat-o. O să-i dau mâine cadoul. Apoi m-am trezit brusc şi am văzut-o în capul oaselor, tremurând, alături de mine.

— Ce-i, Diana?

— Am visat.

Am întrebat-o ce, din priviri. Ea mi-a povestit următoarele. O femeie îmbrăcată în negru o omora cu un foc de pistol. Diana, şi ea îmbrăcată în

negru, cădea lovită de moarte, dar moartea presupus instantanee se consuma în convulsii nesfârşite.

— Altceva mai era?

— Asta-i tot.

— Nu te înlănţuia un şarpe?

— Ce tot spui? Cel mai important, vreau să-ţi spun, era cerul, un petic de cer care se vedea prin fereastră.

— Ucigaşa stătea cu spatele la un balcon deschis.

— De unde ştii?

Visul Dianei m-a îngrijorat atât de mult, încât am făcut greşeala să insist, întrebând-o dacă în somn vedea deschizându-se în spatele ei o gură groaznică plină de vampiri.

— Nu. Şi nici vreo târâtoare care să mă înlănţuie. Scuteşte-mă de Freud pentru începători, dacă eşti drăguţ! Ţi-am mai spus că nu vreau o porţie de biografie cu garnitură freudiană. Ţi-am mai spus să nu iei în seamă, când le auzi, vorbele despre sărmana fată de provincie devorată de succesul ei fulminant. Nu crede poveştile despre inocenta maltratată de regizorul tiranic şi teuton. Nu trebuie să crezi decât în imaginile despre mine pe care le descoperi chiar tu în relaţia noastră.

— Pe multe dintre ele mi le dai tu, nu trebuie să le inventez.

— Atunci să nu crezi nimic despre mine.

XXI

Am hotărât să nu-i dau satisfacţie în privinţa obsesiilor ei iraţionale, uşa de la baie mereu închisă, draperiile mereu larg desfăcute, aşteptând să intre lumina lunii peste un peisaj nins. Acuzaţia

ei mă deranja: „Nu ai imaginaţie.” Aş fi preferat, mai degrabă, ca ea şi cu mine să împărtăşim imaginea viitorului, iar nu închipuirea asta morbidă a unui trecut din care eu nu făceam parte. Era un dram de mândrie în asta, dar şi teama ca amintirea Dianei să nu mă supună şi să ne pierdem amândoi într-o reconstruire funebră a momentelor irecuperabile. Mi se părea ciudat să mă aflu în situaţia asta, eu, mexicanul, care se presupunea că este covârşit de prea mult trecut, ea, americanca din Vestul Mijlociu, care nu avea de unde să reînvie amintiri. Oare, tocmai de aceea, dorea să îşi inventeze o cât mai verosimilă comoară mnemotehnică, un cufăr plin de amintiri, pe care mă invita să le creez împreună cu ea? Fără îndoială. Dar eu simţeam, în acel moment, un fel de ambiţie de dominare a femeilor, neîmplinită din vanitate şi capriciu. Excludeam vanitatea şi capriciul femeii, dădeam deoparte toate astea şi, uneori, le eliminam şi pe ele dacă nu se supuneau voinţei mele de suprimare a capriciilor pe care le mai aveau. Mă aflam odată la Taxco cu o mexicancă înstărită, care s-a plâns de camera de la hotel. I se părea că nu este de nasul ei. O tratam ca pe o puştoaică insuportabilă, inadaptabilă, fără imaginaţie şi spirit de aventură, dar pe faţă îi spuneam: mulţumeşte cerului că te-am luat cu mine în acest *week-end.* Hotărâsem ca nici o mexicancă să nu pună stăpânire pe mine folosindu-se de capricii, trufie, orgoliu. Le-o luam înainte, le serveam o porţie din propriile lor apucături. Mă afectaseră destul când eram tânăr, erau slabe de înger, vanitoase, uşor de convins atunci când părinţii lor mă ştergeau de pe lista soţilor potenţiali doar pentru că eu nu aveam bani şi rivalii mei aveau. Acum, când ele umblau după mine, le plăteam cu aceeaşi monedă, deşi ştiam că mie îmi făceam mai mult rău decât lor. Refuzându-i Dianei acea parcelă de imaginaţie pe care ea o pretindea, nu făceam decât să mă las pradă inerţiei amorurilor

mele de dinainte. Ea nu era deloc o mexicancă alintată, iar eu comiteam o greşeală gravă cu o femeie excepţională. Am încercat să remediez situaţia asta cât mai curând, să o fac să înţeleagă că mă deranja cu dorinţa ei de a închide uşa şi de a-şi închipui o noapte cu lună şi zăpadă. Ea se mira de atitudinea mea, uneori se enerva. Mă implora să închid uşa. Dar îmi arunca în faţă, cu ironie violentă, că nu o ajutam să îşi recupereze imaginea pierdută. Cea de a doua atitudine a sa mă întărea în elementara convingere hispano-arabă că în harem nu comandă eunucul, ci sultanul. În schimb, Diana devenea tare gingaşă şi dulce când mă implora, închide uşa de la baie, te rog, iar atunci eu mă simţeam vinovat că nu îi fac pe plac. Nu îmi dau seama dacă în acea rugăminte ajungeam să văd ceva care întotdeauna mă scosese din fire: cineva care să îmi dea ordine, mai ales ordine legate de ordine. Cu tatăl meu am avut o relaţie bună, foarte bună, mai puţin în privinţa asta. Îmi plăcea să îl tulbur cu dezordinea mea. El era copilul unei nemţoaice şi se mândrea cu punctualitatea lui, cu atenţia specială pe care o dădea ordinii. Dulapurile lui, hârtiile, programul pe care îl urma constituiau un exemplu de viaţă ordonată. Eu îngrămădeam hârţoagele în biroul meu, lăsam cămăşile murdare aruncate pe jos, iar într-o zi, de faţă cu el, mi-am pus mai întâi pantofii şi apoi, cu greu, pantalonii. Asta l-a îngrozit, l-a dezgustat şi i-a provocat totuşi o reacţie de îngăduinţă la care nu mă aşteptasem. Mi-a văzut slăbiciunea. A acceptat-o. Nu mi-a mai dat niciodată un ordin. Iar eu nu aveam să mai accept vreunul de la nimeni. Mi-am organizat viaţa ţinând seamă de activitatea mea sau, în orice caz, alegându-mi obligaţiile cu un anume grad de libertate. Iar dezordinea mea fizică a devenit un motiv de ordine mentală. În vraiştea hârtiilor mele de lucru, a cărţilor şi scrisorilor, eu ştiu întotdeauna — şi doar eu ştiu — unde se află fiecare lucru. Ca şi cum aş avea un radar în cap,

mâna mea se îndreaptă cu siguranţă spre turnul din Pisa format de hârţoagele mele şi găseşte imediat exact ceea ce caută. Uneori vraful se dărâmă, dar modul de orientare nu se pierde niciodată. Emoţiile, în schimb, nu se lasă catalogate în ordine sau în dezordine. Ne sfidează găsindu-şi o anume înfăţişare a lor, doar pentru a se risipi imediat, ca parfumul unor flori care ni se pare tot ce poate fi mai sigur, mai real de pe lume, însă care nu are altă formă decât cea a trandafirului sau a tuberozei de la care provine. Ştim, pe de altă parte, că forma trandafirului nu este tot una cu parfumul lui; acesta, de fapt, este ca un spectru similar celui al emoţiilor, care sunt tot ce poate să fie mai real, dar şi mai puţin palpabil pe lume. Mă penalizam mental pentru atâtea greşeli comise prin atitudinea mea faţă de o femeie ca Diana Soren, lăsându-mă să alunec pe micul tobogan al iubirilor mele mexicane. M-am convins de faptul că ea îmi oferea pasiune şi tandreţe, iar eu eram prea norocos ca să îmi dau seama ce şansă aveam să o iubesc pe ea, făcând haz, cu orice prilej, de toanele şi de imaginaţia ei.

Într-o noapte s-a trezit tulburată. Mi-a povestit că se visase intrând într-un salon pe care se aştepta să îl găsească plin de lume. De departe se auzeau conversaţii, râsete, muzică, ba chiar şi clinchetul paharelor. Dar când a intrat în salon, nu a dat de nimeni. Se auzea numai foşnetul unei rochii lungi. Ca de tafta. A început să strige ca să o audă cineva de afară. S-a trezit, iar eu m-am gândit la gravura pe care i-o luasem.

XXII

Toanele şi spaimele nocturne îmi anesteziaseră atenţia. Dacă o auzeam mişcându-se în toiul nopţii, nu o mai băgăm în seamă. Dacă se ridica din pat, mi-o şi închipuiam, ca prin vis, deschizând draperiile şi închizând uşile. Când îmi apărea în

coşmare, era îmbrăcată în negru, stătea cu faţa spre uşa unui balcon şi o altă femeie, îmbrăcată identic, trăgea în ea.

Muzica însă nu figura în acest inventar de toane. Totul se petrecea într-o linişte nesfârşită, punctată de împuşcături. M-a trezit într-o noapte vocea Dianei, îndepărtată dar neobişnuită, fredonând ceva cu un glas care nu era al ei, ca şi cum un alt glas, îndepărtat, parcă mort, l-ar fi luat în stăpânire pe al ei, profitând de tenebrele nopţii ca să redobândească o prezenţă pierdută în uitare, în moarte, în trecerea timpului.

Senzaţia era atât de neobişnuită şi atât de alarmantă, încât am devenit foarte atent la ea, scuturându-mi ceaţa din minte ca să o aud şi să o văd, foarte clar, în acea noapte în care luna plină intra ca o vastă îmbrăţişare albă prin fereastra deschisă. Diana stătea lângă fereastră, îmbrăcată în *babydoll-lul* ei alb, fredonând o melodie pe care am şi recunoscut-o pe loc. Era un succes al tinerei Tina Turner şi se intitula *Remake Me* sau *Make Me Over,* adică *Schimbă-mă, Fă-mă la loc.*

Diana ţinea ceva în mâini, îi cânta unui obiect, da, telefonului, după cum am constatat cu durere şi cu o gelozie spontană, risipind imaginea femeii tulburate de luna plină, a unei lupoaice rătăcite care urla către zeiţa nopţii, Artemis, Nemesis, Diana, tiza ei.

Deşi la început, cu un şoc dureros, mi-am spus că era nebună, imediat o împunsătură de gelozie m-a avertizat că îi cânta cuiva… Era cazul să întrerup melodrama printr-o altă scenă plină de gelozie, furibundă, făcută de mine? Grija a fost mai puternică decât onoarea, iar curiozitatea mai mare decât amândouă. Nu am fost nici Hamlet, nici Othello, ci în acea noapte am fost un Epimeteu oarecare, mai interesat să afle ce se întâmpla, decât să împiedice acest lucru sau să treacă peste el.

Dacă nu mă agitam, nici nu aflam ce se întâmpla… Am deschis cutia Pandorei.

M-am prefăcut că dorm. Nu am mai ascultat-o. După o vreme, i-am simţit trupul cald alături de al meu, însă neobişnuit de îndepărtat, fără să-şi mai lipească, aşa cum se întâmpla adesea, picioarele de ale mele…

Câtă vreme aveam să-mi mai înfrânez curiozitatea de a afla cu cine vorbea Diana la trei dimineaţa, cui îi cânta melodii de Tina Turner la telefon? Fiindcă, începând din acea noapte, ea a vorbit în fiecare noapte la telefon, stând în baia de lumină a lunii pline, folosind o voce necunoscută şi de neînţeles la început (o altă voce, imitativă şi posesivă, Diana stăpână a unei voci mimetice ori vocea luând-o în stăpânire pe Diana, nu ştiu), dar care cu fiecare noapte, pe măsură ce luna descreştea, devenea mai puternică, mai clară, trecând de la textul cântecului, *Remake Me,* la o exprimare necântată, ci rostită cu acelaşi glas profund, catifelat, care nu era cel al Dianei. Vocea ei obişnuită venea din partea superioară, din privirea limpede sau cel mult dintre minunaţii ei sâni gingaşi şi albi. Vocea asta nocturnă provenea din burtă, din ovare, în cel mai bun caz din plex şi spunea lucruri pe care eu nu le puteam înţelege fără să ştiu întrebarea sau răspunsul de la celălalt capăt al firului, oriunde s-ar fi aflatei…

Mi-am adus aminte de pasta de dinţi a Căpitanului adusă din Italia şi m-am gândit că era o convorbire internaţională cu cine ştie ce loc de pe Pământ. Imposibil de ghicit. Eu doar ascultam, cu o nelinişte crescândă, vocea străină a Dianei, cuvintele bizare:

— *Who takes care of me?* Cine se ocupă de mine?

Mi-am dat seama că nu era vorba despre mine. Mie nu îmi cerea aşa ceva: *Ocupă-te de*

mine. Cerea asta celuilalt, celorlalţi. Unui amant, părinţilor, soţului ei cu care păstra o legătură afectivă şi intimă (trei dimineaţa în Mexic, orele prânzului la Paris)? Pe de altă parte, mi-am dat seama că cea care vorbea nu era ea. A şi spus asta clar. Într-o noapte spunea: sunt Tina, în alta: sunt Aretha, apoi: sunt Billie… Retrospectiv, am înţeles aluzia. Billie Holiday era cea mai sfâşietoare dintre toate cântăreţele de jazz, vocea tuturor suferinţelor noastre, vocea pe care nu ne încumetam să o ascultăm înăuntrul nostru, dar pe care ea o exprima, în numele nostru, ca un Crist negru, feminin, un Crist crucificat care îşi asumă toate păcatele noastre:

„got the moon above me

but no one to love me

lover man, where can you be?”[9]

Aretha Franklin reprezenta vocea veselă a sufletului, marea ceremonie colectivă de eliberare, un nou botez purificator, care ne desprindea de numele uzat, consumat, şi ne dădea un altul, nou, curat şi strălucitor.

„A woman’s only human you’ve got to understand.” [10]

Iar Tina Turner era femeia rănită, năpăstuită, victimă a societăţii, prejudecăţii, misoginismului, femeia tânără care însă presimţea în această subjugare existenţa viitoare a unei maturităţi libere, curate, care va umple lumea de bucurie tocmai pentru că, odată, ea trecuse prin mari suferinţe.

„You might as well face it: you are addicted to love.”[11]

Între două cântece, ascultam frazele care nu aveau nici un înţeles pentru mine, fiindcă nu făceau parte dintr-o melodie cunoscută,

înregistrată şi repetată de atâţia, ci constituiau doar strofe mutilate ale unui dialog care pentru mine era doar monologul Dianei în lumina lunii.

— *Poftim? Sunt albă.*

Oare ce i-o fi spus? Ce răspundea, cine o întreba? Ce voia să spună Diana când rostea în telefon: *Fă-mă să mă văd diferită?* Aceste întrebări au început să mă chinuie, din cauza misterului lor intrinsec, a îndepărtării pe care o crea între iubita mea şi mine, pentru că obsesia de a afla ce se întâmpla, cu cine vorbea Diana, îmi bloca dimineţile, mă împiedica să lucrez, mă arunca în abisul literar. Treceam în revistă, fără chef, textele lucrate de mine şi le găseam banale, mecanice, lipsite de pasiunea şi misterul întâmplărilor vieţii mele de fiecare zi: Diana era enigma mea, dar mă transforma şi pe mine în propria mea şaradă. Eram, amândoi, doar nişte întâmplări.

Aşteptam cu nerăbdare noaptea şi misterul.

Nu îndrăzneam, din pat, să întrerup dialogul secret al Dianei. Nu aş fi provocat decât o scenă, poate o ruptură. Recunoşteam că sunt laş, încă o dată, în faţa perspectivei de a o pierde pe scumpa mea iubită. Nu aş fi avut nimic de câştigat dacă m-aş fi ridicat din pat, m-aş fi îndreptat spre ea, i-aş fi smuls receptorul, întrebând-o, ca un soţ din melodrame: „Cu cine vorbeşti, cu cine mă înşeli?”

M-am înjosit scotocind prin lucrurile Dianei, ca să văd dacă nu reuşeam să descopăr un nume notat întâmplător, un număr de telefon, o scrisoare, orice fel de indiciu despre misteriosul ei interlocutor nocturn. M-am simţit murdar, meschin, demn de dispreţ, deschizând sertare, genţi, valize, fermoare, băgându-mi degetele ca nişte viermi tainici printre chiloţii, ciorapii, sutienele şi toată lenjeria aia intimă copleşitoare, care altădată mă fascina şi pe care acum o

scormoneam de parcă ar fi fost nişte zdrenţe, nişte klinex folosite sau kotex murdare…

Dezlegarea nu putea să vină decât din partea ei. Şi mi-a oferit-o într-o noapte. M-a invitat, sunt convins, să îi împărtăşesc misterul.

XXIII

Bătrânul actor era deprimat în seara aceea, depănând amintiri şi deplângând totuşi un trecut de care se lepădase până la urmă. Se simţea trădat de vremurile lui. Mai simţea că şi el trădase ceva, făgăduinţele, optimismul anilor treizeci. Din evocarea numelor, faptelor, organizaţiilor din perioada New Deal, răzbătea în acelaşi timp o undă de nostalgie şi dispreţ, chiar aşa, o nostalgie dispreţuitoare. Îşi spunea şi ne spunea: au fost atâtea promisiuni care nu s-au împlinit, îşi spunea şi ne spunea: nu meritam să se împlinească.

În noaptea aceea, el ar fi vrut să canalizeze acea stare spre unul dintre jocurile de salon prin care încercam să alungăm plictisul din Santiago. Cum nu a obţinut o reacţie, nici din partea Dianei, nici din partea mea (amândoi prinşi — cert ea ştiind de acum ce-i cu mine, aşa cum eu ştiam despre ea — în enigma acelor convorbiri telefonice nocturne, tăinuite, niciodată pomenite la lumina zilei), Lew Cooper s-a apucat să dea explicaţia necerută a motivelor care îl îndemnaseră să dea nume Comitetului pentru Activităţi Antiamericane al Camerei Reprezentanţilor. A fost concis şi ferm:

— Nimeni nu era demn de respect. Nici membrii Comitetului, nici membrii Partidului Comunist. Ambele părţi mi se păreau josnice. Ambele se foloseau de minciună. De ce să mă fi sacrificat eu pentru unii sau pentru alţii? Ca să-mi salvez onoarea? Murind de foame? N-am fost un cinic, nici să nu vă închipuiţi aşa ceva. M-am

purtat la fel ca ei, fasciştii de dreapta care mă interogau sau fasciştii de stânga care niciodată nu au ridicat măcar un deget pentru mine. Am fost selectiv, asta da. Niciodată n-am dat numele cuiva slab, al cuiva care putea s-o păţească. Am fost selectiv. Am dat doar numele acelora care, la Moscova, s-ar fi purtat cu mine la fel cum o făceau ăştia de la Washington. Se meritau unii pe alţii. De ce aş fi devenit eu ţapul ispăşitor al ticăloşiilor pe care şi le serveau reciproc?

— Poţi să cântăreşti răul pe care ai fi putut să-l faci celor pe care n-ai vrut să-i afectezi? l-am întrebat.

— Eu nu i-am pomenit. Au făcut-o alţii. Dacă au fost distruse vieţi, n-am fost eu cel care le-a distrus. Tot ce-am făcut a fost să nu mă distrug pe mine. Asta recunosc.

— Partea proastă în Statele Unite e că dacă eşti denunţat ca antipatriot, toată lumea crede că-i aşa. În URSS, în schimb, nimeni nu credea. Vâşinski nu se bucura de nici un fel credit. McCarthy, în schimb, avea destul.

Asta i-am spus eu, însă Diana s-a grăbit să adauge:

— Soţul meu spune mereu că dilema liberalilor americani vine din faptul că au un simţ extraordinar al nedreptăţii, dar nici un fel de simţ al dreptăţii. Denunţă, dar nu acţionează.

— L-am citit, am zis. Adaugă că refuză să se confrunte cu urmările faptelor lor.

Era, oare, momentul să o întreb, liniştit, dacă persoana cu care vorbea noaptea era chiar soţul ei? Şi dacă nu era aşa? Ce cutie plină de şerpi şi balauri — *can ofworms* — eram pe cale să deschid? încă o dată, mi-am ţinut gura. Actorul perora despre emoţia extraordinară a experimentelor scenice făcute de Group Theatre

din New York, despre comuniunea dintre public şi actori, în anii treizeci, vremurile şi scenele din tinereţea mea…

Graniţele dispăreau între scenă şi sală. Persoanele aşezate în fotolii erau şi ele actori şi se simţeau exaltate de acele interpretări extraordinare, fără să îşi dea seama de iluzia teribilă pe care o împărtăşeau, actori şi spectatori. Tragediile interpretate în teatru de către ei aveau să se preschimbe, trist şi dureros, în tragedii trăite tot de ei. Iar actorii, ca parte a societăţii, nu aveau să scape de destinul pe care, iniţial, doar îl jucaseră. Frances Farmer, blondă ca un lan de grâu, a ajuns să cadă pradă alcoolului, prostituţiei, nebuniei şi focului. John Garfield, copleşit de toată sminteala urbană acumulată, a murit făcând amor…

— Nu-l invidiezi? l-a întrerupt Diana.

— J. Edgar Bromberg, Clifford Odets, Gale Sondergaard, toţi urmăriţi, mutilaţi, arşi de vânătorii de vrăjitoare…

— Odets a fost căsătorit cu o femeie de o frumuseţe sublimă, mi-am reamintit, Luise Rainer. O vieneză anunţată ca o „Duse a timpurilor noastre”. De ce Duse? De ce nu ea însăşi, Luise Rainer, incomparabila, delicata, vlăguita, exaltata Luise Rainer, rănită de lume pentru că voia să fie…?

— … *Alta,* zise Diana. Nu înţelegi? Voia să fie o alta, Duse, Bernhardt, nu ea însăşi…

— Vorbeşti chiar despre tine, m-am hazardat.

— Despre orice actriţă, zise Diana plină de vehemenţă şi ciudă.

— Fireşte, orice actriţă vrea să fie o alta sau să nu fie actriţă, spuse Lew.

— Nu, sări cu ochi speriaţi Diana. E mai mult decât atât. A refuza să-ţi asumi rolurile care ţi se

dau, a le respinge, a accepta în schimb doar personajele despre care cineva a auzit…

Intenţionat, i-am repetat chiar atunci cuvintele, personalizându-le, punându-le în gura ei, eliminând impersonalul englez al verbelor la infinitiv („a fi sau a nu fi”) sau forma de politeţe colectivă („*one* — cineva”): *Tu* refuzi să-ţi asumi rolurile care ţi se dau. *Tu* interpretezi doar personajele despre care ai auzit vorbindu-se…

A spus toate astea ca să nu pomenească despre ceea ce voia cu adevărat: cu cine vorbeşti la telefon la trei dimineaţa? O lua pur şi simplu pe căi ocolite. Actorul a simţit tensiunea dintre ea şi mine crescând peste cea pe care o resimţea el şi a continuat să povestească:

— Am auzit-o pe Luise Rainer spunându-i ceva foarte frumos lui Clifford Odets. I-a spus că era în luna a şaptea şi că abia aşteaptă să treacă cele două luni care-i mai lipseau. I-a spus: o să am parte de ele alături de tine. Dar el era foarte de stânga şi a scris într-o lucrare de-a lui: greva generală mi-a dat cele două luni care îmi lipseau. Nu iubirea, ci greva. Adevărul e că toţi umblăm după lunile care ne lipsesc. Două. Sau nouă. Totuna e. Vrem mai mult. Vrem să fim alţii. Diana are dreptate… Odets şi-a sacrificat soţia pentru a face un slogan politic.

— Diana vrea să se deghizeze şi să ne deghizeze, am râs eu sarcastic, incisiv. Pe tine te-a invitat ca să mascheze concubinajul nostru. Deşi e limpede şi toată lumea ştie de el, ea trebuie să-l mascheze, ştii, ca să joace, ca să fie alta, ca să interpreteze bine în viaţă pentru că nu ştie să interpreteze bine pe ecran… Mă scot din sărite curvele care vor să fie privite ca nişte gospodine din clasa mijlocie…

— Noapte bună, zise Lew, ridicându-se brusc şi privindu-mă cu dispreţ.

— Nu, nu pleca. Nu ştiai că trăim cu Diana într-o mânăstire, tu stareţul, eu novicele? Sau o fi un falanster artistic, cu tine pe post de bard, cu mine pe cel de scrib, cu Azucena pe cel de matroană. Iar aici nimeni nu se lasă pradă simţurilor, nici vorbă. Nu s-a auzit de aşa ceva, aici toată lumea vine să se reculeagă, nu să se reguleze. Mizerabilă mânăstire, aţâţător falanster…

— Prefer să ascult rock and roll, deşi îl detest, decât să ascult prostiile astea. Noapte bună, Diana.

— Noapte bună, Lew, spuse ea, cu ochii îngrijoraţi, dar resemnaţi.

Eu am imitat-o cu glas plângăreţ:

— Vai, pe cine am invitat să stea cu mine în casă!?

— Du-te să te culci, dragule. Ai băut mult azi.

XXIV

Era clar şi mi-a fost greu să pun geană pe geană. Am înţeles totul. In acea noapte, ea s-a ridicat din pat. Ostentativ, nu s-a mai uitat să vadă dacă dorm. A ieşit din dormitor. Draperiile erau deschise. Lumina lunii cădea direct pe telefonul negru. Am auzit un *click* uşor. M-am sculat, m-am îndreptat spre baia de lumină selenară. Am întins mâna să ridic receptorul. M-am oprit plin de temeri. Oare îşi va da seama că ştiu? Vorbea sau nu la telefon în acel moment de undeva din alt colţ al casei? Aveam dreptul să ascult o convorbire personală? Scotocisem prin genţi, prin sertare, prin lenjeria intimă… Ce mai conta încă o necuviinţă.

Am ridicat receptorul şi, prin derivaţia telefonică, am auzit două voci. A ei era acea voce necunoscută pe care o descoperisem noaptea, pe ascuns. O voce venită din alte spaţii geografice, din alte timpuri, ca să pună stăpânire pe a ei… Aşa

îmi închipuiam. Nu era, de fapt, altceva decât vocea actriţei Diana Soren interpretând un rol pe care nu i l-ar fi dat rumeni pentru ecran. Vocea unei negrese. Vorbea cu un negru. Asta era evident. Cu toate că s-ar fi putut să fie un alb care imita un negru, aşa cum ea imita o negresă, era vocea unui negru. Vreau să spun că era vocea cuiva care voia să fie negru, nimic altceva decât negru. Asta m-a tulburat, risipind aburii etilici de pe amărăciunea mea tot mai mare (tangou, bolero…). Acum am înţeles ceea ce auzisem în nopţile anterioare din dormitor, când ea spunea lucruri de felul: „Fă-mă să mă văd alta” sau „Cum? Sunt albă”.

— Fă-te negresă.

— Cum? Sunt albă.

— O să vezi că se poate.

— Ar trebui să fac ceva imposibil.

— Nu, Aretha. Nu fi absurdă. Nu-ţi cer să-ţi schimbi culoarea pielii. Ai priceput ce vreau să zic.

— Aş vrea să fiu cu tine, spuse Diana transformată în Aretha. Aş da orice ca să fiu cu tine, în patul tău…

— Nu poţi, *baby,* eşti închisă în cuşcă. Eu tocmai am ieşit din cuşcă…

— Nu vorbesc de cuşcă, vorbesc de pat, tu şi cu mine…

— Eliberează-ne, Aretha. Descătuşează-l pe negrul care nu vrea femeia albă pentru că şi-ar trăda mama. Descătuşează-l pe albul care nu vrea o negresă ca să nu-şi încalce prejudecăţile. Descătuşează-l pe negrul care vrea o albă ca să-l răzbune pe tatăl lui. Descătuşează-l pe albul care vrea o negresă ca să o umilească, să o abandoneze, să o facă sclavă până şi în plăceri. Fă toate astea, *baby,* şi o să fiu al tău…

— Încerc să-mi schimb sufletul, dacă asta doreşti, iubirea mea.

— Nu poţi.

— De ce? Nu mă…

Negrul închise, dar Diana rămase pe fir ascultând liniştea telefonului. Eu am închis în grabă şi m-am dus spre pat cu un sentiment groaznic de vinovăţie. Însă în noaptea următoare nu am rezistat tentaţiei de a asculta în continuare conversaţia întreruptă, dar perpetuă, noapte de noapte…

Îi spunea că va încerca să-şi schimbe sufletul, iar el îi răspundea că nu poate. Ea îi cerea să nu o condamne fără drept de apel, să nu fie nedrept, dar el stăruia, nu poţi, în sinea ta crezi că noi, negrii, vrem să fim albi, de aia tu n-o să poţi vreodată să fii negresă. Diana Soren spunea că ea ar vrea dreptate pentru toţi, îi amintea negrului că ea era contra rasismului, că participase la marşuri de protest, că manifestase, el ştia asta… De ce nu o accepta ca pe o egală? El izbucnea într-un hohot de râs care probabil trezea toate păsările adormite dintre Los Angeles şi Santiago. Vrei să fim primiţi în cluburile selecte, îi spunea Dianei, în hotelurile de lux, la McDonald's, dar noi nu vrem să ne ducem acolo, vrem să ne excludă, chiar vrem să ne facă hatârul de a ne spune: nu intraţi, sunteţi diferiţi, vă dispreţuim, mirosiţi urât, sunteţi urâţi, parcă aţi fi nişte maimuţe, sunteţi nişte proşti, sunteţi altfel. Gâfâia puternic şi spunea că de fiecare dată când un alb liberal şi filantrop deschidea gura contra rasismului, lui îi venea să-l castreze şi să-l pună să îşi mănânce testiculele.

— Nu vreau să fiu ca voi, nu vreau să fiu ca tine!

… În noaptea următoare i-a spus că ea dorea să devină o alta doar ca să vadă cum este cu

adevărat, fiecare avea un ţel, el pe al lui, ea pe al ei…

— Respectă-mă. La urma urmei, sunt actriţă, nu politician…

Bărbatul izbucni într-un hohot de râs.

— Atunci vezi-ţi de treaba ta şi nu te juca cu focul, toanto. Înţelege o dată pentru totdeauna. Nimeni nu se poate vedea aşa cum e, decât dacă se vede din afară, rupt de specia umană, complet înstrăinat, stigmatizat, singur, între ai săi…

Ea îi spuse, aproape plângând, că nu putea, că aşa ceva era imposibil şi el o insultă ca pe maidan, îi spuse *you cunt, youfucking white cunt,* iar ea îi răspunse cu un suspin de bucurie…

— Nici dacă ai fi negru pur, negru din Africa, de dinainte de a fi adus aici, înainte să te amesteci, şi nici atunci n-ai putea să trăieşti izolat…

— Taci, Aretha, taci, curvo… Triumfătoare, Diana îi spuse că nu existau negri puri în America, că toţi se trăgeau şi din albi…

— Nu-ţi spun asta ca să te jignesc, ţi-o spun ca să vezi că ceva tot ai în comun cu mine…

— Taci, curvo, tu nu ai nici o picătură de sânge negru, tu nu ai un copil mulatru…

Ea spuse că i-ar plăcea să cadă în păcatul ăsta, dar de bunăvoie, nu ca să încerce să demonstreze ceva.

— Nu vreau să-mi folosesc sexul doar ca să am dreptate.

— Curvo. Pizdă albă ce eşti…

În noaptea următoare a sunat-o ca să-i ceară iertare. A încercat să se explice cu o umilinţă care mi s-a părut suspectă. I-a spus că ceea ce dorea ea era să schimbe sistemul. Apoi a adăugat, cu

duplicitate smerită, cu glasul unui Mic Sambo, ce bună eşti, cât de milostivă şi cât de ipocrită. Nu poţi să înţelegi că sistemul nu se schimbă, îi spunea, recuperând puţin câte puţin tonul său obişnuit, agresiv; sistemul se distruge. Ea rămânea neclintită, nu înghiţea ironia, spunea cu sinceritate şi emoţie că dorea să îi ajute…

— Dar cred că nu ştiu cum…

— Începe prin a uita că sunt mulatru…

— Dar eşti, îmi placi aşa, aşa te iubesc. Nu-ţi pasă de asta?

Mai bine să-i spună că şi el avea să cadă în păcat, ca strămoşii lui, că şi el avea să cedeze unei fufe albe, că şi el o să aibă un copil mulatru, cu ea. Cum i se părea chestia asta? Ar putea să o accepte în mod onest? N-ar începe să ţipe prin lume că nu, ea nu e o promiscuă, că e o calomnie, ea n-ar face niciodată copii care să nu fie puri, arieni, albi, nordici…?

— Şi eu o să încep să-i insult pe toţi negrii, zicea acum mulatrul, absent, cu un glas ca de mare zăgăzuită, pe toţi negrii care ar fi trebuit să rămână doar africani şi care şi-au trădat descendenţa căzând în păcatul de a-şi trage o femeie albă şi de a avea copii cafea cu lapte, spune asta, curvo, gândeşte asta, dă-mi şi palma asta, oricât ai fi de departe, Aretha, îţi garantez că o să simt lovitura ta, cu atât mai tare cu cât eşti mai departe, trăgându-ţi-o cu un alb, te văd de aici, nu e destulă distanţă între California şi Mexic ca să nu-ţi văd şi să nu-ţi adulmec păsărică blondă şi să scuip pe ea…

— Nu pronunţa nume, nu spune locuri…

— Nu fi proastă. Se ştie tot. Se înregistrează tot. Stai în lumina lunii?

— Sunt Aretha. Mă cheamă Aretha.

— Fă-te negresă.

— Cum? Sunt albă.

— Te descurci tu. Nu te pot primi dacă n-o faci.

— Te sun mâine.

— E-n regulă. *Fuck off, bitch…*

… În noaptea următoare a avut loc ultima lor convorbire. El vorbea foarte calm şi spunea că greşeala Dianei era să creadă că toată lumea e vinovată, inclusiv ea, inclusiv opresorii. Dar, atunci, toţi ar deveni nevinovaţi. Nu, erau asupriţi doar copiii care nu ieşeau din ghetou, mamele dependente de droguri, taţii constrânşi să fure, bărbaţii castraţi de Ku Klux Klan, ăştia erau cei oprimaţi, iar nu sărmanii opresori.

— Ştii cum poţi să devii negresă, Aretha? Ţi-ai dat seama că în ţara asta crimele se consideră blamabile doar dacă sunt comise de negri? Ţi-ai dat seama că victimele negrilor nu mişcă pe nimeni, numai cele albe? Ei, asta-ţi cer, Aretha, să devii o victimă neagră şi-ai să vezi cum te trag spre marginea drumului, ca pe o căţea, ca să treacă peste tine camioanele şi să te transforme într-un cadavru însângerat. Comite o crimă de negresă şi ispăşeşte-o ca o negresă. Fii victimă ca o negresă, pentru ca nimănui să nu-i pese de tine.

Negrul a început să râdă şi să plângă în acelaşi timp. Mâna îmi tremura, dar am închis cu atenţie şi m-am întors în pat, ca în fiecare noapte, înaintea ei. M-am prefăcut că dorm. Diana miza pe somnul meu greu şi pe letargia trezirii mele a doua zi, de dimineaţă. S-a întors în linişte şi s-a culcat. Am simţit cum a adormit imediat, satisfăcută, uşurată, de parcă nimic nu ar fi împlinit-o mai bine decât acest troc nocturn de insulte, pasiuni şi învinovăţiri. Eu, cu ochii deschişi, prizonier sub cerul neted al acestui dormitor brusc îngheţat,

pângărit, decolorat, îmi repetam iar şi iar, de parcă număram oi, că pasiunea mea nu avea nici o valoare în comparaţie cu ceea ce abia auzisem, că ascultând patima Dianei şi a negrului ei, trebuia să fiu de acord că a mea era trecătoare şi că, probabil, cel mai onorabil ar fi să renunţ la această situaţie, să îi întorc spatele Dianei şi să revin la viaţa mea din Capitală. Dar în timpul stării de veghe din acea noapte, care a diminuat considerabil propria mea patimă, se afirma treptat, involuntar, o altă certitudine, care venea din fiinţa mea, deşi nu apucasem să o formulez clar. Am simţit, mi-am spus. Am lăsat să se afirme în mine, dar şi în afara mea, ideea că viaţa civilizată respectă legile şi viaţa sălbatică le nesocoteşte. Nu voiam s-o spun, nici măcar să o gândesc, pentru că ar fi contrazis sau minimalizat, la rândul ei, durerea pe care am putut să o simt în mânia amantului negru al Dianei. Dar, cu toate astea, îmi repugna ideea unei supremaţii a negrilor, în egală măsură cu cea a unei supremaţii a albilor. Nu mă puteam pune în pielea acelui interlocutor necunoscut. Nu aveam de ce să îi spun Dianei că eu nu eram genul *give mefive,* că nu băteam palma, că nu reacţionam la ritmurile negre ale străzii… Am încercat, în schimb, să fiu sincer şi să mă transpun în trenţele acelui puşti care interpretase rolul lui Juârez. I-aş fi întins, oare, o mână copilului Juârez, l-aş fi ajutat să devină ceea ce a ajuns: un indian alb, un *zapatist* cu Codul lui Napoleon la căpătâi, un avocat cartezian, un jurist bun de gură în loc de un şaman, un conţopist în loc de un vrăjitor în contact cu natura şi moartea, însufleţitor al celor neînsufleţite, stăpân al lucrurilor care nu pot fi luate în stăpânire: milionarul mizeriei? Ce aş face eu pentru copilul Juârez? Nimic. Negrul Dianei — Pantera ei, cum m-am decis să îi spun — mă cunoştea mai bine decât eu pe el şi poate mai bine decât mă cunoşteam pe mine însumi. Ştia că îi puteam lua totul lui oricând doream. Totul. Negri

castraţi, spânzuraţi, linşaţi, ca nişte jaloane mizere ale istoriei Statelor Unite; dar şi un sfânt pomelnic al negrilor nevinovaţi. Pantera a decis să nu mai fie victimă. Dumnezeu nu a oprit deloc braţul criminal al albului Abraham atunci când acesta şi-a implântat pumnalul în pântecele fiului său, Isaac cel negru.

XXV

Am avut parte de o dimineaţă proastă, dar spre prânz m-am hotărât să dau o raită pe la Club, ca să văd dacă se afla acolo, ca în fiecare zi, generalul Agustin Cedillo. Bea, conform tradiţiei pierdute, un pahar cu coniac înainte de dejun şi m-a invitat să iau loc. Am preferat o bere, pentru că pe lume nu există o alta mai bună decât cea mexicană. Asta m-a făcut să mă simt pe jumătate şovin, dar am fost mulţumit de senzaţie. Mi-am amintit ce îmi spusese Diana despre James Baldwin: un negru şi un alb, pentru că amândoi sunt americani, ştiu mai multe despre ei înşişi, ca şi unul despre celălalt, decât oricare european despre fiecare dintre ei. Tot aşa se întâmplă şi cu mexicanii. Deunăzi, simţisem ura de clasă explodând între mine şi general. În această după-amiază, în schimb, berea mi-a ridicat starea de spirit şi m-a făcut să mă recunosc în el. Amândoi am comandat într-un glas „două *tehuacanes”’,* tocmai pentru că, nicăieri în lume, nimeni nu ştia ce înseamnă apele acelea minerale. M-a invitat la masă şi la ritualul acesteia. De la comandarea plăcintelor de *huitlaco-che,* ştiut fiind că numai nouă mexicanilor ne place şi ne pricepem să mâncăm cancerul negru al porumbului, până la aducerea unui *chiqui-huite* cu turtite calde pe care le apucam delicat, le întindeam în palmă, le ungeam cu *guacamole,* adăugam un ardeiaş iute, şi făceam totul vălătuc. De la referinţa în diminutive şi posesive asupra mâncării (fasolica lui, ardeiaşii săi, turtiţele lor), până la expresiile firesc însuşite,

familiare, blajine despre sănătate, vreme, vârstă (îi e cam rău, se mai spală cerul, acu-i cam în etate…), toate astea au creat ambianţa propice ca să abordez cu el subiectul care mă preocupa şi ca să mă îndepărtez, într-o complicitate despre care generalul nu avea habar, de voluptatea extremă a cuplului, Diana şi Pantera ei, care încă îmi mai zumzăia în urechi. Ei erau alţii. Generalul meu, generalul meu, ah, asta era: al meu.

— Aţi spus mai deunăzi că iubita mea ar trebui să aibă grijă. De ce?

— Uite ce-i, prietene, eu nu sunt un paranoic patentat şi nici nu văd peste tot terorişti înarmaţi. Dar adevărul este că există destui zurbagii pe ici, pe colo, mă înţelegi, şi n-am vrea ca domnişoara Soren să ajungă într-o situaţie delicată dintr-o nesăbuinţă.

— Vă referiţi la Panterele Negre de pe la ei şi la gherilele Ligii de pe la noi?

— Nu neapărat. Vreau să spun că FBI-ul e peste tot, asta vreau să spun. Aşa că, multă grijă.

— Ce-mi recomandaţi?

— Sunteţi prieten cu însărcinatul cu afaceri al Guvernului.

— E vorba de Mario Moya Palencia, am fost colegi de şcoală. Mi-e un vechi şi drag prieten.

— Mergeţi să vă vedeţi cu el la Ciudad de Mexico. Aveţi grijă. Vegheaţi asupra iubitei dumneavoastră. E păcat.

Când Diana s-a reîntors pe seară, i-am spus că plec la Mexico în ziua următoare. Aveam de pus la punct nişte afaceri scadente. Pentru ea lăsasem totul în aer, ca să o urmez la Santiago. Peste câteva zile, cel mai târziu o săptămână, voi fi înapoi. Ea m-a privit cu melancolie, încercând să ghicească adevărul, închipuindu-şi că poate o desluşisem eu

pe ea, dar deschizând un evantai întreg de posibilităţi. Ce ştiam eu? Ăsta era sfârşitul? Plecam de tot? Era finalul relaţiei noastre? Mă atrăgeau mai tare soţia mea, fiica mea, treburile mele în Capitală?

— Las totul aici, cărţile mele, hârtiile mele, maşina de scris…

— Ia-ţi pastele de dinţi.

Nimic nu potolea tristeţea din ochii ei.

— Una singură. Tot restul rămâne în gaj.

— În gaj? îmi place asta. Poate că toţi ne aflăm aici în gaj.

— Nu ţi—1 imagina pe Dumnezeu ca pe un misit evreu.

— Nu. Eu cred în Dumnezeu. Aşa de mult, că nu-mi pot închipui că ne-a lăsat pe pământ ca să fim un nimic.

— Te iubesc, Diana, i-am spus şi am sărutat-o.

XXVI

Primul lucru pe care l-am făcut, după ce am ajuns la Mexico, a fost să îl sun pe prietenul meu Luis Bunuel şi să îi cer să ne vedem. O dată sau de două ori pe lună, obişnuiam să îl vizitez între orele patru şi şase după-amiază. Conversaţia cu el era instructivă şi deosebit de stimulativă pentru mine. Bunuel nu fusese doar un martor al secolului (mergea în pas cu el: se născuse în 1900), ci şi unul dintre marii săi creatori. Este semnificativ faptul că teoreticienii francezi ai suprarealismului lăsaseră eseuri frumoase şi alte texte scrise într-o limbă de o claritate carteziană, chiar atunci când pretindeau dicteul automat şi „beţia simţurilor”. Suprarealiştii francezi, dincolo de provocare, nu par să îşi discrediteze cultura lor raţionalistă şi să îi

redea suflul de nebunie care pesemne că i-a însufleţit pe Rabelais sau pe Villon. Suprarealiştii fără program, intuitivi, precum Bunuel în Spania şi Max Ernst în Germania, sunt cei care izbutesc să-şi înglobeze cultura în arta lor, conferind o actualitate critică trecutului, precum şi limite pervers istorice pretenţiilor de noutate modernă. Totul este ancorat în amintiri îndepărtate şi în locuri vechi. Prin stârnirea lor, apare modernitatea autentică: prezenţa trecutului, avertismentul faţă de orgoliul progresului. Misticii spanioli, proza picarescă, Cervantes şi Goya au fost părinţii suprarealismului lui Bunuel, aşa cum imaginaţia nocturnă, crudă şi nemăsurată din basmele cu zâne germanice a fost mama lui Ernst.

Casa lui Bunuel din Colonia del Valle nu avea personalitate. Asta era, de fapt, personalitatea sa: lipsa ei. Din cărămidă roşie şi cu două etaje, era asemenea oricărei locuinţe a clasei mijlocii din întreaga lume. Salonul avea aspectul unei săli de aşteptare de la un cabinet stomatologic şi, cu toate că nu am văzut niciodată dormitoarele artistului, ştiu că îi plăcea să aibă pereţii goi şi să doarmă pe jos, în cel mai bun caz pe un pat de lemn fără saltea sau arcuri. Penitenţele astea se potriveau de minune cu morala lui strictă, opresiv de burgheză şi de puritană pentru unii, ascetic monahală pentru alţii. Casa lui era aproape lipsită de elemente decorative, mai puţin un portret al lui Bunuel tânăr, făcut de Dali în anii douăzeci. Acum — de la al Doilea Război Mondial încoace — erau duşmani, dar Luis păstra acel portret în vestibul ca pe un omagiu vibrant faţă de propria sa tinereţe şi de prietenia pierdută, pe de altă parte…

Primea într-un băruleţ unde era montată o tejghea cumpărată de prin portul din Liverpool, dar la fel de bine aprovizionată ca aceea a barului Oak de la Piaza din New York, locul unde lui Bunuel îi plăcea să bea „cel mai bun martini din lume”, după

spusele lui. Acum, pregătea pentru mine un *bunueloni,* delicios dar ameţitor, şi mărturisea:

— Beau un litru de alcool în fiecare zi. O să mă omoare alcoolul.

— Arătaţi foarte bine, i-am spus, admirându-i robusteţea de care dădea dovadă la şaptezeci de ani, spatele zdravăn, pieptul lat şi braţele puternice deşi uscăţive.

— Tocmai am fost la medic. Aşa, pe bucăţi, am emfizem, diverticul intestinal, colesterol ridicat şi o prostată uriaşă. Luat separat, merge perfect. Dar dacă mi se adună toate la un loc, pot să cad străfulgerat.

De obicei, purta o cămaşă sport fără mâneci, iar asta îi accentua goliciunea capului său de ţăran şi de filozof. Capul chel şi faţa brăzdată de timp îl făceau să semene cu Picasso, cu De Falia, cu Ortega y Gasset. Spaniolii vestiţi ajung să semene cu picadorii pensionari. Bunuel împărţea pământul natal, Aragon, cu Goya, toţi cu reputaţie solară de îndărătnici. Adevărul este că nimeni nu visează mai mult decât cei proveniţi de pe meleagurile alea. Vise extreme, despre adunări de vrăjitoare şi legături între oameni, animale şi insecte. Se ştie bine că furnicile sunt fiinţele care comunică cel mai bine între ele, telepatic, la distanţe mari, iar eu cred că Luis Bunuel era un pasionat al entomologiei, pentru că aragonezii, la fel ca furnicile, comunică între ei de departe, în spaţiu, ca şi în timp. Rămân în contact prin coşmaruri, vrăjitoare, tobe.

Era cam supărat pe mine în acea după-amiază când m-am dus să-l vizitez. Susţinea aderarea fără rezerve la fidelitatea matrimonială şi la statornicia cuplurilor. I se părea intolerabil ca un bărbat şi o femeie, după ce încheiaseră pactul de a trăi împreună, să îl încalce. Mie îmi reproşa pe faţă părăsirea Luisei Guzmán, la care el ţinea mult şi pe

care o indusese în unul sau două dintre filmele sale, însă alături de această exaltare a legăturii matrimoniale, Bunuel nu îşi ascundea repulsia faţă de actul sexual. Nu prea puteai, în filmele sale, să vezi pe cineva dezbrăcat, poate doar ca un contrapunct necesar al naraţiunii; niciodată un sărut: i se părea o „indecenţă”; iar de acte desfrânate, nici vorbă: numai dorinţa, zbuciumându-se în grădinile vâr-stei de aur, dorinţa veşnic neîmplinită pentru a menţine mereu vie flacăra pasiunii.

Mă uitam la ochii lui verzi, la fel de îndepărtaţi ca o mare pe care eu nu navigasem niciodată, iar prin ei se vedea trecând nava lui Tristan, eroul secret al lui Bunuel pentru că era eroul iubirii caste, niciodată împlinite. Evul Mediu era adevărata epocă a lui Bunuel, timpul său firesc, într-acolo plutea privirea sa, ancorată întâmplător în acest „timp respingător”, şi trebuia să îl vezi şi să îl înţelegi ca pe un exilat din acel timp trecut, un străin venit de prin secolul al XIII-lea, aproape gol, printre noi, adaptat la o cămaşă sport fără mâneci, ca un călugăr pustnic care nu poartă decât nişte izmene pentru a-şi acoperi părţile ruşinoase.

Din acea epocă apusă, Luis Bunuel aducea ideea sexului — mi-o repeta acum — văzut ca un obicei al animalelor, *more bestiarum* potrivit cuvintelor Sfântului Augustin. „Sexul”, spunea el mai departe, „e un păianjen păros, o tarantulă care devoră tot, un hău negru din care nu mai iese niciodată cel care se afundă acolo.” Era surd (din nou la fel ca Goya) şi nu mai folosea muzica în filmele lui, cu excepţia apariţiei fireşti a acesteia: de la un aparat de radio, o flaşnetă de pe stradă, o orchestră dintr-o staţiune de schi. Mai demult, abundau în filmele sale acorduri nesfârşit de pasionale, dulci şi furtunoase din Wagner. Muzica din *Tristan şi holda* era cantata închinată iubirii

caste, din care fuseseră înlăturate tarantulele sexului.

— Dar Sfântul Ioan Hrisostomul (Gură de Aur) a interzis iubirile caste, spunând că nu fac decât să sporească patima, aducând şi mai multă înfocare dorinţei…

— Acum pricepi de ce e lucrul cel mai excitant de pe lume? Sexul fără păcat e ca oul fără sare.

Cădeam mereu în capcana lui. Bunuel exalta castitatea ca să sporească plăcerea, dorinţa, foamea de trupul iubit. Îl citea pe Sfântul Augustin şi înţelegea că o cădere însemna doar că legea iubirii a fost încălcată. Iubirea are o lege, aceea de a-l iubi pe Dumnezeu. Dacă ne iubim pe noi înşine, încălcăm legea lui Dumnezeu şi apucăm pe calea pierzaniei, mereu mai afund, prin hăul negru al sexului, până la abisul final al morţii. Reîntoarcerea la iubire presupune trecerea prin castitate, dar pentru asta avem nevoie de ajutor. Nu o putem face singuri. Întoarcerea la Dumnezeu din infernul cărnii şi din complacerea noastră acolo ar fi ca o încălcare a legii gravitaţiei, încălcare şi zbor.

— Cine ne întinde o mână? l-am întrebat pe Buftuel.

— Niciodată puterea, spunea el cu ardoare. Niciodată cei puternici, fie mireni sau oameni ai bisericii. Doar cei smeriţi, rebelii, marginalizaţii, copiii, îndrăgostiţii… Doar ei ne întind o mână.

Spunea asta cu o enormă căldură şi prin memorie mi se perindau copiii abandonaţi din filmele lui, cuplurile înflăcărate, cerşetorii nenorociţi, preoţii smeriţi prin dăruirea lor creştină, toţi cei care renunţau la deşertăciunea lumii şi nu aşteptau decât îmbrăţişarea unui semen.

— Şi răzvrătiţii, l-am întrebat pe Bunuel, şi răzvrătiţii ne ajută?

— Dacă nu ascultă de nici o putere, îmi răspundea Luis la întrebare. Dacă sunt pe deplin hărăziţi.

Bunuel punea la cale în acele zile un scenariu pentru un film pe care nu a mai apucat să îl facă, după povestea anarhistului francez Ra-vachol, care fusese iniţial hoţ şi ucigaş. Omorâse, prin oraşele de provincie franceze, un bătrân negustor de vechituri şi un pustnic uitat de lume, violase mormântul unei contese şi hăcuise două fete bătrâne care ţineau o prăvălie de unelte. Totul în mod gratuit. Dar într-o bună zi s-a apucat să spună că pustnicului îi furase banii, la fel ca şi celor două necăjite de la prăvălie, precum şi bijuteriile cu care contesa fusese în-mormântată, ca să facă rost de bani pentru cauza anarhistă.

Însă anarhiştii nu i-au dat binecuvântarea lor, până când Ravachol nu s-a mutat la Paris, unde, împreună cu un ajutor de-al său, pe nume Simon Cozonac, a început să facă bombe pe care să le plaseze pe la uşile caselor unor judecători. Din nefericire, Cozonac a greşit uşile şi astfel nu au murit judecători, ci doar oameni obişnuiţi. Iar asta, în sine — comenta Bunuel —, conferea faptei o gratuitate fantastică.

Numai după ce Ravachol a fost executat pe 11 iulie 1892, anarhiştii l-au acceptat ca fiind de al lor, l-au canonizat *a posteriori* şi au inventat chiar şi un verb, *a ravacholiza,* care înseamnă să faci ceva să sară în bucăţi şi care a inspirat o melodie haioasă, *Dansons la ravachole, vive le son de l'explosion!*

— Când s-a urcat pe eşafod, a strigat trăiască anarhia. Era un fiu nelegitim şi îşi dăduse cu farduri ca să-şi ascundă paloarea obrajilor.

— Dumneata eşti de acord cu el, Luis?

— Teoretic, da.

— Cum adică?

— Adică anarhia este o idee grozavă despre libertate, să nu mai fie nimeni deasupra nimănui. Nici o putere supremă, nici un fel de lanţuri. Nu există o idee mai minunată. După cum nu există o idee la fel de imposibil de pus în practică. Dar trebuie să întreţinem utopia ideilor, în caz contrar, ne transformăm în animale. Viaţa concretă este o gaură neagră care ne conduce spre moarte. Revoluţia, anarhia, libertatea sunt recompensele gândirii. Nu au decât un tron, capul nostru.

Mai spunea că nu există o idee mai frumoasă decât să arunci în aer palatul Luvru şi să dai la naiba întreaga umanitate şi toate operele ei.

Dar numai dacă asta rămânea în planul ideii, dacă nu era pus în practică. De ce nu facem diferenţa dintre idei şi punerea lor în practică? Ce ne face să transpunem ideea în practică? Şi să ne scufundăm în eşec şi disperare? Visele nu îşi sunt suficiente lor înşile? Am fi nebuni dacă i-am pretinde fiecărui vis pe care îl avem noaptea să se şi transforme în realitate a doua zi, fiindcă în caz contrar l-am pedepsi. A reuşit, oare, cineva să împuşte un vis?

— Da, i-am spus, deşi nu cu puştile, cu lăncile, împăratul aztec Moctezuma i-a adunat pe toţi cei care visaseră despre căderea imperiului şi sosirea conchistadorilor, şi i-a trimis la moarte…

S-a uitat la ceas. Era ora şapte. Trebuia să mă retrag. Nu îl interesau aztecii, şi Mexicul i se părea un fel de zid de apărare, cu cornişe pe care era presărată sticlă spartă.

XXVII

Stau, aşezat, în faţa soţiei mele, Luisa Guzmân, în salonul mare din locuinţa pe care o avem amândoi de zece ani în cartierul din San Angel. Fiecare cu un pahar de whisky în mână, fiecare îl priveşte pe celălalt şi se gândeşte la ceva, la acelaşi lucru ori la ceva diferit decât se gândeşte celălalt. Paharele sunt grele, largi, cu fundul gros şi mişcător ca ochiul unei caracatiţe de pe fundul Mării Sargaselor. În plus, ea strânge în braţe ursuleţul ei panda de pluş.

O privesc, mă gândesc şi îmi spun că trebuie făcut ceva care să nu semene cu tot restul vieţii noastre. În asta constă imaginaţia. Dar privind-o cum stă în faţa mea, imaginându-mi-o cum se gândeşte la mine, prefer să fiu clar şi concis, în acei ani, Luisa Guzmán nu se ocupa de viaţa mea socială — era nesociabilă — şi nici de viaţa financiară — era complet indiferentă faţă de bani. Îmi sprijinea viaţa literară; avea răbdare cu timpul meu de scriitor şi cititor. Îmi administra, mai ales, viaţa sexuală. Adică, nu îi punea piedici, credea că abnegaţia ei asigura viitoarea mea întoarcere. Aşa fusese mereu.

În orice caz, stând acolo şi privind-o cum mă privea, cu toată povara amintirilor pe umerii noştri, am înţeles că, de fiecare dată, ea se îndepărtase şi mai mult de mine. Nu a putut să conceapă nici ea o fidelitate pe măsura succesului pe care l-a avut prima mea carte. La douăzeci şi nouă de ani am dobândit o celebritate de care nici eu nu m-am bucurat prea tare, fiindcă dacă am fost convins vreodată de ceva, aceasta a fost faptul că literatura nu este altceva decât o lungă ucenicie, expusă, în orice clipă, imperfecţiunii dacă ne merge bine, perfecţiunii dacă ne merge rău, precum şi, mereu, riscului, dacă vrem să avem parte de ceea ce scriem. Nu am luat în seamă elogiile ce mi-au fost aduse, căci mă ştiam foarte departe de atingerea scopurilor propuse, dar nici atacurile de care am

avut parte. Am ascultat ce îmi spuneau prietenii, iar ei, cu toţii, mă încurajau. Mi-am ascultat propriul glas şi am auzit doar atât: „Nu te mulţumi cu succesul. Nu îl repeta cu uşurinţă. Impune-ţi proiecte imposibile. Mai bine să ratezi de sus, decât să ai parte de un triumf de jos. Fugi de siguranţă. Asumă-ţi riscuri.”

Nu ştiu în ce moment al relaţiei noastre, Luisa a simţit că aveam nevoie de mai mult, de ceva în plus, dar alături de ea, care să reprezinte echivalentul erotic al riscului literar. Sau al ambiţiei. Am râs cu poftă când, la o săptămână după ce ne îndrăgostiserăm unul de altul, un prea faimos scriitor mexican a venit să o caute ca să îi reproşeze că mă preferase pe mine în locul lui.

— Eu, i-a spus, sunt mai celebru, mai drăguţ şi mai bun scriitor decât logodnicul tău.

Uimirea Luisei şi a mea s-a datorat, în primul rând, imperturbabilei continuităţi a prieteniei de care a dat dovadă marele autor faţă de ea şi de mine. A eşuat deliranta cerere a mâinii (sau a schimbului de mână), dar nu s-a schimbat nici o clipă zâmbetul său amabil şi nici, asta am ştiut-o mereu, ambiţia lui fără limite, atât de simpatică şi de bine fundamentată, deşi el şi-o imagina cam sumbră, însă sigură, cea de a obţine putere şi glorie prin scris. Luisa m-a iniţiat (sau mi-a confirmat) în certitudinea că e mai bine să fii o persoană umană decât un scriitor glorios. Dar, uneori, să rămâi o simplă persoană presupune o cruzime mai mare decât nevinovata perspectivă a faimei literare.

Stând acum aşezaţi unul în faţa celuilalt, fără să fie nevoie ca eu să îi spun că nu mă puteam lipsi de Diana Soren, ea fără să îmi spună nici un cuvânt, cu un panda de pluş strâns în braţe şi cu paharul de whisky în mână, îmi reproşa toată cruzimea acumulată de relaţia noastră şi îmi arunca în faţă toată uşurinţa cu care ascundeam

cruzimea în spatele creaţiei literare. Ochii ei îmi spuneau: „Nu mai eşti o persoană. Cât ai fost aşa, ţi-am respectat aventurile. Am ajuns să înţeleg că nu te mai respecţi pe tine însuţi. Nu respecţi femeile cu care te culci. Le foloseşti ca pretext literar. Iar eu refuz să mai fiu aşa ceva.”

— E vina ta. Trebuia să pui piciorul în prag, de prima oară când m-am culcat cu alta.

— Delicat şi rău. Cum vrei…?

— De ani de zile îmi accepţi infidelităţile…

— Iartă-mă. Nu mai pot să concurez cu atâtea strădanii ale imaginaţiei şi fanteziei întregului gen feminin…

— Ca să ne păstrăm iubirea, am ajuns să o ucidem, ai dreptate…

Mi-a aruncat cu putere paharul, greu ca o scrumieră, lovindu-mă la buza de jos. Am privit cu emoţie melancolicul panda, m-am ridicat mângâindu-mi buza dureroasă şi am plecat pentru totdeauna.

XXVIII

Nu l-am găsit pe Mario Moya. Era la o conferinţă despre populaţie tocmai la Bucureşti şi nu urma să revină mai devreme de două săptămâni. Am dat din umeri şi mi-am zis că treaba asta putea să sufere amânare. Era vorba, mai mult sau mai puţin, de perioada în care avea să se termine şi turnarea filmului la Santiago şi toţi ne vom întoarce la… Unde se va duce Diana, unde mă voi duce eu? Vom rămâne împreună? Mă îndoiam. La Paris o aştepta soţul. La Los Angeles, o panteră neagră pe care o suna la telefon şi vorbeau la trei dimineaţa. În Jeffersontown, un logodnic idealizat, pierdut, un Tristan din Vestul Mijlociu care devenise, probabil, un tejghetar

burtos, umflat de bere Miller Light şi fanatic susţinător al echipei Chicago Cubs.

Nu îmi făceam iluzii. Nu avea să meargă cu mine într-un campus universitar idilic american acoperit de iederă. Ceea ce aş fi vrut era ca nimic să nu întrerupă perioada de acum, timpul care ne mai rămânea împreună la Santiago, iar apoi, cu puţin noroc, vreo câteva zile în Mexico, o întâlnire la Paris… îmi făceam iluzii despre o vară cu ea pe insula care îi plăcea atât de mult, Mallorca, pe care eu tocmai o explorasem cu o prietenă minunată, scriitoarea Helene Cixous, şi unde Diana şi Ivan aveau o casă… Orice, îmi spuneam eu în timpul zborului de întoarcere la Durango, orice numai să nu o pierd în aceste două săptămâni care mai rămâneau. Fără încetare, îmi revenea în minte o posibilitate, excluzând-o pe oricare alta. Eu eram amantul ei pentru că nu îi dădeau voie să intre în Mexic adevăratului ei *lover,* liderul Panterelor Negre. Era cazul să comit eu primul o mojicie, să anticipez despărţirea, să fiu eu cel care lua iniţiativa de a o rupe cu ea, înainte ca ea, mai mult decât să o rupă cu mine, să abandoneze, să se lepede, să uite de povestea noastră?

Am sunat-o de vreo două ori din Mexico. Îmi este greu să spun prin telefon ce am de spus. Faptul că nu îl văd pe interlocutor îmi dă o stare de încordare şi de nelinişte. Nu reuşesc să îmbin cuvintele cu expresia facială. Nu pot să îmi dau seama dacă persoana care îmi vorbeşte este singură sau cu altcineva alături, dacă este îmbrăcată sau dezbrăcată, machiată sau nu. Minciuna este preţul progresului. Cu cât suntem mai depăşiţi de progresele tehnologice, cu atât încercăm să recuperăm rămânerea noastră în urmă moral sau imaginativ cu arma aflată la îndemână: minciuna. Abia am ieşit de sub duş. Sunt goală. Tocmai plecam. Iartă-mă. Sunt singură. Sunt singură. Sunt singură.

— Te iubesc, Diana.

— Cuvintele sunt foarte frumoase şi nu costă mult.

— Mi-e dor de tine.

— Şi totuşi nu eşti aici. Hei, hei.

— Mă-ntorc vineri. Petrecem împreună sfârşitul de săptămână.

— Ard de nerăbdare. Pa.

Nu am avut timp să îi spun că mă temeam pentru ea, să aibă grijă, că de aia venisem la Ciudad de Mexico, ca să încerc să aflu câte ceva şi să o protejez. Însă relaţiile mele cu guvernul lui Diaz Orgaz erau dintre cele mai proaste, nu aveam acolo decât un prieten, fostul meu coleg de şcoală, Mario Moya, subsecretar de stat, iar acesta nu se afla în ţară.

„Am venit pentru tine, Diana, mă aflu aici pentru tine", aş fi vrut să îi strig, dar nu eram stăpân pe situaţie, şi nu ardea, mi-am zis. Deocamdată, mă preocupa mai mult să ştiu ce expresie avea ea când îmi vorbea cu atâta asprime. Oare saltul tehnologic următor va fi telefonul cu ecran, ca să vedem faţa celui care ne vorbeşte? Ce violare cumplită a intimităţii, mi-am spus, ce complicaţie nesfârşită: să fii mereu gata, pieptănată, machiată, îmbrăcată (sau dezbrăcată, după caz). Sau să te ciufuleşti iute ca să îţi justifici starea de moment: „M-ai trezit, iubitule, dormeam, singură." Şi alături un burtos cu mustaţă şi în şort, uitându-se la un meci la televizor şi sorbind dintr-o bere la cutie.

Începuse să mă bântuie ideea despre Diana ca obiect de artă, pe care trebuia să îl distrugi ca să îl ai. În sex, ca şi în artă, plăcerea întreruptă este otravă curată, dar asigură şi un soi de ambiguitate care constituie lichidul amniotic al pasiunii şi al

artei. Puteam eu să ies din starea de extaz, cu preţul distrugerii obiectului care îl genera, Diana? Trebuia, cu alte cuvinte, să i-o iau înainte? Trebuia să preîntâmpin continuarea posibilă a plăcerii în atmosfera sa unică, cea a ambiguităţii, cea a unui *ar fi putut să fie sau să nu fie,* nimic nu s-a tranşat, totul a rămas în minunatul tărâm al ipoteticului, unde alternativele unei poveşti sau ale unei pasiuni se multiplică şi se deschid în evantai, discreditând, dar şi îmbogăţind, libertatea noastră?

Am aterizat la Santiago pe la cinci după-amiază fără să reuşesc să găsesc un răspuns propriilor mele întrebări.

Drumul de la aeroport până la casa Dianei mi s-a părut, de data asta, deosebit de lung. Lâncezeala oraşului, pe măsură ce se închideau magazinele şi obloanele cădeau răsunătoare ca nişte torente de metal, mai era curmată doar de foşnetul prelung al copacilor şi de umbra tot mai amplă a munţilor care punea stăpânire pe oraş. Am zărit *guajolotes* tremurători şi grupuri de cactuşi împăienjeniţi, plini de scrijeliturile îndrăgostiţilor, de nume — *Agapito loves Cor-delia* — inimi înlănţuite, răni mortale care lăsau în seva verde o cicatrice întunecată.

— Ce se întâmplă, l-am întrebat pe taximetrist, de ce mergem aşa de încet?

— E o manifestaţie, zise şoferul. Încă un protest al studenţilor. Oare de ce nu s-or pune cu burta pe carte, mai degrabă? O grămadă de neisprăviţi.

Piaţa centrală mirosea a muştar. Stăruiau dârele unui abur greu. Lumea ieşea în fugă pe la răspântii, tuşind, acoperindu-şi nasul cu batiste, jersee, ziare. Mi l-am şi închipuit pe guvernator lătrând din spatele unei ferestre. L-am zărit şi pe tânărul lider Carlos Ortiz, trecând în goană, plin de sânge la cap.

— Ridicaţi geamurile din spate, domnule, şi ţineţi-vă bine.

A făcut o întoarcere pe loc şi a demarat spre cartierul unde se afla locuinţa mea provizorie, cu însemnările şi cărţile mele. Am avut senzaţia că peisajul din Santiago se dezintegra, că, accelerat, locuitorii săi îşi pierdeau trăsăturile…

XXIX

M-au trecut fiori pe şira spinării când am văzut expresia feţei pe care o avea Azucena. Ea nu afişa niciodată nimic. Stările ei emoţionale îmi erau complet necunoscute. Stăteam uneori de vorbă cu multă afabilitate, aşa cum am spus. Limba era cea care ne unea. Ca şi unele versuri pe care le ştiam toţi cei care urmaserăm cursurile şcolilor de limbă spaniolă. „Ieri s-a dus. Mâine încă n-a venit.”

O respectam, am mai spus şi asta, pentru demnitatea ei, orgoliul ei de a face bine tot ceea ce avea de făcut, aşa cum se cuvine pe lumea asta. Iar în lumea hollywoodiană transferată la Santiago, ea era singura, până la urmă, care nu îşi plângea de milă şi nici nu era veşnic roasă de ambiţia succesului. Era mai presus decât stăpâna ei. Nu voia să fie altcineva. Era altcineva. Era ea.

De data asta, m-a întâmpinat, în casa vag luminată, ciudat de tăcută, cu o expresie neobişnuită, în care abia mai târziu am descoperit o undă de simpatie, de afecţiune, de solidaritate cu mine, cealaltă persoană hispanică din casă. În primul moment m-am simţit perfect melodramatic, ca poetul Rodolfo care îşi întreba tovarăşii de viaţă boemă de ce trec aşa, încolo şi încoace, fără o vorbă. Mimi a murit. Azucena masca, în mod sigur fără să vrea, ceva asemănător unui anunţ funebru.

— Diana? am întrebat, cu un glas care s-ar fi vrut normal, dar care a sunat doar ca o şoaptă, de

parcă m-aş fi ferit să nu întrerup o rugăciune.

— Aşteapt-o aici. Vine imediat, spuse Azucena şi mă invită să aştept în salon.

Se însera. Lew Cooper nu era, ca de obicei, instalat la bar pregătindu-şi un cocteil, ca să îşi mai spele frecuşul orelor de pe platou. Uşa de la dormitor era închisă. Însă lucrurile mele se aflau acolo, iar în baie pastele mele de dinţi italieneşti. M-am dus nerăbdător, agitat, spre veranda unde lăsasem maşina mea de scris, hârtiile şi cărţile mele. Cineva făcuse ordine în ele. Totul era aşezat în teancuri perfect egale.

M-am întors să dau de Azucena, ca să îi cer socoteală pentru această violare a creativităţii mele. În locul ei, acolo se afla, parţial în lumina înserării care venea de pe verandă, jumătate lumină, jumătate umbră, perfect pe din două, ca un tablou feminin de Ingres, iubita mea, Diana Soren. A venit spre mine, segmentată ea însăşi prin lumină, fără să cedeze un dram din silueta ei luminoasă celei aflate în umbră, dar nici invers. Contrastul era atât de net, încât până şi părul ei blond, scurt părea alb în partea orientată spre verandă şi negru în cea dinspre perete. Vraja era ruptă de ceea ce avea pe ea. In halat de casă matlasat, de culoare roz, închis la toţi nasturii, cu un aer domestic, şi într-o pereche de papuci vătuiţi, Diana Soren părea o ciupercă transfigurată, o paparudă ambulantă… Dar nu asta — nici vraja apariţiei sale între lumină şi umbră, nici modul hilar în care, instinctiv, i-am perceput apariţia — a fost ceea ce m-a oprit să mă apropii şi să o iau în braţe, să o strâng la piept şi să o sărut ca de obicei. Nici nu a ajuns până la mine. S-a oprit şi s-a aşezat într-un fotoliu din *ratan,* obiectul cel mai impunător din această casă lipsită de orice pretenţii, şi m-a privit îndelung. Eu m-am aşezat pe un scaun de paie din faţa mesei de lucru şi mi-am încrucişat braţele. Poate Diana îmi citise

gândurile. Probabil că îşi închipuia, ca şi mine, felul în care avea să ia sfârşit iubirea noastră şi ce avea să urmeze. Mă gândeam să îi spun, mai înainte de orice, despre inutilitatea călătoriei mele la Ciudad de Mexico. Că nu am aflat nimic despre presupusa ameninţare a FBI-ului pe care mi-o strecurase insinuant generalul Cedillo. Mă pregăteam să îi spun toate astea, însă ea mi-a luat-o înainte, precipitat, brutal.

— Iartă-mă. Am alt amant.

Mi-am stăpânit tulburarea, mi-am ţinut în frâu mânia, mi-am învins curiozitatea…

— În Statele Unite? am întrebat fără să îndrăznesc să pomenesc ceva despre indiscreţiile mele telefonice.

— Un alt bărbat care trăieşte aici.

— Cine? am întrebat-o, de data asta fără să mă încumet să mă gândesc la întoarcerea lui Clint Eastwood şi spunându-mi că, în orice caz, pe unul ca Pantera Neagră nu l-ar lăsa să treacă graniţa. *Stuntman?* Am râs de mine că putea să îmi treacă aşa ceva prin minte. M-am amuzat şi mai tare de posibilitatea extremă ca bătrânul Lew Cooper să doarmă în patul meu, pe latura Dianei.

— Carlos Ortiz.

— Carlos Ortiz?

— Studentul. L-ai văzut aici, în oraş. Zice că te cunoaşte, că te admiră şi că a stat de vorbă cu tine.

— Şi dacă m-ar urî şi nici nu ar vrea să mă asculte, am încercat să zâmbesc.

— Iartă-mă.

— Nu e vorba de iertare. Trebuie să vorbim.

— Nu-mi place să dau explicaţii. M-am ridicat, plin de furie.

— Trebuie să vorbim.

— Dacă vrei neapărat.

— De ce, Diana? Am crezut că eram foarte fericiţi.

— Ştiam şi că o să se termine.

— Dar nu aşa, brusc, înainte de termen, înainte să se termine filmările şi cu un tip…

— Mai tânăr decât mine?

— Nu, asta nu contează.

— Atunci ce contează? Că te rănesc pe tine, că te umilesc, crezi că asta îmi place?

— Că nu ne-am împlinit iubirea, n-am consumat-o, asta e…

— Nu cred că ne mai lipseşte ceva.

— Diana, eu ţi-am oferit tot ce am putut, să fi continuat împreună dacă ai fi vrut, să mergem împreună la o universitate, am spus nătâng, ofuscat de o senzaţie vagă de orbire sentimentală instantanee.

Pe bună dreptate mi-a şi răspuns brutal, fără sentimentalisme:

— Nu fi naiv. Eu să-mi petrec viaţa într-un orăşel de rahat, acoperit de iederă, dar alcătuit din nimic? Eşti nebun.

— De ce, fiindcă fugi de alt orăşel, fiindcă nu vrei să-ţi acorzi niciodată şansa, *the chance,* de a te întoarce acasă şi de a pleca de acolo din nou, schimbată?

— Dragule, delirezi. Simţeam că mă sufoc în orăşelul acela. Aş fi plecat de acolo oricum.

Am privit-o întrebător, cu blândeţe. Cred că a simţit asta pentru că a adăugat ceva ce mi-a plăcut; mi-a spus să nu o înţeleg greşit, în Jeffersontown simţea că se sufocă nu doar pentru că orăşelul era mic, ci şi din cauza imensităţii naturii care o înconjura. Era un univers impenetrabil.

— Şi în lumea pe care ai ales-o — am întrebat-o — te simţi protejată? Nu vrei să afli niciodată cine eşti, Diana? Trebuie să fii protejată de alţii, de o sectă, de lume drăguţă, de *jet set,* pantere negre, revoluţionari/de oricine, numai să fie mult zgomot, lamentări, bucurie, agitaţie şi să depinzi de ceva, asta vrei, asta e ceea ce eu nu-ţi ofer, cum stau aşezat într-un colţ şi scriind ore întregi?

Deveneam ridicol. Nu mă controlam. Ajungeam exact în postura pe care o detestam. Meritam răspunsul Dianei.

— Eu ştiu cine sunt.

— Nu ştii! i-am strigat. Asta-i problema ta. Te-am auzit vorbind la telefon cu negrul ăla. Vrei să fii alta, vrei să preiei suferinţele celorlalţi ca să fii altcineva. Crezi că nimeni nu suferă mai mult decât un negru. Când ai de gând să descoperi, nenorocito, că suferinţa e universală, inclusiv albă?

— Carlos mă învaţă asta.

— Carlos? am repetat ca un ecou nu doar al propriei mele voci, ci şi al propriului meu suflet, incapabil să îi spun Dianei că tocmai îl văzusem, rănit, la o manifestaţie din centrul oraşului.

— Ai fost citit, spuse cu răceală Diana.

— De el? Ai mai spus-o.

— Nu, de mine. Am crezut că eşti un revoluţionar adevărat. Unul care face ceea ce scrie. Nu-i adevărat. Scrii, dar nu faci. Eşti la fel ca liberalii americani.

— Eşti nebună. Nu înţelegi nimic. Creaţia este un act, singurul act. Nu trebuie să mori ca să-ţi imaginezi moartea. Nu trebuie să fii închis ca să faci descrierea unei închisori. Şi nu ajută la nimic dacă eşti împuşcat, ucis. Nu mai scrii alte cărţi şi gata.

— Pe Che l-au omorât.

— Era un martir, un erou. Un scriitor reprezintă ceva mult mai anodin, Diana, i-am spus, ajuns la exasperare, dar oarecum ceva mai stăpân pe mine.

— Carlos e în stare să urce pe un munte ca să lupte. Tu, nu.

— Şi ce legătură are asta cu tine? Ai de gând să-l urmezi? Vrei să te faci soldatul lui?

— Nu. Rădăcinile lui sunt aici. Aici luptă. Niciodată n-o să mă urmeze.

— Iar asta îţi convine de minune, nu-i aşa? Să ştii că săracul băiat n-o să vină după tine. Decât dacă se lasă de gherilă şi se transformă într-un gigolo. Sărmană Diana. Vrei să fii o alta? Vrei să fii pantera revoluţiei universale? Vrei rolul Ioanei d'Arc căsătorită cu Malcolm X? Dă-mi voie să-ţi spun ceva. Încearcă să fii o actriţă bună. Asta-i problema ta, draga mea. Eşti o actriţă mediocră, pleoştită şi vrei să-ţi compensezi mediocritatea cu toate furiile existenţei tale obişnuite. De ce nu iei în serios rolurile care îţi sunt distribuite în film? De ce le respingi şi îţi asumi doar personajele de care ai auzit tu?

— Nu înţelegi nimic. Pe tine te-am şi avut.

— O lună, trei săptămâni şi patru zile…

— Nu, am ajuns să te cunosc, acum ştiu cine eşti, trebuia să-mi dau seama din primul moment, m-am lăsat dusă de iluzia că eşti diferit, în acţiune şi gândire, ca Malraux…

— Pentru numele lui Dumnezeu, scuteşte-mă de comparaţii odioase…

— Candid. Nu-mi oferi decât decenţă. Candid. Decent. Şi cult!

— Numai defecte, după cum vezi…

— Nu, îţi admir cultura. Pe bune. O bază solidă, nu-ncape îndoială. Foarte solidă. Clasică, profesore, clasică.

— Mulţumesc.

— În schimb, băiatul ăsta… zise cu o ferocitate pe care nu i-o cunoşteam, cu o sălbăticie halucinantă, de parcă în sfârşit mi-ar fi arătat şi partea nevăzută a lunii. Băiatul ăsta le are pe toate anapoda, miroase rău, are dinţii stricaţi, trebuie să meargă la dentist, nu ştie să mănânce, nu are nici un pic de rafinament, e dintr-o bucată, mi-e frică să nu mă lovească şi, cu toate astea, îmi place, cu toate astea mi se pare irezistibil, acum am nevoie de un bărbat care să nu-mi placă, un bărbat care să mă arunce la *gutter,* la canal, la dejecţii, care să mă facă să mă simt o nimeni, să mă oblige să lupt din nou, s-o iau de jos, să simt că n-am nimic, că trebuie să mă lupt să obţin totul, care să-mi stimuleze adrenalina…

M-am repezit să o iau în braţe. Nu am mai rezistat. Plângea şi s-a agăţat cu putere de mine, dar nu a încetat să vorbească, printre suspine, eşti nebun, nu umblu după un negru sau după un *guerrillero,* caut pe cineva care să nu fie ca tine, nu pot să sufăr oamenii ca tine, decenţi şi culţi, nu vreau un autor faimos, decent, rafinat, occidental, oricât de mexican s-ar crede, european ca soţul meu, eşti la fel ca soţul meu, repetarea lui Ivan Gravet, încă o dată acelaşi, mă plictiseşte, mă plictiseşte, mă plictiseşte, cel puţin soţul meu chiar a luptat într-un război, chiar a fugit din Rusia persecutat că-i evreu, copil, sărac. Tu de ce ai

fugit? Ce te-a ameninţat? Ai avut mereu masa pusă, dar mereu ai fugit după mine, încercând să mă ajungi, încercând să-mi ajungi din urmă imaginaţia… Eşti la fel ca soţul meu, numai că Ivan Gravet e mai faimos, mai european, mai cult, mai rafinat, un scriitor mai bun decât tine!

A tras aer în piept, şi-a înghiţit lacrimile.

— Nu suport un bărbat ca tine.

S-a desprins. Mi-a întors spatele. S-a dus până la bar. Am urmat-o. Şi-a pregătit un *high-ball* cu mâini tremurătoare. Mi-a vorbit stând cu spatele.

— Iartă-mă. Nu am vrut să te rănesc.

— Mai bine bea. Nu-ţi face griji, i-am zis punându-i mâna pe umăr; greşeală.

— Nu. Nu m-atinge.

— N-o să-ţi vină să crezi. O să plâng după tine.

— Eu, nu, şi-mi aruncă o ultimă privire, o sumă a tuturor privirilor ei, ochii veseli, obosiţi, aprinşi, goi, vioi, orfani, melancolici, altruişti, monahali, destrăbălaţi, norocoşi, nefericiţi, morţi.

A clipit de mai multe ori, într-un fel ciudat, oniric, aproape ca o nebună şi mi-a spus aşa:

— Nu plânge după mine. Peste vreo zece ani, *gamine* asta a ta o să fie o babă de peste patruzeci de ani. Ce-o să te faci cu o găină cu fundul mare şi cu picioare scurte? Mulţumeşte-i lui Dumnezeu că scapi la timp. Numără-ţi binecuvântările şi taie de la pierderi. Adio. *Desole.*

— *Desole.*

Azucena m-a ajutat să îmi strâng lucrurile. Mi-a scos hainele din dormitor. Am întrebat-o din priviri dacă studentul era acolo. Ne înţelegeam fără

să vorbim. A dat din cap că nu. Nu era nevoie să mă ajute. O făcea de bunăvoie, ca să nu mă simt singur, sau alungat, sau înşelat, sau, în cel mai rău caz, privit cu ochi răi de ea. Era conştientă că nu aveam nevoie de ajutorul ei; am făcut-o să simtă că îi eram recunoscător. Am schimbat puţine cuvinte, în timp ce aşezam în cele două valize ale mele de documente cărţile, hârtiile, rechizitele şi închideam cu grijă maşina de scris.

— A fost şi ea debutantă. Îi place să-i ajute pe cei care sunt la început.

Am râs.

— Matroana revoluţiei, i-am şi spus aşa.

— E foarte agitată. Ia-o în serios. Se simte urmărită.

— Cred că pe bună dreptate. Uneori credeam că e curată paranoia. Acum, încep să cred că are dreptate. Băiatul ăla o să-i complice existenţa.

— Dianei îi place riscul. Tu nu-i ofereai aşa ceva.

— Mi-a spus. Transmite-i să aibă grijă. N-am putut să fac nimic pentru ea la Ciudad de Mexico. Sper să-i placă mult noua ei iubire.

Azucena suspină.

— O femeie frumoasă nu umblă după frumuseţe la cel cu care se-ncurcă.

Mi s-a părut un comentariu aspru în gura ei. M-am gândit cum ar fi cu rolurile schimbate. Azucena şi un bărbat atrăgător. Ecuaţia era nedreaptă. O dată în plus, cel care avea de câştigat era bărbatul. Niciodată femeia.

Pe hol, m-am întâlnit cu Lew Cooper. Nu mi-a spus nimic. Doar a mârâit.

Azucena a ieşit în fugă pe stradă după mine şi mi-a dat ceva.

— Uitai asta.

Era un borcan de gem plin cu păr.

XXX

Geloziile distrug iubirea, nu dorinţa. Asta este adevărata pedeapsă a unei pasiuni trădate. O urăşti pe femeia care a rupt pactul de amor, dar o doreşti în continuare pentru că trădarea a reprezentat proba propriei sale pasiuni. În mod sigur aşa s-a întâmplat cu Diana. Nu am încheiat cu indiferenţă. A avut dibăcia să mă insulte, să mă bagatelizeze, să mă atace sălbatic, ca să nu o uit resemnat; ca să o doresc în continuare cu acel înlocuitor pervertit al poftei erotice care poartă numele de gelozie.

Am văzut pentru ultima oară casa din Santiago în penumbra asfinţitului lunii februarie, transformată într-o fortăreaţă inexpugnabilă. Casa aia în care eu intram şi din care ieşeam când aveam chef, unde scrisesem în fiecare zi, îmi devenise acum străină, respingătoare. Îmi venea să o asediez, cum au făcut romanii cu Numancia iberică, să o trec prin foc şi sabie precum legiunile cu Massadah evreiască. Cu imboldul ăsta i-am aruncat o privire de despărţire, i-am dat ocol cu ultimii mei paşi, ca şi cum, în loc să o străpung pe Diana, aş fi putut străpunge casa pe care o împărţiserăm.

Destinul mi-o dăduse pe femeia asta. Nu mi-o putea lua alt bărbat. Cu atât mai puţin unul pe care îl consideram de-al meu, un student de stânga, un trădător… Aerul fetid al gazelor lacrimogene ajungea până acolo tocmai dinspre centru, iar eu ajungeam să doresc, în clipa aceea, ca armata să îl prindă pe rivalul meu, ca generalul Cedillo personal să îi reteze boaşele şi, dacă scăpa, să ajung eu să dau de el, vreodată, şi să am curajul să

îl omor cu mâna mea. Totuşi, reflectând la toate astea, un gând ironic mă făcu să zâmbesc pe măsură ce punea stăpânire pe mine: „Nu răpi plăcerea asta guvernului."

Norman Mailer spune că gelozia este ca o galerie plină de portrete în care gelosul este custodele muzeului. Am reluat imaginea tuturor şi a fiecăruia dintre momentele petrecute cu Diana, însă aşezându-l pe tânărul student în locul meu, în acţiunile mele, bucurându-se de ceea ce fusese al meu, umplându-şi gura de gustul de piersică, savurând capacitatea nelimitată a mângâierilor Dianei, transformat în spectatorul unic al lacului unde Zeiţa vânătorii se oglindea…

Gelozia este ca o viaţă dinăuntrul vieţii noastre. Poţi să iei avionul, să te întorci în Capitală, să-ţi suni prietenii, să începi să scrii din nou, dar simultan să trăieşti o altă viaţă, separată, deşi aflată în tine, cu propriile sale legi. Acea viaţă dinăuntrul vieţii noastre se manifestă în mod concret. Cum spune o expresie populară, ne face circ în burtă. Ne trezim cu Aghiuţă dezlănţuit în foaie, la propriu. O maree aprigă, amară, cu gust de bilă se agită, urcă şi coboară din inimă spre maţe şi de acolo spre sexul tuflit, inutil, ajuns rănit de război. Îţi vine să-i dai o medalie sărmanului penis. Iar apoi o coroană funebră. Însă mareea nu stă să savureze nimic şi nici nu se opreşte pentru prea multă vreme în vreo parte a corpului. Îl străbate ca un lichid veninos şi scopul său nu este să distrugă trupul, ci să îl asedieze şi să îl stoarcă pentru ca şi cele mai rele seve ale sale să ajungă până la cap, să se fixeze verzi şi dure ca nişte solzi de şarpe pe limbă, pe răsuflare, în priviri…

Pentru o clipă, despărţirea m-a făcut să mă simt alungat din viaţă. Aşa cum percepi moartea unei fiinţe iubite. Numai că durerea aceea o putem exterioriza. Durerea geloziei trebuie să o ascundem, întunecată şi înveninată, ca să ne ferim

de compătimire sau de ridicol. Gelozia dată pe faţă ne expune intruziunii zeflemitoare. Este ca şi cum te-ai întoarce în adolescenţă, vâr-sta aceea sinistră în care tot ce faci la vedere — mergi, vorbeşti, priveşti — poate stârni râsul cuiva. Adolescenţa şi gelozia ne despart de viaţă, nu ne lasă să o trăim. Ciudat la această experienţă a mea era că mă simţeam despărţit de viaţă, însă nu cu temerea adolescentină de ridicol, ci cu tristeţea fatală a bătrâneţii. Diana mă făcuse să mă simt, pentru prima oară, bătrân. Trecusem de patruzeci de ani. Rivalul meu nu avea mai mult de douăzeci şi patru. Diana, treizeci şi doi. Am râs. Odată, când am vrut să intru cu o puştoaică americană de optsprezece ani într-o discotecă din Italia, portarul nu m-a lăsat să trec, spunându-mi „E doar pentru tineri”. La care i-am răspuns netulburat „Sunt tatăl ei”.

Pe atunci aveam treizeci şi cinci de ani. Acum, oare câte uşi mi se vor închide, una după alta? Ea îmi spusese că o făcea spre binele meu. Că peste zece ani va fi o femeie cu fundul mare şi plină de celulita. Mi-a părut rău că nu i-am spus că nu, că putea să fie alta, aşa cum îşi dorea, dacă se dedica profesiunii ei, dacă renunţa să mai caute dincolo de interpretarea rolurilor care dădeau un sens vieţii ei… Gândindu-mă la asta, am vrut să mă conving de propria mea superioritate, îmi era de ajuns să lucrez cu seriozitatea la ceea ce aveam de făcut, ca să nu îmbătrânesc nici peste zece ani, nici peste o sută. Asta era puterea literaturii. Dar condiţia este să împărţi puterea aia cu alţii. Iar eu, cum spuneam şi cu alte prilejuri, simţeam o pierdere a avântului aceluia de început, prin asta mă asemănăm cu Diana. Fervoarea mea literară, la fel ca aceea a Sfintei Ioana, se consumase. Aura începutului se risipea, iremediabil. Cum să revigorezi flacăra?

De la Santiago am revenit cu un vraf de hârtii fără nici o valoare. Mi-a fost de ajuns să le citesc la rece, ca un contrapunct al spasmului meu interior, dogoritor, ca să îmi dau seama că nu erau bune de nimic. Oricum, aveam de gând să le public. Aveau o finalitate politică. Deşi, dacă nimeni nu avea să le citească, ce scop politic ar mai fi servit? Mă înşelam singur cu bună-ştiinţă. Trebuia să mă mint ca creator pentru a supravieţui ca bărbat. Dar în străfundurile dorinţei mele neogoite, o convingere licărea tot mai puternic cu fiecare zi. *Alter ego-ul* scriitorului nu se află acolo, în toată puterea cuvântului, gata pentru orice ar urma să primească. *Cititorul* trebuie să fie inventat de către *autor, născocit* pentru ca să citească ceea ce autorul *ţine* să scrie, nu ceea ce se aşteaptă de la el. Unde este cititorul? Ascuns? Trebuie căutat. Este nenăscut? Trebuie să aşteptăm cu răbdare să se nască. Scriitorule, aruncă sticla în mare, ai încredere, nu îţi trăda propriile cuvinte, chiar dacă azi nu le citeşte nimeni, aşteaptă, speră, doreşte, doreşte chiar dacă nu te vor ei…

În veci nu aş putea să îi spun asta Dianei Soren: „Există roluri mari pentru actriţele mature”, ar ieşi ceva melodramatic, inutil.

Ar fi inutil, pentru că Diana Soren, în această etapă a vieţii ei, nu ar şti cum să procedeze cu succesul ei.

Mi-am dat seama de asta şi am iubit-o mai tare ca oricând. Am reînceput să o iubesc. Gândul ăsta m-a scăpat de gelozie, de traiul meu discontinuu, de ruptura şi excluderea mea din viaţă, de viaţa aceea dinăuntrul vieţii mele, dar separată de viaţa mea: adică de gelozie. Am văzut-o, cu distanţarea minimă dobândită, ca pe o femeie care ştia, în fine, cine era. O străină oriunde s-ar fi aflat, condamnată la singurătate şi la exil. O activistă politic, condamnată, în cazul ăsta, la pierderea speranţei, la irelevanţă şi, până la urmă,

iarăşi, la singurătate. O actriţă matură, condamnată la decădere, uitare şi, pe vecie, din nou, la singurătate. Povestea Dianei Soren era povestea însingurărilor ei. Diana era o zeiţă solitară a vânătorii.

Împărtăşeam toate astea ea şi cu mine? Nu puteam să dau decât un răspuns. Eu aş fi dat totul pentru ea, doar pentru că ea nu ar fi sacrificat nimic pentru mine.

Acceptarea acestui adevăr însemna să mă îndepărtez pentru totdeauna de Diana, să renunţ la orice iluzie romantică de a ne mai revedea sau de a mai petrece împreună o altă perioadă de timp… Probabil nu ne mai lega decât un singur lucru. Puteam să le povestim un întreg roman tuturor celor care au dorit să scape de o legătură de iubire fără să provoace vreun rău altcuiva. Este imposibil.

M-am gândit la Luisa. Mă devora gelozia pentru Diana, în timp ce iubirea mea pentru Diana murea. Iubirea aceea am vrut să i-o dau Luisei. Cu ea nu simţeam nici o umbră de gelozie, putea să fie cea care primea o iubire pe care eu nu mai doream să o risipesc în jocul meu de oglinzi, neliniştea mea combinatorie… încă o dată, mă amăgeam singur.

Fireşte că ea a acceptat, încă o dată, regulile pactului nostru. Nu era în asta slăbiciune sau supunere, ci o fermitate activă. Convenţia noastră supravieţuia oricăror accidente trecătoare. Aveam o casă, o fiică, un cerc de prieteni, tot ce face posibilă viaţa obişnuită care era imposibilă cu Diana.

Spun că mă amăgeam singur. Vor apărea alte tentaţii irezistibile. Actriţele străine se plictisesc în timpul filmărilor. Vor o companie, dar nu riscuri. Îşi comunică între ele nume: în India, Cutare; în Japonia, Cutărescu; în Mexic, Cu-tăreanu. Bărbaţi

care te scot la plimbare, sunt corecţi, drăguţi, inteligenţi, strălucitori, buni amanţi, discreţi… Cum să rezişti paradei de frumuseţi care fac parte din acest circuit internaţional din care, spre bucuria mea eternă, am făcut parte până la vârsta de patruzeci de ani? Cum să mă ţin departe de jocul de oglinzi, în care se tot reflectau, imagine în imagine, şi iar în imagine, pasiunea şi geloziile, dorinţa şi iubirea, tinereţea şi bătrâneţea, pactul iubirii şi pactul diabolic: mai amână-mi ziua judecăţii, mai lasă-mă să mă bucur încă o zi de tinereţea mea, de sexul meu, de geloziile mele, de dorinţele mele… dar şi de pactul cu Luisa. Chiar de atâta încredere să mă bucur?

Ea nu se amăgea. „Mereu se va întoarce la mine", le spunea prietenilor noştri. Ştia că dincolo de mişcarea asta nestăvilită se sedimenta totuşi o necesară stabilitate, în care iubirea şi dorinţa se uneau fără violenţă, eliminând necesitatea geloziei pentru a spori dorinţa, sau trebuinţa vinovăţiei pentru a fi recunoscător iubirii. Luisa aştepta răbdătoare, în spatele preafrumoasei sale măşti de metisă, ziua inevitabilă în care o singură femeie avea să îmi dea tot ceea ce îmi era necesar. Una singură. Nu era ea aceea.

A plecat Diana. A plecat când începeau ploile în Mexic şi aerul a redevenit de cristal şi de aur doar pentru o zi.

XXXI

O parte din drama finală a Dianei Soren am citit-o în ziare.

Diana a plecat din Mexic însărcinată. Eu nu ştiam nimic. FBI-ul, da. Cu informaţia asta la mână, au hotărât să o distrugă pe Diana. De ce? Pentru că era o figură emblematică a grupului *radical chic* hollywoodian, celebritatea care îşi împrumută faima şi îşi oferă banii pentru cauze

radicale. Când am cunoscut-o, Diana era simpatizantă a Panterelor Negre. Am povestit mai înainte care era relaţia de care aflasem, noaptea, prin telefon. Eu înţelegeam nuanţele sprijinului pe care îl acorda ea. Dar FBI-ul nu ţine cont de subtilităţi. Vreau să cred că „marele public" american făcea o diferenţă, de exemplu, între politica integraţionistă a unui Martin Luther King şi politica separatistă a unui Malcolm X. Cred că de-a lungul anilor despre care povestesc, mulţi americani albi (mulţi prieteni de-ai mei) au sprijinit protestul civil al lui King, înţelegându-l ca pe un ideal progresist: integrarea treptată a negrilor în societatea albă a SUA, cucerirea de către negri a privilegiilor albilor. În schimb, Malcolm X pleda pentru o naţiune neagră separată, opusă lumii albe, întrucât cea din urmă cunoştea şi accepta doar nedreptatea. Dacă lumea albă era nedreaptă cu sine însăşi, cum să nu fie cu lumea neagră? Până la urmă, amândouă ar fi trăit în două ghetouri separate prin culoare, dar unite prin durere, violenţă, droguri şi mizerie.

Confruntarea asta avea nevoie de o punte. Diana îl cunoscuse la Paris pe James Baldwin, scriitorul cu care împărtăşea cel puţin două lucruri: exilul ca formă de singurătate şi căutarea altui american în chip de fraternitate. Între cele două extreme, Baldwin strecura îndoiala perpetuă, agita intenţionat apele pentru ca nimeni să nu creadă — două feţe ale aceleiaşi monede —în neseriozitatea justiţiei sau în fatalitatea nedreptăţii rasiale. Baldwin nu voia o integrare umilită, acordată de milă. Nu voia nici ca alianţa negrilor între ei să constituie un lanţ de ură contra albilor. Albilor şi negrilor, sudiştilor şi nordiştilor, Baldwin le cerea tot ce putea să fie mai simplu şi mai greu în acelaşi timp: Trataţi-ne ca pe nişte fiinţe umane. Nimic mai mult.

„Priveşte-mă”, îi cerea Baldwin Dianei, „priveşte-mă şi reflectează la viaţa, aspiraţiile şi umanitatea universală ascunse sub pielea mea întunecată…”

Din convorbirile nocturne ale Dianei, am dedus că aşa gândea ea. Voia să fie necruţătoare cu rasismul şi cu ipocrizia albilor, dar voia să fie necruţătoare şi faţă de ideea făuririi unei lumi negre despărţită în mod radical de cea albă. Cunoscând-o, explicaţia mi se pare destul de clară. Diana Soren voia să se închipuie o alta, ca să se vadă aşa cum era. A riscat să vadă doar negrul pe care dorea să-l vadă şi a plătit scump pentru asta. FBI, precum KGB, CIA, GESTAPO sau DINA lui Pinochet, trebuie să simplifice lumea ca să poată arăta clar cu degetul spre duşman şi să îl anihileze fără *arriere-pensees.* Organizaţiile politico-poliţieneşti, care sunt paznicii lumii moderne şi ai bunăstării sale, au nevoie de duşmani de nădejde ca să îşi justifice slujba, bugetul, pâinea pe care le-o asigură copiilor lor.

Au decis la Washington că Diana Soren acoperea perfect acest rol. Faimoasă, frumoasă, albă, Sfânta Ioana a cauzelor radicale (eu o numisem matroana revoluţionarilor, fără să îmi închipui că metafora mea avea să devină, în modul cel mai crud, o realitate). Diana a fost observată şi încolţită pe nevăzute şi în tăcere de către FBI. Agenţia poliţienească aştepta momentul prielnic să o distrugă. Era doar o problemă de ocazie prielnică. Diana Soren putea fi distrusă. Mai mult decât oricine altcineva. Credea că nedreptatea poate fi combătută nu doar prin politică, ci şi prin sex, prin iubire şi prin abisul romantic. Iar asta o făcea perfect vulnerabilă. Când Biroul a aflat despre sarcina Dianei, în Mexic sau la puţin timp după aceea, a găsit cu cale să se pună în mişcare, în fine, împotriva ei, profitând de starea de slăbiciune în care se afla.

Abia atunci am înţeles avertismentele generalului Agustin Cedillo şi m-am blestemat că nu am reuşit să mă întâlnesc atunci cu Mario Moya în Ciudad de Mexico, dar şi că m-am lăsat convins de imaginea Dianei, că am tratat-o superficial („eşti o paranoică") sau că m-am izolat, apoi, în temniţa geloziilor mele. De fapt, ce aş fi putut să fac eu? Am aflat despre toate astea foarte târziu. Eram eu tatăl? Nu cred. Măsurile noastre de prevedere au funcţionat fără greş. Să fie, atunci, tânărul Carlos Ortiz, urmaşul meu la favorurile Dianei? Asta era mult mai probabil? Ea vedea în el un erou revoluţionar; în mine doar o anostă repetare a propriului ei soţ.

Cu toate astea, un revoluţionar mexican nu are destulă forţă simbolică pentru a determina o reacţie a marelui public alb, puritan şi democratic din SUA. Ar fi ca şi cum ar avea un copil cu Marlon Brando — *Viva Zapata!* —, o experienţă exotică, digerabilă. Dar ca vedeta albă, blondă, cu ochi albaştri (sau erau gri?), descendentă a unor emigranţi suedezi, născută într-un orăşel din Vestul Mijlociu, crescută cu răcoritoare şi filme cu Mickey Rooney, luterană, absolventă a singurului *High School* local, iubita simbolică a echipei de fotbal şi, concret, a unui singur băiat sănătos şi puternic, privilegiat de zei, aleasă dintre atâtea mii de aspirante ca să interpreteze rolul unei sfinte; bogată, liberă, căsătorită cu un bărbat faimos, alintată *de jet set;* ca această favorită a Zeului Alb să coboare în hrubele amestecului de rase, ale tulburei şi sumbrei cedări a feminităţii rasei caucaziene în faţa unei brutale răngi negre, aşa ceva putea să dea peste cap sufletul american, să reînvie fantasmele sângeroase ale castrării, ale negrilor spânzuraţi cu boaşele îndesate în gură, ale crucilor în flăcări, ale cavalcadelor Ku Klux Klanului… Un mulatru putea să fie acceptabil, imaginabil, doar ca fiu al unui bărbat alb cu o

negresă, fructul unui capriciu sau al unei stări de disperare a stăpânului de pe plantaţie, stăpânul alb, excesiv de prevenitor cu soţia lui albă, stăpânul alb cu drept de rapt feudal, stăpânul alb iritat de sarcina prea lungă a soţiei sale, tatăl mulatrilor: un patriarh alb… Dar ca o femeie albă să devină matroana matriarhală a lumii de scorţişoară, care populează crângurile cu copii bastarzi, metişi, degeneraţi, ai Lumii Noi, ai Visului American, asta nu, asta îi repugna celei mai liberale conştiinţe, asta ajungea până în inima americană, răscolea maţele şi boaşele decenţei americane. Trebuia să fie un copil negru, fiul unui revoluţionar negru şi al unei actriţe albe frivole, smintite. Altfel se ajungea la grozăvia totală. Femeia albă devenea sclava bărbatului negru.

FBI-ul are răbdare. A aşteptat până când sarcina Dianei a devenit vizibilă. Aprobarea planului de calomniere a ei era făcută în aceşti termeni: „Diana Soren a sprijinit financiar Partidul Panterelor Negre şi trebuie să fie neutralizată. Faptul că a ajuns gravidă cu (nume şters) ne oferă prilejul de a face acest lucru.”

Şi au procedat în felul următor.

Agenţii FBI din Los Angeles au răspândit zvonul printre reporterii de bârfe cinematografice. Au pus în circulaţie o scrisoare semnată de o persoană inventată cu un text care spunea următoarele: „Mă gândeam la tine şi mi-am amintit că ţi-am rămas dator cu o favoare. Închipuie-ţi că am fost pe la Paris săptămâna trecută şi întâmplător am dat peste Diana Soren gravidă în toată puterea cuvântului… La început am crezut că şi-a reluat legătura cu Ivan, dar ea mi-a mărturisit că tatăl era (nume tăiat) de la Panterele Negre. Fata se mişcă şi circulă, după cum vezi. În orice caz, am vrut să ai exclusivitate…”

Rubricile cu bârfe hollywoodiene au început să repete zvonul: „ştirea zilei este că Miss D cunoscuta actriţă, aşteaptă un copil. Se spune că tatăl este o figură proeminentă a Panterelor Negre”. Ştirea s-a răspândit, a escaladat înălţimile credibilităţii, a câştigat mai multă respectabilitate decât Biblia şi a fost consacrată printr-o scurtă pastilă informativă apărută într-un săptămânal american de circulaţie internaţională — atât de mare, încât era una dintre cele două reviste care se găseau de vânzare şi în farmacia-magazin situat în piaţa mare din Santiago, unde eu căutasem pastă de dinţi şi un tânăr student mă abordase invitându-mă să stau de vorbă cu grupul său… „Scuză-mă — îi spusesem atunci, mă amuzam acum — nu aş vrea să îi implic pe prietenii mei americani. Mă aflu aici în calitate de oaspete al lor…”

Această publicaţie a divulgat pentru prima oară clar numele Dianei. Ea şi Ivan au dat revista în judecată pentru calomnie şi au câştigat, parcă vreo zece mii de dolari.

Ceea ce am aflat apoi a fost că Diana a născut prematur prin cezariană şi că bebeluşul a murit după trei zile.

La o săptămână după naştere, Diana a zburat de la Paris la Jeffersontown pentru înmormântarea bebeluşului. A expus trupul neînsufleţit în capela funerară. Tot orăşelul a defilat pe lângă coşciug, dornic să verifice culoarea pielii.

— Alb nu e.

— Dar nici negru. Nu are trăsături de negru.

— Nu se ştie niciodată cu mulatrii ăştia. Sunt înşelători.

— De unde ştii că ăsta e bebeluşul adevărat al Dianei? Un făt negru e uşor de aruncat la gunoi.

— Vrei să zici că a cumpărat un cadavru de copil alb numai ca să-l expună aici?

— Cât costă aşa ceva?

— E legal?

— Dacă te uiţi mai bine, e un copil alb.

— Dar are şi o tentă închisă, nu te lăsa dus de nas.

— Atunci, cine e tatăl?

— Soţul ei zice că el…

Ultima replică a provocat un val de râs de-a lungul întregului rând de curioşi.

Diana Soren nu le-a dat nici o atenţie. Era prea preocupată să îi facă poze micului cadavru din coşciugul alb. I-a făcut o sută optzeci de fotografii copilului mort.

XXXII

La sfârşitul anilor şaptezeci, l-am cunoscut pe Ivan Gravet. Ne-am nimerit într-un sfârşit de săptămână prelungit la castelul unei prietene comune, Gabriella van Zuylen, situat în câmpia olandeză. Gabriella este o femeie încântătoare şi foarte frumoasă, căreia îi plac mult grădinile şi este prietenă cu Russel Paige, marele creator britanic de parcuri, despre care ea scrisese o carte monografică.

Castelul are o siluetă impunătoare, mai ales în mijlocul peisajului plat din Olanda. Iese, aşadar, în evidenţă ca un munte, însă Gabriella s-a ocupat intens de extinderea, completarea şi înfrumuseţarea peisajului olandez, atât de patriarhal şi de plin de vaci, cu misterul naturii inventate, variate, circulare, al imaginaţiei baroce.

Printre curiozităţile grădinii, se distingea un labirint cu îngrăditurile foarte înalte, a cărui formă

perfect geometrică, regulată a unei cochilii de melc vegetal se putea vedea desluşit numai de la înălţimea castelului. Dar înăuntrul labirintului, percepţia formei se pierdea imediat şi, inevitabil, şi simţul de orientare. Toţi cei treizeci de invitaţi ai Gabriellei ajungeam, mai devreme sau mai târziu, în labirint şi acolo ne pierdeam, până când ea, cu bucuria inteligentă care o caracterizează, venea, râzând, să ne salveze.

Soţia mea, care se teme de spaţiile închise, nu a vrut să participe la explorarea labirintului şi a preferat să o însoţească pe Gabriella într-o vizită la Muzeul Frans Hals din Haarlem. Eu m-am aventurat cu dorinţa conştientă de a mă rătăci. În primul rând pentru că voiam să fiu consecvent cu scopul de bază al labirintului. Apoi, pentru că eram convins că intrarea acolo cu intenţia de a ieşi reprezenta forma cea mai sigură de a deveni prizonierul taurului mitic aflat înăuntru. În schimb, să te pierzi, să pierzi voinţa de a te salva, însemna să îi faci pe plac minotaurului, transformându-l într-un aliat, ador-mindu-i suspiciunile. Aşa trebuie să fi procedat Tezeu.

Eu nu aveam firul din ghemul Ariadnei. Dar nimerindu-se să mă întâlnesc, faţă în faţă, cu Ivan Gravet în labirint, m-am gândit că Diana Soren era firul căruia, într-un anume fel, amândoi ne încredinţam destinul în acea clipă, doar atunci. Eu îl văzusem, desigur, chiar de vineri în timpul cinelor şi dineurilor fastuoase ale Gabriellei. Seara, ni se cerea să venim în *smoking* şi doar Ivan, dintre toţi bărbaţii, făcea excepţie de la această regulă. Purta o haină pe care o pot compara doar cu cele văzute în fotografiile cu Sta-lin sau cu Mao: o tunică gri, închisă până la ultimul nasture de la gât, fără cravată, cu mâneci lungi, prea lungi. Nu era ceea ce în anii şaptezeci era numit, ca un atac contra modei lumii a treia, un Mao sau un Nehru. Jacheta lui Ivan Gravet părea într-adevăr

cumpărată de la GUM, supermagazinul din Piaţa Roşie, ori moştenită de la vreun membru al Biroului politic. Ultima oară când văzusem aşa ceva fusese într-o fotografie a deloc regretatului Malenkov. Hruşciov nu a mai purtat decât sacou şi cravată. În straiele lui Ivan Gravet — din care nu a ieşit în toate cele trei nopţi petrecute la castel — se regăsea nostalgia după o lume rusească pierdută; era ironie, dar era şi doliu…

Am râs când am dat unul de altul. Nu am fi putut sta de vorbă altfel, zise Ivan, ne-am dat întâlnire în labirint. De ce? l-am întrebat, eu n-am spus niciodată nimic, nimeni nu ar face vreo legătură între noi; în plus, ne aflăm într-o ţară străină, iar curva a murit, am spus cu brutalitate, curios să aflu mai multe, dar dorind, de asemenea, să grăbesc reacţia lui Ivan în scurtul răgaz pe care ni-l oferea labirintul. Ce curios: am simţit că amândoi acordam mai puţină importanţă şi mai puţin timp unui labirint creat să te ţină veşnic prizonier dacă te aventurai în el, decât unei treceri printr-o vamă dintr-un aeroport.

— Tu nu ai avut parte de greutatea de a iubi o femeie pe care nici n-o puteai ajuta, nici schimba, nici părăsi, îmi spuse el.

Am încuviinţat. Diana făcea parte dintr-un trecut care nu mă mai interesa. De opt ani trăiam cu noua mea soţie, o fată sănătoasă, modernă, activă, foarte frumoasă şi independentă, cu care aveam doi fii şi o relaţie sexuală, amoroasă, personală în care amândoi ne preţuiam fără să ne subordonăm unul celuilalt, conştienţi că o continuitate a relaţiei noastre presupunea că nici unul dintre noi nu ar fi trebuit să o considere, vreodată, ca pe ceva sigur, obişnuit, dăruit fără nici un efort din partea noastră. Departe de Diana, departe de trecutul meu, mă simţeam şi mai aproape de bucuria mea literară redobândită. Nu am ars foile scrise în Santiago, alături de Diana,

însă din ele am smuls, cu mai multă forţă şi convingere ca oricând, opera care mă aştepta, mă chema şi care mi-a dat cea mai mare bucurie a vieţii mele. Nu voiam să termin de scris la ea. Nici un roman nu mi-a adus atâţia cititori inteligenţi, apropiaţi, permanenţi, de care să îmi pese… Prin acel roman mi-am găsit adevăraţii cititori, cei pe care voiam să îi creez, să îi descopăr, să îi am. Cei care, împreună cu mine, voiau să descopere imaginea unei maxime nesiguranţe constitutive, nu psihologii răsuflate, ci figuri neajutorate, care apăreau la alt nivel al comunicării şi al discursului: limba, istoria, epocile, absenţele, inexistentele ca personaje şi romanul ca loc de întâlnire a timpurilor şi fiinţelor care, în alte condiţii, nu şi-ar da mâna niciodată.

Mi-o dădea, afectuos, Ivan Gravet. Nu îl jignea o amuzantă întâlnire literară a *Evreului din Malta* de Marlowe. Eram scriitori şi oameni de lume, aşa că a adăugat: eu trebuia să înţeleg două lucruri despre destinul Dianei. Nici ea şi nici el, nici împreună, nu au protestat împotriva calomniei FBI-ului legate de acel rasism brusc încolţit din genele lor caucaziene. FBI-ul, evident, a jucat acea carte. Protestul împotriva calomniei ar fi putut să fie perceput ca lehamite, repudiere a unui bebeluş negru. Ei — Diana şi Ivan — au întrezărit această capcană. Dar mânia Dianei era îndreptată împotriva manipulării politice a sexului ei. FBI-ul o reducea la un obiect sexual. O prezenta ca pe o femeie albă, flămândă după un bărbat negru. În plus, şi până la urmă, nici nu era aşa. Tatăl nu era negru — tu şi cu mine ştim asta — şi nici copilul.

— Chiar trebuia să îl expună în Jefferson-town? Am crezut că nu-i păsa de ce *ar fi spus* lumea de acolo.

— Ba da. Niciodată n-a vrut să fie considerată o personalitate schizoidă, fata de provincie scindată între cămin, familie, pacea

spirituală, stabilitatea clasei de mijloc, Crăciunul şi Ziua Recunoştinţei, şi toate celelalte pe de altă parte…

— Trebuia să fotografieze cadavrul copilului? Mi se pare o…

— Simţea nevoia să fie martorul propriei sale morţi. Asta-i tot. A vrut să vadă cum ar fi privită dacă chiar ea ar fi revenit moartă în orăşel, voia să vadă feţele, să audă comentariile, când încă mai putea să facă asta. Copilul a fost un înlocuitor al Dianei, o fetiţă inocentă, Diana pură şi reîntoarsă la naştere. Înţelegi, curva a murit în ţară la ea. Şi moare tot timpul.

— Îmi pare rău. *Je suiş desole,* am spus şi mi-am amintit-o pe Diana.

Mi-a strâns braţul.

— Voia să răspundă la asuprire cu ceva mai mult decât politica, pe care n-o înţelegea. Credea că sexualitatea şi viaţa romantică ar fi constituit obolul ei într-o lume în care chiar asta găseai cu prisosinţă. Nu şi-a dat seama că un lucru te conduce către celălalt. Răzvrătirea la exces sexual, iar ăsta la alcool şi la consumul de droguri, şi drogurile la teroare, la violenţă, la nebunie…

— Arunci ar trebui judecată aşa cum nu voia, ca pe o fată de provincie care nu a făcut faţă răului unei lumi pentru care nu era pregătită…

— Nu. Eu am iubit-o. Pardon: o iubesc.

— Eu, acum, nu.

— Era o naivă la nivel politic. Am prevenit-o de multe ori că guvernele democratice ştiu că cea mai bună formă de controlare a unei mişcări revoluţionare constă în crearea acesteia. În loc să o lichideze, aşa cum fac regimurile totalitare, o inventează, o controlează şi au de a face cu un duşman pe care te poţi baza. Ea n-a înţeles

niciodată asta. A căzut în capcană de fiecare dată. FBI-ul a decis să i-o coacă râzând în hohote.

— Credeam că o s-o aperi.

— Fireşte că da. Diana Soren, dragă prietene, a fost o fiinţă ideală. A condensat idealismul generaţiei sale, dar nu a fost în stare să învingă o societate coruptă şi un guvern imoral. Asta-i tot. Gândeşte-te aşa la ea.

Am auzit vocea veselă a Gabriellei care ne căuta prin labirint, chemându-ne să venim la masă…

XXXIII

Versiunea mai groaznică a sfârşitului Dianei am aflat-o de la Azucena, secretara catalană. Am întâlnit-o întâmplător pe un mare bulevard din Barcelona, pe la jumătatea anilor optzeci. Eu fusesem să o vizitez pe prietena şi agenta mea literară, Carmen Balcells, în scop de binefacere. Voiam să îi cer sprijin pentru romancierul ecuadorian Marcelo Chiriboga, pe nedrept uitat de toată lumea, mai puţin de Jose Donoso şi de mine. Avea un post mărunt prin Ministerul de Externe din Quito, unde altitudinea îl sufoca şi activitatea profesională îl împiedica să scrie. Ce se putea face pentru el?

Azucena mi-a readus în minte zilele petrecute în Mexic şi senzaţia agreabilă a prezenţei sale mereu atât de demne. In timp ce mergeam spre Paseo de Gracia, unde locuiam eu, ea a vorbit cu capul plecat şi a făcut o expunere severă, obiectivă, a faptelor pe care, din respect pentru Diana şi pentru ea, Azucena nu voia să le coboare în sentimentalism.

Ea a însoţit-o în Statele Unite la înmormântarea bebeluşului în Jeffersontown. În timpul zborului de la Paris la New York şi apoi în Iowa, Diana a fost liniştită, cu un zâmbet pierdut

pe faţă, gândindu-se la cadavrul din coşciugul alb care o însoţea în această călătorie, pe care o mai făcuse de zeci de ori. Dar în timpul zborului de întoarcere, de la JFK la De Gaulle, s-a petrecut ceva îngrozitor. Diana a spus că se duce la toaletă. Trei minute mai târziu, a ieşit de acolo goală, strigând şi alergând pe culoarul dintre scaune. Nimeni nu a îndrăznit să o atingă, să o oprească, până când un negru bine legat a făcut asta, a înfăşurat-o într-un pled şi a depus-o, brusc liniştită, dar privind intens în ochii pasagerului negru, la locul ei, alături de Azucena, la clasa întâi. Catalana i-a dat nişte somnifere şi le-a asigurat pe stewardese că din acel moment Diana va dormi liniştită.

A fost liniştită la Paris o bucată de vreme, împărţind apartamentul din Boulevard Raspail cu Ivan, cu care nu mai avea nici un fel de relaţii. Căuta, în schimb, băieţi tineri prin barurile şi hotelurile din Paris, mai ales dacă erau şi tineri şi hippy, cu un aer spiritual şi cu un cult pentru droguri, pe care atunci a început să îl ia în serios, evident ca pe un pas următor în maturizarea sa spirituală şi în răzvrătirea sa. Dar ţinea, în acelaşi timp, şi de cultura alcoolului, iar Diana nu era o femeie care să abandoneze o etapă anterioară a vieţii sale atunci când se arunca într-una nouă.

Am înţeles, din cuvintele spuse de Azucena, un mare adevăr despre vechea şi vremelnica mea amantă. Voia totul, dar nu într-o manieră avară sau egoistă, ci dimpotrivă, ca o formă de generozitate faţă de ea, dar şi faţă de lume, de lumile pe care le trăia pe rând. Regiunea Vestului Mijlociu american, Hollywood, lumea intelectuală pe care soţul ei i-a oferit-o la Paris, revolta anilor şaizeci, ţelurile liberale, Panterele Negre, revoluţionarul mexican, pe toate acestea le acumula pentru ca toate aceste lumi să continue să îi aparţină, dar, mai ales, pentru ca nici una dintre ele să nu o

considere ingrată ori incapabilă să dea socoteală de propriul ei trecut. Trecutul era o responsabilitate neterminată, pe care trebuia să o completeze ea, chiar dacă ar fi dat greş.

— De asta nu sacrifica nimic? De asta s-a întors cu un copil mort în Iowa?

— Nu ştiu, mi-a răspuns simplu Azucena. Adevărul e că Diana a suferit mult. Se băga într-o încurcătură şi nu mai ieşea niciodată din ea, decât ca să intre în altă belea.

Voia să rămână slabă ca să reînceapă să filmeze. Dietele rapide o vlăguiau şi o enervau, îşi sporea doza de alcool pentru a-şi potoli temerile. Alcoolul o umfla. Lua mai multe droguri ca să slăbească şi să nu mai bea. A fost internată în mai multe clinici. Acolo nu făcea decât să repete, iar şi iar, nişte gesturi şi acţiuni dintre cele mai simple. Azucena o vizita zilnic şi o vedea cum se ridică, se duce la baie, urinează, defechează, ia micul dejun, îşi spală hainele în chiuvetă, mătură, îşi aeriseşte patul şi se culcă din nou. Însă fiecare dintre aceste activităţi, fiecare în parte, îi lua între două şi trei ore, epuizând-o. După ce făcea curat prin cameră, se culca şi nu se mai ridica până a doua zi, când se ridica şi se ducea la baie, iar ciclul era reluat.

Se uita cu acest prilej, de fiecare dată, la Azucena cu un amestec de atitudini şi stări. O privea cu coada ochiului, ca să fie sigură că şi catalana se uita la ea, observând ce făcea şi, asta conta mai ales, aprobându-i efortul şi importanţa fiecăreia dintre acţiunile sale.

O bună bucată de vreme a stat la un azil de lângă Paris, pe malul râului, de unde se puteau vedea doar coşurile unor fabrici printre zăbrelele de la fereastră. Acolo, Diana a început să se dedice redescoperirii propriului său chip cu ajutorul mâinii în faţa unei oglinzi, de parcă ar fi încercat să-şi aducă aminte de ea însăşi. Treaba asta s-a

transformat într-un ritual zilnic. Persistenţa trăsăturilor sale părea să depindă de el. Fără acest ritual, Diana şi-ar fi pierdut faţa.

Cu toate acestea, într-o zi, Azucena a observat că degetele Dianei nu mai urmăreau contururile feţei. Mai degrabă — şi-a dat seama apropiindu-se de ea — desenau altceva pe deasupra. Nu a vrut să o sperie. A observat-o timp de mai multe zile, curioasă, preocupată, încercând să înţeleagă. A urmărit privirea Dianei din oglindă spre fereastră. Femeia desena cu degetul pe propria ei faţă peisajul exterior cu furnale, îşi dorea lumea. Voia să o creeze. Nu reuşea decât să o reproducă, precum un tatuaj invizibil pe chipul ei dintr-o oglindă pătată.

Era moartă pe dinăuntru. Moartea ei interioară a precedat-o pe cea exterioară. Bărbaţii care o înconjurau erau, în cel mai bun caz, paznicii ei, gardienii ei. O însoţeau în timp ce se droga. Îi percepea ca pe nişte prieteni într-o zi, ca pe nişte duşmani a doua zi. Fugea de ei ca să găsească alţi necunoscuţi prin holurile de hoteluri de pe lingă marile gări, Gare de Lyon, Austerlitz, Gare du Nord. Gările cu călători neînsemnaţi, anonimi, comerciali. Cine erau? Chiar asta era miza: Nimeni. Sexul fără bagaje, nimeni care să intre cu adevărat în viaţa ei, pentru că ea nu se agăţa de nimic şi excesul de bagaje devenise prea greu, prea scump…

— A vrut să-şi simplifice în aşa hal viaţa că a ajuns să mănânce numai hrană pentru câini.

Nimeni nu îi mai dădea de lucru. Îşi imagina un film straniu — mi-a povestit Azucena în acea după-amiază la Barcelona, aşezaţi pe latura unei cafenele de pe Ramblas — în care nu se întâmpla nimic, dar în care totul se petrecea în acelaşi timp. Erau patru scene simultane, fără personaje, doar locuri, culoare pură, senzaţie pură. Unul dintre

locuri era un deşert. Era în Mexic. Altul era doar din piatră. Era Parisul. Un alt loc era plin de lumini, foarte multe lumini. Era Los Angeles. Un alt loc era cu zăpadă şi noapte. Era Iowa. Voia să le unească pe toate într-un film şi doar atunci, după ce toate ar fi fost adunate la un loc, ea ar fi intrat în film.

— Vrei să-ţi spun ceva, Azucena? Acum o să mă învârtesc, ca să văd pentru ultima oară fiecare dintre locurile în care am trăit.

A fost ultimul lucru pe care l-a spus.

XXXIV

M-am nimerit, într-o seară, cu ea în acelaşi restaurant din Paris spre sfârşitul anilor şaptezeci. Mi-a zâmbit fix fără să mă recunoască. Era ca o moartă căreia nu îi fuseseră închişi ochii. Un zâmbet fără adresă. Privirea defazată. Un *zombi* de carne umflată. O carne jalnică. O frumuseţe prost conservată. Nu am reuşit să îmi reprim o senzaţie de inutilitate. Aş fi putut să o ajut? Eram cu ceva vinovat pentru ceea ce vedeam, pentru cea care se uita la mine fără să mă recunoască? Un băiat din Vestul Mijlociu american ar fi putut să o facă fericită pentru totdeauna? Există o latură a vieţii care nu se lasă purificată? Nu găsesc o explicaţie pentru ceva inexplicabil. Dar nicăieri în lume nu poţi să găseşti aşa ceva.

XXXV

Câţiva ani mai târziu, am mers cu avionul de la Los Angeles la New York, fără escală. Ţinusem o serie de prelegeri la nişte universităţi din California şi m-am decis să îmi acord luxul de a merge cu clasa întâi într-un *jumbo jet* ca să îmi întind în voie picioarele în timpul drumului lung de şase ore şi jumătate. Era foarte puţină lume la clasa întâi. După ce ne-am aşezat cu toţii, un angajat de la Pan American Airways (care pe

atunci asigura aceste zboruri directe de pe o coastă pe alta) a condus în mod special până la primul rând o femeie splendidă care a trecut răspândind un parfum cu miresme între olimpian şi sălbatic, o negresă cu fustă scurtă şi picioare lungi, o carnaţie perfectă şi sâni minunaţi, cu un pântec de mamă, de zeiţă din ţinuturile subjugate ale Africii şi Americii. Gâtul ferm aduna şi dezvăluia toate frământările, temerile şi timidităţile acestei leoaice, care era, încoronată cu o coamă ca de animal, în jocuri de culori cu nuanţe de arămiu, roşu, roşcat, negru, pubian. Fireşte că am recunoscut-o. Era Tina Turner şi mi-au atras atenţia melancolia ei, modestia ei care anula orice aere de vedetă, orice urmă de aroganţă nemeritată. Ochii catifelaţi spuneau totul despre ea: nu mi se cuvin toate astea, însă le merit. Nu îşi cerea iertare pentru faima dobândită, dar prefera să împartă cu noi, cel puţin în privinţa statutului de călător anonim, sensul uman al cântecelor sale. S-a ghemuit lângă fereastră, pe primul rând, şi-a scos pantofii, şi-a pus ochelarii negri şi o stewardesă, grijulie, a învelit-o cu o cuvertură de lână, moale, care parcă o ocrotea, matern, protejând-o pe cântăreaţă de *zgomot şi de furie,* mângâind-o cu dulcea aţipeală a istovirii.

Nu am vrut să o privesc prea mult, nu am vrut să fiu nici curios, nici nedelicat. M-am gândit la melodia pe care o asculta mereu Diana Soren, *Who Takes Care Of Me?, Cine are grijă de mine?,* şi privind leoaica adormită, învelită în blana ei, am admirat cu o duioşie amară forţa acestei femei umilite, lovite, luate în râs, care a ştiut să treacă peste resentimente fără să se răzbune pe călăii ei. Fără să ceară capul sau detenţia cuiva, câştigându-şi doar dreptul de a fi ea însăşi şi de a schimba lumea cu vocea ei, cu trupul ei, cu sufletul ei, fără să le sacrifice pe nici unul. Arta ei, rasa ei, spiritul ei… Sărmana Diana, atât de puternică, dar care nu

s-a putut apăra de slăbiciunile lumii. Admirabila Tina, atât de vulnerabilă, dar care a învăţat să se apere de toate forţele acestei lumi…

XXXVI

În Iowa am ajuns doar mulţi ani mai târziu, în cadrul unui turneu de prelegeri prin Vestul Mijlociu american. Când ea mă ruga „ajută-mă să îmi recreez orăşelul", eu îi spuneam că nu, „eu nu am nimic de-a face cu asta". „L-ai văzut în mii de filme", râdea ea, cunoscându-mi pasiunea erudită pentru cinema. Tocmai de aia ştiam — i-am spus — că mica aşezare pe care o vedem în filme este mereu aceeaşi, se află mereu în studiourile MGM şi acolo Mickey Rooney s-a îndrăgostit de toate fetele de la *High School* şi a montat piese de teatru în hambar. Strada principală şi însemnele sale: frizeria, automatul de răcoritoare, Woolworth's, ziarul local, biserica şi primăria, care luaseră locul închisorii, sfl/oon-ului şi bordelului din epoca eroică a westernului. I-am spus că toate astea, pe care ea şi cu mine le credeam adevărate pentru că le văzuserăm cu ochii noştri pe ecran, nu erau decât un mit inventat de imigranţii evrei din Europa Centrală care voiau să propună, cu recunoştinţă, imaginea ideală a unor State Unite veşnic bucolice, paşnice, inocente, unde copiii mergeau cu bicicleta pe străzi împărţind ziare, îndrăgostiţii se ţineau de mână aşezaţi pe balansoarul din pridvor şi universul era un gazon tuns perfect, deschis spre toate zările ori doar, eventual, îngrădit de acelaşi gărduleţ alb pe care odată îl vopsise Tom Sawyer.

Când prietenii mei de la Universitatea din Madison m-au dus în Iowa, în 1985, am descoperit că mitul era adevărat, deşi nu mai puteai să îţi dai seama dacă lumea imitase Hollywoodul sau dacă Hollywoodul era mai realist decât puteai să crezi. Tribunalul domnea peste viaţa din Jeffersontown:

o clădire neoelenistică cu cornişe şi statui oarbe susţinând balanţa justiţiei. Strada Principală era cât se poate de perfectă, cu clădiri joase de ambele părţi ale arterei, cizmării, farmacii-magazin, un Kentucky Fried cu omniprezentul Colonel Sanders, un McDonald's şi un bar.

— Liceul. Nu uita să-mi povesteşti despre liceu, spunea ea.

— Dar dacă n-am fost niciodată pe-acolo, n-am nici o legătură cu asta. Cum vrei să…?

Băieţii continuă să se adune la bar ca să bea bere. Sunt băieţi înalţi şi solizi. Povestesc despre ce au făcut în sâmbăta aia când mă aflam şi eu în orăşelul natal al Dianei. Se duseseră să vâneze urşi-spălători. Era sportul favorit al tinerilor din localitate. Animalul acesta carnivor, de origine americană, poartă un nume greu de pronunţat în limba indienilor algonquin, „arouchgun", şi desfăşoară o activitate nocturnă prodigioasă. Are o blană gri-gălbuie, o coadă inelată cu negru, urechi mici şi drepte şi labele din faţă aproape umane, subţiri ca ale unui pianist. Faţa lui e o mască neagră, veneţiană, ascunzându-l ca să se caţăre mai uşor prin copaci, el mănâncă tot ce găseşte, îşi spală mâncarea înainte de a o consuma şi, mască peste mască, îşi face culcuşul prin scorburile de copaci. Ursul-spălător mascat: doarme iarna, dar nu hibernează. Aduce pe lume până la o jumătate de duzină de pui în doar şaizeci de zile. La tinereţe este simpatic şi jucăuş; la bătrâneţe, irascibil ca un bunic însingurat. Mănâncă de toate: ouă, porumb, pepeni. Este pacostea fermierilor, care îl vânează. Bătrânii urşi-spălători învechiţi în răutăţi ştiu cum să scape. Mai uşor de prins sunt cei tineri. Dar, tineri sau bătrâni, devin răi când ajung să fie încolţiţi. Sunt de temut în apă, unde îşi pot îneca adversarul.

Ursul-spălător mişună pe dealurile, munţii şi luncile din Iowa, unde pământul este negru, fertil, de la imensele păşuni care au tot putrezit de-a lungul a milioane de ani. Băieţii şi-au petrecut săptămâna făcând lucruri uneori plăcute, alteori dezagreabile. Matematica este prea abstractă, geografia prea concretă deşi străină: cui îi pasă unde se află Mexic, Senegal, Manciuria? Cine trăieşte pe acolo? Oare trăieşte cineva pe acolo? *Dagos, chinks, kykes, niggers, spiks.* Tu ai văzut vreodată pe cineva să vină pe aici? în schimb, la *drugstore* era locul de întâlnire, iubirile începeau cu împărţirea unei răcoritoare de cireşe şi a vreo două acadele, ca în filmele lui Andy Hardy, şi continuau în sala de cinematograf în serile de sâmbătă, mâinile transpirate unite în iubirea şi înghiţitul de floricele de porumb, pe ecrane ei văzându-se trăind la fel ca în fotoliile din sală, privind la Mickey Rooney şi Ann Rutheford care se ţin de mână şi văd doi tineri imaginari care se ţin de mână şi care văd…

— Jucau baschet în liceu. Şi se mai duc şi acum. E uşor să ţi-i închipui. Nu se schimbă deloc.

Ora de istorie era cea mai plicticoasă. Mereu se întâmpla „odinioară", e ca într-un muzeu veşnic, unde totul e mort, unde nu exista o lume ca a lor, doar când se mutau pe ecrane şi se preschimbau în Clark Gabie şi Vivian Leigh, aia da istorie, chiar dacă era o născocire. Realitatea putea să fie o iluzie, să bei o ciocolată cu prietena, să mergi la cinema şi să vezi alte iluzii în fiecare săptămâna. Toţi ştiau că or să se căsătorească chiar acolo, că acolo vor trăi şi cum aproape toţi erau băieţi buni, vor deveni soţi buni, taţi buni şi se vor împăca şi cu îmbătrânirea fostelor iubite, cu carnea lor în exces ori flască, cu moartea sexului, moartea dragostei, a dragostei, a dragostei, care era ca şi cum luna s-ar fi stins pentru vecie.

În schimb, un grup de bărbaţi tineri la o vânătoare de urşi-spălători vibrau la unison cu o emoţie care nu se compara cu nimic altceva. Puştile erau nişte evidente prelungiri ale bărbăţiei lor, şi le arătau unii altora, le curăţau, le încărcau, de parcă şi-ar fi arătat între ei falu-surile, de parcă gesturile, abia insinuate prin vestiarele terenurilor de fotbal, ar fi fost permise la vânătoarea de urs-spălător cu acele puşti aşa de uşor de obţinut, într-o ţară unde dreptul de a cumpăra şi de a purta arme era sfânt, era înscris în Constituţie…

— Întoarce-te puţin la clădirea liceului, te rog..

Câinii parcă erau orbi, cu urechi mari căzute, preocupaţi cu totul de un singur simţ, cel al mirosului. Orbi, surzi, plini de căpuşe albastre pe care băieţii, după vânătoare, la o bere în jurul focului, se amuzau să le arunce pe ei.

— E o clădire din anii cincizeci, modernă, joasă…

Uneori, lipsiţi de simţul olfactiv, câinii se pierdeau, orbi, surzi. Şi atunci era destul să laşi o treanţă de-a stăpânului într-un loc de pe câmp, pentru ca orice câine, fără greş, să se întoarcă. Asta era lumea reală. Asta era o lume admirabilă, sigură, concretă, inteligibilă. În care un câine revenea la locul în care se afla o zdreanţă de-a stăpânului său. Se îmbrăţişau între ei, râzând şi bând, dându-şi coate în coaste, aşa cum se pocneau cu prosoapele la duşuri şi evitau, scrupulos, să privească prea în jos. Erau suficiente puştile. Puştile puteau fi privite fără perdea. Puteai să atingi puşca prietenului. Împreună puteau beli urşii-spălători în jurul focului şi se puteau întoarce în orăşel cu trofeele sângerânde şi cu câinii surzi.

— Există un amfiteatru într-o aripă a clădirii… Nu uita să o vizitezi…

Câte unul dintre ei era diferit. Nu i se părea că este mare lucru să vânezi urşi-spălători şi să le iei blana. Altădată, se mergea la meciurile de fotbal cu haină din blană de urs-spălător. Acum, nu. Odinioară, vânătorii din Vestul sălbatic îşi făceau căciuli din blană de urs-spălător. Acum, nu. Demult, pe aici erau bărbaţi, bărbaţi adevăraţi. Trebuia să fii un bărbat adevărat ca să vânezi ce se afla înainte pe aici, prin Iowa. Bizoni, nici mai mult, nici mai puţin. Acum, gata.

— Mi-a dăruit o monedă de cinci cenţi, cu un bizon pe o parte şi un indian pe cealaltă. O mai am şi acum. Mi-a zis s-o păstrez, era ciudat. Dispăruseră mai întâi bizonii şi indienii, apoi şi monedele care îi reprezentau. Acum, pe o parte se vedea un domn distins cu perucă, care era intangibilul, sfântul american Thomas Jefferson, iar pe cealaltă, minunata lui casă, Monticello, construită cu mâna lui. Era un reprezentant al Iluminismului.

Cine a omorât ultimul bizon? o întreba băiatul acela pe Diana. Tărâmul ăsta era plin de bizoni. Cine, cine l-o fi ucis pe ultimul…?

Pe tot cuprinsul Statelor Unite, stâlpii de telefon sunt făcuţi din metal. Aici, încă îi mai fac din lemn. De parcă firele nu ar putea să vorbească fără vocile din pădure. Noaptea pe care am petrecut-o în orăşelul Dianei, gândindu-mă la ea, a fost o noapte întunecată şi eu, în camera mea de la hotel, cu fereastra deschisă, m-am simţit la fel ca acei dini de vânătoare orbi şi orbiţi de întuneric, însă eu şi fără miros, deşi aveam urechile bine ciulite, încercând să aud dincolo de întuneric ce spunea liniştea. Avea să vorbească despre ea? îşi vor aminti cum a dus-o într-o zi tatăl ei ca să ia avionul spre Los Angeles, o puştoaică de şaptesprezece ani cu părul lung şi castaniu, cum s-a întors ea într-o altă zi, într-un Cadillac decapotabil, înfăşurată într-o blană de nurcă, dar

cu părul tuns scurt ca un recrut, blond ca o… vedetă? Aşa au plimbat-o, aşa au arătat-o la lume pe strada principală, între *drugstore* şi prăvălia de încălţăminte, tribunal şi liceu.

— Vino în amfiteatru. Aşteaptă să iasă luna. Vom aştepta puţin. O să-mi ridici fusta. O să mă mângâi pe pubis. O să-mi scoţi chiloţeii. Când o să iasă luna, o să-mi iei fecioria.

Era fata din vecini, la fel ca toate celelalte, mai puţin ochii ăia gri unici, incomparabili (sau erau albaştri?). Nu ştiu dacă ochii ăia ai Dianei puteau să trăiască mereu privind în ochii părinţilor, şi ai rudelor, şi ai prietenilor. Eu am privit ochii bătrânilor din Iowa şi m-au surprins, o dată în plus, simplitatea, bunătatea, copilăria recuperată şi eternă a acelor priviri, deşi părul devenise alb ca al unui Moş Crăciun şi trăsăturile mai brăzdate decât harta rutieră pe unde altădată alergaseră bizonii. Bărbaţii aceia albiţi şi gingaşi ca nişte nalbe fuseseră oare nişte băieţi cruzi şi nesimţitori, care plecau sâmbăta să vâ-neze urşi-spălători? Erau aceiaşi care odată, se-toşi de sânge şi de violenţă neîmplinită, plecau să omoare ultimul bizon?

— Acum, da, ia-mă, când lumina lunii intră prin tavanul de sticlă al amfiteatrului, ia-mă, Luke, ia-mă ca prima oară, dă-mi aceeaşi plăcere, fă-mă iar să tremur, iubitule, iubitule…

Când a apărut luna în acea noapte în Iowa şi eu am văzut-o de la fereastra hotelului Howards Johnson’s, am rămas convins că Luke, oriunde s-ar fi aflat şi oricine ar fi fost acum, o tăiase şi o pusese să atârne pe cer. În onoarea ei. Era luna ei de hârtie.

S-a luminat de ziuă în duminica în care urma să plec şi mi-am reamintit că ea îmi ceruse şi altceva, nu uita să vizitezi biserica şi să asculţi slujba.

Intru întotdeauna puţin tulburat în bisericile protestante, care nu sunt ca ale mele, deoarece lipsa oricăror podoabe mă face să mă tem că este vorba despre o ipocrizie fundamentală, care îl lipseşte pe Dumnezeu de gloria sa barocă şi pe credincioşi de posibilitatea de a o împărtăşi, în schimbul unui puritanism alb, care vopseşte doar în alb, aşa cum sunt mormintele fariseilor, pentru a arunca mai lesne păcatele acestei lumi asupra celorlalţi, cei diferiţi, restul.

Pastorul a urcat în amvon şi eu m-am gândit, prosteşte, să îi confer acest rol unui actor cunoscut, Orson Welles din *Moby Dick,* Spencer Tracy din *San Francisco,* Bing Crosby din *Clopotele Sfintei Măria,* Frank Sinatra din *Miracolul clopotelor.* M-am surprins râzând încetişor, în vreme ce îmi reaminteam de imaginaţia extravagantă a celor de la Hollywood, care inventau preoţi boxeri, cântăreţi sau având dimensiuni falstaffiene… Nu. Omuleţul acela cu părul alb şi faţă din topor era aproape o cuminecătură umană, fără culoare, alb ca făina celestă. Am descoperit cu greu ochii săi de culoarea cărbunelui, ca nişte bile negre. Iar vocea nu părea să iasă din el; fascinat, am început să îmi închipui că vocea lui nu era decât un canal pentru o altă voce, îndepărtată, eternă, care descria credinţa luterană, să avem o încredere totală în Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu îl justifică pe om, Dumnezeu îl acceptă pe om deoarece omul acceptă că este acceptat în ciuda inacceptabi-lităţii sale. Cum poate omul să aibă încredere că Dumnezeu ar accepta toate păcatele pe care orice semen, chiar şi cel mai pur, le ascunde în forul său interior şi le exală în Lumea materială? Omul, în credinţa lui, îşi închipuie că este primit în mila Domnului şi că păcatele sale îi sunt iertate în numele lui Cristos, care prin moartea lui a adus linişte tuturor păcatelor noastre. Preţul pe care biserica îl pune pe o asemenea credinţă este acela de a asculta pe

dinăuntru şi pe dinafară de voinţa divină. Asta cere credinţa, iar nu raţiunea, căci raţiunea duce la disperare. Este greu să concepi raţional că Dumnezeu justifică ce este nedrept. Credinciosul îmbrăţişează Evanghelia pentru a înţelege că *Evanghelia* înseamnă: *Dumnezeu îi dezvinovăţeşte pe credincioşi în numele lui Cristos, iar nu pentru meritele lor.* Asta este ceea ce trebuie să înţelegeţi aşa cum se cuvine în această duminică. Credeţi că Dumnezeu iartă pentru că El este drept, nu pentru că voi aţi fi aşa. Nu veţi putea niciodată să adunaţi destule merite pentru a vi se ierta nici că aţi chinuit o muscă, nici că aţi călcat cu nepăsare peste o furnică. Credeţi în mod greşit că Dumnezeu este drept. Nu, dreptatea nu reprezintă ceea ce este Dumnezeu, ci ceea ce dă Dumnezeu. Ceea ce acordă Dumnezeu. Ceea ce nu vă puteţi da niciodată sau nu puteţi da altora. Deşi sunteţi drepţi, nu veţi putea împărţi dreptate nimănui decât prin Dumnezeu. Blasfematorilor: vă imaginaţi un Dumnezeu aşa de nedrept cum sunteţi cu toţii, ori aşa de drept precum aţi vrea să deveniţi. Nu contează, nu contează nimic, nimic, nimic. Doar Dumnezeu poate face dreptate, chiar dacă El însuşi se vădeşte nedrept. Numai Dumnezeu poate împărţi dreptatea, chiar dacă El însuşi o încalcă creându-vă. Trăiţi cu asta, încercaţi să trăiţi cu această convingere, aveţi curajul, dar şi teama de a cunoaşte adevărul despre Dumnezeu: dreptatea se primeşte, dreptatea n-o ai, dreptatea nu o dai, dreptatea nu o meriţi, dreptatea este ceva ce Dumnezeu ne dă când hotărăşte El, pentru că nici Dumnezeu nu este drept, Dumnezeu are doar putere, puterea de a ierta, deşi El însuşi nu merită nici o iertare. Şi cum ar merita-o, de vreme ce a comis greşeala de a crea aceste fiinţe lacome, păcătoase, ingrate, proaste, autodistru-gătoare, care suntem noi, cu toţii, făpturile unui Dumnezeu vinovat? împăcaţi-vă cu asta. Fraţii mei, aveţi tăria de a trăi cu credinţa noastră imposibilă şi strictă,

gândiţi-vă la un Dumnezeu care nu merită iertare, dar care are puterea să ne ierte pe noi, nu alunecaţi în disperare, aşteptaţi şi aveţi încredere.

A terminat. A zâmbit. A lansat un hohot de râs; l-a stăvilit cu o mână pe gură.

După slujbă, am străbătut străzile din Jeffersontown unde s-a născut şi a crescut Diana So-ren. În pridvoare se iveau bătrâni cu părul alb şi privirea albastră, nevinovată, mereu aceeaşi inocenţă, atât de îndepărtată de geografie şi de istorie, aşa de inocenţi că nu voiau să ştie ce făceau propriii lor guvernanţi în acele locuri necunoscute pline de *spiks,* şi *dagos,* şi *niggers,* şi, mai ales, de *comunişti.* Ochii inocenţei, când se lăsa noaptea, privesc o lună de hârtie de pe cerul unui orăşel din Iowa şi îi dau mână liberă lui Thomas Jefferson pentru că este alb şi este elegant, chiar dacă are sclavi, este mai inteligent decât ei toţi la un loc, nu degeaba a fost ales, nu avem decât un preşedinte, trebuie să crezi în el, să-i pui profilul pe monede, să arunci în aer monedele cu indieni şi cu bizoni, să vezi unde cad, pământul este imens, negru ca un sclav, putred ca un comunist, moale ca un mexican, pă-mântul continuă să crească, dând roade, putrezind, pentru că pământul a tot putrezit milioane de ani.

Era luna ei de hârtie, aceeaşi pe care ea o văzuse în acea zi mitică pentru feminitatea ei, mai înainte de a ieşi în lume doar cu o săgeată şi un arc, Diana, zeiţa solitară a vânătorii pe pământul negru şi putrezit din Iowa. Era luna ei de hârtie, aceeaşi care a luminat ultima noapte a bizonilor, în timp ce băieţii îi vânau călare, noaptea, trăgând cu puştile până au stins şi luna. Aceeaşi care i-a ajutat pe urşii-spălători să se orienteze, iritaţi, spre culcuşurile lor din scorburile copacilor, urmăriţi de băieţii care omo-râseră ultimul bizon din prerie. Dar ei vânează în haită, toţi la un loc, strigând, ridicându-şi victorios puştile falice în lumina lunii.

Doar ea vânează în singurătate, aşteptând să o atingă, deopotrivă, razele lunii şi mila Dumnezeului capricios şi vinovat care a creat-o.

Sunt sigur că, gândindu-se la toate astea, pastorul a zâmbit şi ar fi dorit să râdă în gura mare, ca să se amuze, ca să îi priască, ca să se exonereze de neliniştea propriei sale cuvântări. Dar nimic din toate astea nu a contat. În noaptea aceea, au crescut apele fluviului Mississippi spre Est şi ale lui Missouri spre Vest, dând pe dinafară peste toate pământurile din jur, înecând toate terenurile din Iowa, de la Osceola la Pot-tamottomie, de la Winnebago la Appanoose, luând cu torentele lor miloase case şi acareturi, stâlpi de lemn şi coloane neoelenistice, turle ascuţite de biserici, recolte de grâu şi porumb, cartofi cu ochi de ciclop şi cocoşi cu creste în vânt, ştergând urmele bizonilor şi înecând urşi-spă-lători disperaţi, adormind preria inundată ca să o întoarcă la numele ţinutului indian, Iowa: ţara adormită, însă vegheată de antonimul ţării albe, Iowa: ochi de şoim. Ţinut somnolent uneori, în alertă alteori, pământul se scufundă, dispare şi nimeni, în scurgerea timpului, nu se mai poate întoarce acolo.

XXXVII

Diana Soren a murit. Au găsit-o putrezind într-un Renault pe o străduţă din Paris. Se afla de două săptămâni acolo. Era înfăşurată într-un capot de Saltillo. Oare acelaşi pe care îl cumpărase cu mine din Santiago? Ştirea de presă preciza că alături de ea se aflau o sticlă goală de apă minerală şi un bilet despre sinucidere. Poliţia din Paris a trebuit să cheme brigada sanitară pentru a dezinfecta fundătura unde găsiseră corpul ei închis în compania morţii timp de două săptămâni. Ceea ce mai rămăsese din ea era acoperit de arsuri de ţigară. M-am întrebat, totuşi, dacă la final, în moarte, ea s-a simţit bine în pielea ei.

XXXVIII

FBI-ul i-a adus un omagiu postum Dianei. A recunoscut că o calomniase în 1970 ca parte a unui program de contrainformaţii denumit COINTELPRO. Directorul din acea vreme al agenţiei, J. Edgar Hoover, aprobase acţiunea: Diana Soren a fost distrusă pentru că era destructibilă. Directorul aflat în post în 1980, William H. Webster, a declarat că dispăruseră pentru totdeauna zilele acelea în care FBI folosea informaţiile trunchiate pentru a-i combate pe simpatizanţii „cauzelor nepopulare”. Calomnia, spunea el, nu mai face parte din instrumentele noastre de lucru. Ne ocupăm exclusiv de comportamentul delincvenţional.

---

[1] Mistic spaniol (numele laic Juan de Yepez y Alvarez), poet și prozator, călugăr carmelit (1542-1591). Fervoarea contemplativă, gândirea speculativă, preferința pentru antiteză și metaforă, simbol și alegorie transpar în poemele sale și în proza alcătuită din comentarii la propria creație lirică, o culegere de sentințe *Avisos y sentencias espirituales — Sfaturi și sentințe spirituale. (N.t.)*

[2] „nechibzuit, însă atât de bine” (în engleză, în text).

[3] Aluzie la melodia grupului britanic Rolling Stones „I can’t get no satisfaction” („Nu reușesc să obțin satisfacție”) interpretată vocal de Mick Jagger, considerat de narator „cea mai fidelă încarnare contemporană a…” *(N.t.).*

[4] Tirso de Molina, pseudonimul lui Fray Gabriel Tellez (1584-1648), dramaturg spaniol, cunoscut pentru comediile sale de moravuri, dar mai ales pentru prima dramatizare a motivului Don Juan - *El Burlador de Sevilla o el convidado de piedra* (1630, *înșelătorul din Sevilla sau oaspetele de piatră),* preluat ulterior de multe ori în literatura universală. (N.t.)

[5] De anul nou, hispanicii au un ciorchine de strugure din care rup si înghit câte o boabă la fiecare bătaie a ceasului, punându-și repede câte o dorință pentru fiecare dintre cele 12 luni ale anului care începe. *(N.t.)*

[6] Revoluționar cubanez, participant la schimbarea de regim din Cuba alături de Fidel Castro, supranumit Che — apelativ de familiaritate și alint folosit de sud-americani si echivalent aproximativ al lui „măi, dragă”. Che Guevara a părăsit Cuba în 1965 ca să dirijeze o campanie paramilitară de răspândire a comunismului în America Latină. Grupările sale de gherilă au încercat să răstoarne guvernul Boliviei, dar trupele acestuia l-au înconjurat si l-au ucis pe Che la 9 octombrie 1967, transformându-l în martir și simbol al luptei pentru libertate, deși nu promovase decât un export violent de comunism.

[7]

De la Joseph McCarthy, politicianul american senator de Wisconsin, care iniţiase, la începutul Războiului Rece, Comitetul pentru Activităţi Antiamericane, o subcomisie permanentă de anchete a Senatului, şi care în anii 1953 şi 1954 se ocupa de epurări masive, mai ales în rândul activiştilor sau doar al celor bănuiţi de simpatii comuniste, aproape la fel cum în aceeaşi perioadă securitatea română îi epura drastic pe reprezentanţii sau doar pe simpatizanţii regimului anterior sau ai democraţiei. *(N.t.)*

[8]

Guardia Civil, o combinaţie între jandarmerie şi poliţie care, în perioada dictaturii franchiste dintr-o Spanie ultranaţionalistă, controla mai degrabă prin teroare populaţia civilă, dar mai ales pe cei de stânga şi pe cei care nu erau spanioli: catalanii, bascii. *(N.t.)*

[9]

„am luna deasupra mea / dar pe nimeni să mă iubească / iubitule, pe unde-oi fi.”

[10]

„Femeia tot om este, pricepe asta bine.”

[11]

„Ar trebui să recunoşti: / eşti dependentă de iubire.”

Table of Contents

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
XX
XXI
XXII
XXIII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV
XXXVI

XXXVII
XXXVIII

Table of Contents

I	1
II	8
III	15
IV	18
V	28
VI	31
VII	37
VIII	43
IX	47
X	55
XI	59
XII	66
XIII	70
XIV	77
XV	82
XVI	87
XVII	96
XVIII	101
XIX	105
XX	115
XXI	118
XXII	121
XXIII	126
XXIV	130
XXV	137
XXVI	139
XXVII	145

XXVIII 148
XXIX 152
XXX 161
XXXI 166
XXXII 172
XXXIII 177
XXXIV 181
XXXV 181
XXXVI 183
XXXVII 192
XXXVIII 193